

DE

št. 18

Direktor:
Marjan Horvat

Odgovorni urednik:
Ciril Brajer

Telefoni –
tajništvo:
313-942, 132-61-92
redakcija:
313-942, 131-61-63
naročnina in prodaja:
321-255, 133-52-55

Telefaks: 311-956

Naslov:
ČZP Enotnost,
Dalmatinova 4, Ljubljana

časopis slovenskih delavcev

Ljubljana, 18. aprila 1996 • letnik 55

STRANSKI TIR

»Svobodni sindikati smo ob vseh dogodkih v zvezi s približevanjem Evropi postavljeni popolnoma na stranski tir! To žal velja za vse slovenske sindikate.

V teh procesih nam nihče ni dajal gradiv o njih, nobenih podatkov. Naš edini vir so bila javna glasila, z informacijami pa so nam pomagali tudi kolegi iz evropskih sindikatov.

Tudi "belo knjigo", projekta priključitve Evrope na 80.000 straneh, smo dobili iz Bruslja.

Če smo predstavniki zaposlenih in množice brezposelnih povsem ob strani, če smo vselej postavljeni pred izvršeno dejstvo, če nimamo niti najmanjše možnosti sodelovanja, bo pot v Evropo pač bolj klavrna.

Le primer odnosa: Z Ministrstva za delo so obljubili, da se bodo te okrogle mize udeležili. Kot vidite, ni nikogar!

Na predstavnike vlade in parlamenta naslavljam apel:

So res prepričani, da je pot v Evropo brez sindikatov sploh mogoča?! Se jim ne zdi, da bi bila ob sodelovanju s sindikati vendarle manj boleča?!

Za vsemi projekti, ki nam jih potem nanizajo s takšno lahkotnostjo, so živi ljudje, delavci, nezaposleni...

Stran, ki na tej poti izključuje partnerja, pač ne pozna in ne obvlada stvari!«
Gregor Miklič, član predsedstva ZSSS na okrogli mizi »SLOVENIJA IN EVROPSKA ZVEZA«, ki jo je ta teden pripravila ZSSS v sodelovanju z Evropsko sindikalno konfederacijo.

O njej bomo obširneje poročali v naslednji številki DE.

POGAJANJA O SOCIALNEM SPORAZUMU SO KONJ, KI BRCA V PRAZNO

PRIVATIZACIJA Z ZATIKANJEM

stran 20

stran 3

ZA OGOLJUFANE DELAVCE ELEKTROKOVINE JE BILA POT DO PRAVICE PREDRAGA

ZAOSTANKI NA VIŠJEM DELOVNEM IN SOCIALNEM SODIŠČU SE POVEČUJEJO

stran 5

V ZAČARANEM KROGU (NE)-PRAVNE DRŽAVE

Sindikalni zaupnik

ŽALNA SLOVESNOST

Delegacija ZSSS je položila venec v spomin žrtev stavke železničarjev na Zaloški cesti.

DE, sreda 14⁰⁰

Tam v stečaj, tamovci pred parlament

Skupščina delničarjev mariborskega Tama je v sredo popoldne sprejela predlog za uvedbo stečajnega postopka za to največje mariborsko podjetje. Vendar pa bo na osnovi dogovora med upravo, republiškim razvojnim skladom, ministrstvom za gospodarske dejavnosti in sindikati Tamova uprava predlog za uvedbo stečajnega postopka poslala pristojnemu sodišču šele, ko bodo registrirane nove družbe in ko bodo zagotovljeni osnovni pogoji za njihovo nemoteno delo. Nove družbe bodo za dokapitalizacijo namreč potrebovale več kot 6 milijonov mark, za obratna sredstva pa še blizu 25 milijonov mark. Ta

sredstva naj bi nove družbe pridobile z odprodajo dela Tamovega premoženja, potrebna pa bo tudi pomoč poslovnih bank. Tamova uprava računa, da bodo nove družbe registrirane do konca meseca, zato bo predlog za stečaj Tama sodišče po vsej verjetnosti dobilo šele po prvomajskih praznikih. Za proučitev predloga in uvedbo stečajnega postopka pa tudi sodišče potrebuje določen čas.

Predsednik SKEI v Tamu Drago Gajzer je po skupščini dejal, da sindikalisti ne bodo vrgli puške v koruzo, pač pa se bodo še naprej odločno borili za pravice delavcev. SKEI v Tamu terja, da uprava prerazporedi delavce v nove družbe pred uvedbo stečajnega postopka. Nove družbe bodo morale delavcem zagotoviti plače in druge pravice po kolektivni pogodbi. Poleg tega pa SKEI terja odškodnine za delavce, ki bodo ob stečaju izgubili delo.

V četrtek zjutraj sta iz Maribora v Ljubljano odpeljala dva avtobusa Tamovih delavcev s sindikalisti na čelu. Pred parlamentom in vlado so z dostojanstveno protestno akcijo terjali izpolnitev svojih zahtev, prav tako pa so terjali tudi pogovor s predsedniki državnega zbora, državnega sveta in vlade.

T. K.

PAPEŽ LAHKO PRIDE JUTRI

Sindikalni zaupnik

Spoznaj svoje Sindikaliste

Odslej bo DE svojim zvestim bralcem v vsaki številki prinašala dvojno križanko. Prav reševalci križank so namreč med zvestimi najzvestejši. Vsak mesec si moramo priskrbeti večjo škatlo, kamor spravljamo vaše rešitve.

V veliki križanki vam bomo s podobo, imenom in priimkom začeli predstavljati sindikaliste. Kdor bo dopisal in seveda poslal še njihovo funkcijo, bo prišel v krog posebnega žrebanja in s tem kandidiral za bogato knjižno nagrado.

PREJELI SMO

Ministrstvu za zunanje zadeve Mi, ki smo zastavljali svoja življenja

Mi, ki živimo na najbolj zahodnem delu Slovenije, še posebej zaskrbljeno spremljamo dobro organizirano gonjo v sosednji Italiji, s katero skušajo prikazati, da je bil v zadnjih desetletjih izvajan nepojmljiv genocid nad italijanskim prebivalstvom obmejnega območja. V resnici pa nešteto zgodovinskih dejstev govori, da so nekdanji italijanski fašisti in okupatorska soldateska povzročili nepojmljivo veliko zlo tako med obema svetovnimi vojnami kot tudi v času okupacije precejšnjega dela Slovenije. Med obema vojnami so italijanske fašistične oblasti pogubile iz slovenskih domov Primorske več kot 100.000 ljudi. Povzročili so grozodejstva nad nekaj tisoč Slovence, požigali slovenske kulturne ustanove, potučevali slovenska imena, skušali uničiti slovensko jezikovno kulturo in s tem spremeniti značaj krajev, kjer so sto in stoletja prebivali Slovenci.

Med drugo svetovno vojno so bili organizirani pravi pogromi proti slovenskemu prebivalstvu na vsem zaseđenem ozemlju. Zgodovinar dr. Tone Ferenc navaja v svoji knjigi, da so italijanski okupatorji požigali 13.873 zgradb, nad 10.000 pa so jih poškodovali. Pobili so 5.757 moških in 451 žensk, pred puške so postavili 1030 talcev, telesno so poškodovali 6.138 moških in 1618 žensk, pozaprtli so 36.885 ljudi. Mnogi izmed njih so žli skozi zloglasna taborišča smrti. Samo v taborišču na Rabu, kjer je bilo okoli 15.000 mož, žena in otrok, je zaradi nečloveških razmer umrlo 4.640 taboriščnikov.

Nedavno so na dan pricurjali podatki, da je po drugi svetovni vojni na podlagi ugotovitev komisije za vojne zločine nekdanje Jugoslavije Zdrženim narodom prijavila nad 2.000 imen italijanskih vojnih zločincev. Nikomur izmed njih se ni skrivil las. Gmotna škoda je bila tedaj ocenjena na 1,6 milijarde dolarjev, odškodnine za to nismo nikoli dobili!

Kot smo lahko pred nekaj dnevi brali v časnikih, ima za organizacijo gonje proti Sloveniji posebna skupina na voljo več milijard lir. Ob tej vesti pa je zbudila še posebno ogorčenje navedba, da je v to gonjo zavestno povezan tudi predsednik neke slovenske politične stranke. Njegova naloga naj bi bila, da bi znotraj Slovenije rušili nekatere vrednote, še posebej pa osvobodilni boj in slovensko partizanstvo.

Na gore gradiva imamo, ki neizpodbitno pričajo, da se je nad slovenskim narodom izvajala in se še izvaja strahotna genocidnapolitika. Marsikdaj nas preseneča, da vsega tega gradiva ne uporabimo za seznanjanje svetovne javnosti, da je bil v resnici žrtev genocida precejšen del slovenskega naroda, v prvi vrsti pa primorski Slovenci. Proti tem genocidnim akcijam se je bojevalo tudi slovensko partizanstvo. Brez osvobodilnega boja bi danes primorski Slovenci, koliko bi še obstajali, bili izven meja svobodne Slovenije. Pričakujemo, da bodo vsi pristojni organi in organizacije bolj kot doslej izkoristile bogato zgodovinsko gradivo za predstavitve resničnih razmer med dvema sosedoma.

Mi, ki smo zastavljali tudi svoja življenja, da slovenski narod ne bi bil izbrisan iz obličje, bomo z vsemi sredstvi ustvarjali enotno fronto poštono mislečih prebivalcev Slovenije v boju proti usodnim neurjem, ki se zgrinjajo nad nami.

Udeleženci letne konference
Zveze borcev Portorož

So naši menedžerji res premalo plačani?

Današnja streznjena grenkoba prinaša številna razočaranja, tako da je po javnih anketah samo še okrog 50 odstotkov državljanov za strankarski sistem. Številni »nedolžni« menedžerji se brez vesti sprehajajo od podjetja do podjetja in se kot »odrešitelji« ponujajo za visoko plačo, češ: »mi menedžerji smo v kapitalizmu toliko vredni...« Avtor članka v Delu »Menedžerji v ZDA zaslužijo povprečno več kot v Evropi« navaja samo eno stran medalje, nič pa ne govori o tem, da v ZDA menedžerji, ki »zavozijo« podjetje, izgubijo v menedžerskem registru svoje mesto, tako so izbrisani, kot npr.: odvetniki, zdravniki... Res je, da naš KZ vsebuje številne navedbe kaznivih dejanj, na osnovi katerih bi lahko bili menedžerji za slabo delo kaznovani, pa kaj so sodni mlini prepočasni, tako da mnoge zadeve zastarajo. Avtor članka je ugotovil, da menedžerji v Evropi zaslužijo manj kot v ZDA, očitno pa poskušajo povedati, da so naši »Kardeljevi menedžerji« premalo plačani za svoje zasluge v »zgodbi o uspehu«. Mnogi menedžerji se obnašajo do družbene lastnine kot »zvodniki«, kjer so oni edini zakon, saj običajno tudi lobirajo z vladajočo politiko. In politiki nam dan na dan lažejo, ker so vsi isti karieristi in egoisti in v svoje laži verjamejo in si svoje resnice nad drugačnimi vzamejo samo zato, ker oni so, kar mi nismo, torej oblast. In ljudstvo jih časti, ker paranoja pastji jih ne pušči in časopisi pišejo: »Ta dežela je eno samo sranje...« in radio doma govori neumnosti o uspešni zgodbi, o gospodarski rasti, samo zato, da oblast ne sme pasti. Volilne obljube v žepih so jim postale suhe fige, med narod trostijo le afere in intrige. Narodu bodo do zadnjega trenutka lagali, da si bodo v bedi z bedarjimi nove glasove na volitvah nabrali, samo zato, ker oni so, kar mi nismo do jeseni, ko bodo za laži od naroda tepeni. Dan na dan se polnijo slovenski klanci in dan na dan rojevajo se novi siromaki in pijanci. Narod postal je bolj lačen kot sit, bolj reven kot bogat, ker postal je državi bankomat. Uspešna zgodba – neuspešen hit, ker laži nihče ne postavi pred zid, ker nihče od njih ni bolj lačen kot sit, ker oni so, kar mi nismo. Hvalijo se in hvalijo, da oblast je stabilna, pa čeprav v obeh naroda debilna, pa čeprav v svojih odločitvah senilna in pri privilegijah popustljiva, labilna. Demokracija postala je anarhija, vlada ljudstva – lažna farsa, je le zlata kokoš, ki je padla le za nekatere z Marsa, samo zato, ker oni so, kar mi nismo...

Andrej Grampovčan ml.,
Plešičeva 35, Ljubljana

»Moja« stranka

Včasih dobim »prijazno« pismo, seveda anonimno, ko me neznavec skuša prepričati, da pripadam določeni stranki, ki je seveda rdeča, zločinska in s podobnimi vrtilinami. Zamislil sem se in prišel do spoznanja, da glede na številna pisma, ki jih dobivam, telefonske klice, ki mi zatrjujejo, da veliko ljudi razmišlja kot jaz, le da tega ne smejo ali ne znajo napisati, smo pravzaprav v nekem smislu stranka. V »moji« stranki je prav gotovo nekaj tisoč borcev NOB, nekaj tisoč brezposlenih, nekaj tisoč ljudi na robu preživetja, ljudje, ki so jih beli ovratniki med svojim roparskim pohodom vrgli na cesto, med člani »moje stranke so tudi doktorji in profesorji, ki jim je resnica in pravica svetlejša od denarja, ljudje, ki ne poznajo rasnega, nacionalnega in verskega razlikovanja in sovraštva. Ljudje, ki jih je prizadela »demokracija« država s svojim »neodvisnim« sodstvom, ljudje, ki verjamejo v moralne vrednote in človeško dostojanstvo, ljudje, ki se zgražajo nad privilegiji oblastnikov, itd. Skratka, če povzamem vse v skupno misel, pripadam najmočnejši »stranki« v državi, čeprav nihče ne plačuje članarine, ne uporablja strankarskih privilegijev, predvsem zato, ker je to

stranka zatiranih in brezpravnih, ki ne bo nikoli prišla na oblast. Torej tudi pokvarjena ne bo nikoli, saj star pregovor pravi: »Vsaka stranka je dobra, dokler ne pride na oblast!«

Lahko mi verjamete, da sem ponosen, ker z dušo in telesom pripadam »moji« stranki.

Ivo Leban,
Ozeljan 57/A, Šempas

Slovenija in EU

Vse države v tranziciji imajo večje ali manjše ovire pri sprejemu v polnopravno članstvo v EU. Bolj kot državo obvladuje mafija (kriminali), korupcija, javni dolg, utaja davkov, odliv kapitala v tujino, divje lastninske, brezposelnost, predraga država, organiziran kriminal, brezpravje, bolj se krepi policija, tem manj možnosti ima, da postane enakopravna članica EU.

Vstop v EU ne more biti le posledica samozadovoljstva privilegiranih slojev in politične elite, ki bi tako našli še eno novo »tranzicijo« kot opravičilo pred vse bolj osiromašenim narodom, češ da tako kot osamosvojitve države

Rekordna pustna butara

Z Zavrha je težka 3500 kilogramov in dolga 61 metrov in natančno 38 centimetrov. Seveda je jasno, da bo prišla v Guinnessovo knjigo rekordov, in sicer kot rekord vseh rekordov. In jasno je tudi, da še nikjer na svetu niso v nobenem predpustnem času, torej pred največjim praznikom, ki si ga človek lahko zamisli, naredili česa tako veličastnega, tako božanskega, tako koristnega in tako uporabnega. (Nekateri sicer pravijo, da bi v knjigo rekordov lahko prišla takale predpustna butara kot nekaj najbolj trapastega in nepotrebne, vendar pa so to le naiticevanja, ki izvirajo iz čisto navedne zavisti.) Čestitke, ki prihajajo iz vsega sveta, nedvoumno potrjujejo, da ima butara velik odmev povsod, kjer poštono razumejo vseličnost tega dosežka. Ena prvih čestitik je bila poslana iz sosednje in prijateljske države Butale. V njej butalci poudarjajo, da bi sicer oni naredili še večjo, če bi imeli dovolj časa. Pa so bili v stiski zaradi gradnje stanovanj za svoje občane in so raje do roka dogradili tistih 12876 stanovanj in z njimi osrečili ravno toliko družin. Seveda pa to v primerjavi z butaro ni nič in ne sodi v knjigo rekordov... Čestitkam se je kot običajno pridružil tudi predsednik ZDA Clinton in postal v našo deželo na prakso nekaj sto cestnih pometačev, ki bodo tu proučili način izdelave orjaških brezovih in trnovih omeš, s katerimi bi pospešili spomladansko čiščenje ameriških velenost. Čestital je tudi predsednik arabskih emiratov in izrazil začudenje nad sposobnostjo slovenskih izdelovalcev butar. »Veste, v naši državi nam še nikoli ni uspelo izdelati tako velike pustne butare,« je dejal in se zvitno nasmehnil. Pričakovati je treba, da bodo v emiratih drugo leto naredili vsaj za centimeter daljšo.

Seveda pa v tem predpustnem tednu pred največjim slovenskim praznikom ne smemo zanemariti tudi drugih dosežkov, vrednih vsaj take pozornosti kot ta predpustna kumara oz. butara. Naj jih nekaj naštejemo:

– Vladnemu odboru za vreme je danes, 2. 4. 1996, uspelo izdelati rekordno količino snega. Vendar pa obstaja bojazen, da ta rekord ne bo prišel v knjigo rekordov, ker je sneg preveč moker in hladen in ker je bil izdelan vsaj dva meseca po za to določenem roku. Kljub temu pa bo vlada zdravnikom na silo zvišala plače, čeprav se tega branijo celo s stavko.

– Dr. Janez Novšek, predsednik nekakšne vlade, pa je na tiskovni konferenci ponosno izjavil, da bo vlada dala predlog za knjigo rekordov oz. da bo vlada prišla v knjigo rekordov s svojo zgodbo o uspehu. Ta njena zgodba je tak uspeh – in ta uspeh je tak pravičica – in ta pravičica je tako rekordna, da mora vsekakor že zaradi pritiska mednarodne javnosti takoj priti v knjigo rekordov. O tem ni nobenega dvoma. Vprašanje je le (in o tem bo odločala posebna vladna komisija pod vodstvom ministra za tehtanje tehničnih odločitev), v kakšni obliki naj bo zgodba o uspehu predstavljena v knjigi rekordov: ali kot svetovno in rekordno najmanjša resnica ali kot svetovno in rekordno največja laž. Ali pa morda celo kot svetovno in rekordno največja kombinacija obeh. Minister brez listnice, vendar pa s kovčkom za plačo, pa je dejal, da bo v knjigo rekordov nedvomno prišla tudi slovenska, rekordno in svetovno mizerna delavska plača. Pri tem se je zelo zadovoljno smehljaj, predsednik nekakšne vlade pa ga je pobožal po mehki dlaki in dejal: »Priden, priden, ja, ja, priden...«

– Na že omenjeni tiskovni konferenci je sodeloval s predlogom za knjigo rekordov tudi državni sekretar za cene in druge malenkosti. Njegov predlog se glasi: »Dosegli smo rekord v hitrosti izračunavanja odstotka inflacije. Medtem ko vse države uporabljajo v ta namen v glavnem računalnike, smo se mi odločili, da bomo take stvari računalni na prste. Tako smo nekoč računali na prste rok in nog, pri čemer je sodelovalo od 5 do 75 ljudi, rezultat pa je bila infalcija od 100 pa do 1000 in še veliko več odstotkov. Potem smo računanje pospešili in v letu 1994 računali samo še na moje prste, ker sem jih imel na rokah le deset, sem se pri računanju moral sezuti. Dva ali tri prste pa je posodila tudi tajnica. Ker pa se je pri sezuvanju širil nekakšen vonj, smo v letu 1995 sklenili, da bomo opustili sezuvanje in računali samo še na prste svojih rok, in ker mi je med računanjem nesreča odrezala en prst in pol, je bila v letu 1995 inflacija lahko samo 8,5 odstotka. Izračunana pa je bila v rekordnem času 8,5 sekunde (se pravi, vsako sekundo en prst).« Komentar seveda ni potreben, dosežek pa je praktično že v knjigi...

Seveda pa je eden največjih predprazničnih dosežkov, s katerimi se Slovenija lahko ponaša tudi, če ne pride v knjigo rekordov, nakup vojnih letal F-16, ki jih bo Sova kupila od gospe Kaminsky popolnoma na skrivaj in ne da bi celo gospa Kaminsky kaj vedela, da o dr. Janezu Novškemu niti ne govorimo (oz. trije možje v F-16, da o psu niti ne govorimo...). Vendar pa je to povezano z mnogimi problemi, od katerih finančni niti niso največji, saj davkoplačevalci preneso celo katastrofe, kot so privatizacija, denacionalizacija in obisk papeža s svetim foteljem vred. Da o drugih takih svinjarijah niti ne govorimo... Problem je namreč v tem, da so ta letala zelo hitra, zaradi česar je Slovenija premajhna in bo tako morala vlada od sosednjih držav dobiti soglasje, da smejo naši F-16 med poletom obračati nad njihovim ozemljem. Če sosedne države tega ne bodo dovolile, bodo letala uporabna samo na zemlji za vojniško avtocesti, vendar z odmontiranimi krili... »Jebiga, takva tehnika: nisko po zemlji!« je dejal nekdanji pilot. In kihnil.)

Vse lepo in vestno zapisal

Brane Praprotnik

razprodajo svoje zemlje in hkrati zadosti zahtevam Evropske unije.

Jožef Jarn,
predsednik stranke enakopravnih
dežel (SED)

Spoštovani uredniki!

Časi so vedno bolj vroči in mraz vedno bolj prodira v delavske kosti, ki si vedno težje prislužijo kruh in vodo za preživetje.

DE ima pomembno poslanstvo pri uravnoteženju asocijalnih diferenciacij v družbi.

Prej sodniki, pa policaji pa vojska, pa zdravniki, delavci pa krjukemo. Takšne barabe, kot sedaj vodijo državo, je potrebno čimprej javno diskvalificirati, ne pa iskati krivice v kakšnem Lahu. Vsi v Sloveniji bomo kmalu en sam Tam, če se ne bo kaj kmalu pričelo dogajati ljudstvo. Sindikati so predvsem v vodstvu premalo odločni in čakajo, da se led vsem skupaj udre.

Tudi EU je le beg od resničnosti. S pametno politiko bi nas EU prosila za pristop v EU, ne pa da našo državo razvrednoteno »potiskajo« bleferjev korito EU.

Pa lep pozdrav! Naredite kakšno politično okroglo miza! (Za vse stranke)

Jožef J.

Poziv

Odbor Delavske zveze Koper je na svoji 3. redni seji sprejel odločitev, da bo vsem političnim strankam, sindikalnim organizacijam in drugim organizacijam, ki v svojem programu spopostujejo 1. maj kot svetovni praznik dela, poslal poseben poziv, s katerim predlagamo obnovo praznovanja 1. maja na tradicionalnem Socerbu.

V novih razmerah samostojne države Slovenije, ko imamo še vedno zelo pomanjkljivo zakonodajo s področja delavskega soupravljanja in s področja socialnega varstva, ko se povečuje število nezaposlenih in nesposobnih za delo in ko počasi a vztrajno prehajamo v sistem mezdnih odnosov, podcenjene delovne sile in neurjenje- nekompatne- neotne sindikalne sfere, postaja delavec preračunljiv predmet izkoriščanja in osnovni, ta trenutek skorajda edini sestavni del proizvodnega procesa, element drastičnega zniževanja proizvodnih stroškov.

V naši samostojni Sloveniji postajamo zaradi nastajajočih kapitalističnih odnosov zgodovinska priča rojevanja vendar večje množice revežev in brezpravnih hlapcev Jernejev ter nastajanja elite skupine bogatašev. Bogatašev, ki so si in si še bodo, če ne bosta parlament in država sprejela ustreznih sistemskih urevov, v petih letih zagotovili bajne kapitalne dobrine. In to, kot kaže, ne na račun »poštenega« dela, ampak na račun neurjene zakonodaje in direktnega izkoriščanja že tako podcenjene delovne sile.

Odbor Delavske zveze Koper zato poziva vse politične stranke, ki se v svojih programih zavzemajo za delavske pravice, sindikate, ki nesporedno zastopajo delavske interese, in druge organizacije, ki jim ni mar, kaj se dogaja z delavci v

sistemu liberalne ekonomije, naj stopijo skupaj in se dogovorijo o praznovanju 1. maja na tradicionalnem Socerbu. Odbor Delavske zveze Koper je v okviru svojih možnosti pripravljen sodelovati pri organizaciji.

Odbor Delavske zveze Koper,
predsednik Drago Drobnič

Nepozabna doživetja na tleh nekdanjega trpljenja

Dovolite, spoštovani bralci, da se vam predstavim. Smo del preživle slovenske skupine, ki se je med okupacijo zaradi sodelovanja v NOB znašla na območju severne Nemčije. Poslane smo bile postopoma v tri koncentracijske taborišča Ravensbrück, Salzgitter in Bergen-Belsen. Močno zastražene kot najhujše zločinke smo bile načrtno poslano v smrtne objeme nacistične Nemčije. Vsaka izmed nas preživelih še danes nosi v sebi resnično pripoved iz tistega grozljivega časa.

Doživljanje neskončnega ponižanja in strahot, ki so teptale človeško dostojanstvo in brezmejno razčlovečenje je pustilo v nas sledi, ki so nas zaznamovale za vse življenje. Ob naših občasnih srečanjih se pred nami kot v gilemu vrstijo prizori iz dni, ko smo bile številne in smo dan za dnem zle smrti v oči in bile le človeške sence. Pred dvema letoma pa smo doživle neverjetno presenečenje. Prejele smo zelo prijazna povabila od Zgodovinskega društva Salzgitter (v slovenščini), da se udeležimo svečanosti ob obletnici osvoboditve mesta. Vsebinska vabila je bila tako pristrana, da se je skupina odločila za odhod in ni nam bilo žal. Prelep sprejem gostiteljev je na mah odpravil občutke tesnobe in negotovosti. Program, ki je trajal štiri dni, je med

drugim vseboval tudi odkritje obeležja na mestu, kjer je bilo nekdanje žensko taborišče Salzgitter, odprte muzejne razstave v taborišču Driite, kjer je bilo možko taborišče v sklopu tovarniškega objekta. Obiskali smo tudi več možičnih grobišč, ki so zelo lepo vzdrževana. Mnogi nje bilo za nas najprejstreljivejši tisto v Celle. Spominjale smo se bom bnega napada 8. aprila 1945 na železniško postajo. Takrat je ugasnilo življenje sedmim slovenskim internirankam.

Popeļjali so nas tudi k spominsko mu parku koncentracijskega taborišča Bergen-Belsen. Spomin iz tistih dni beleži smrtno lahoto in pegasti tifa, kar je spremenilo taborišče v živni pokopališče. Ko je zavezniška vojska po naključju odkrila to taborišče, našla 10.000 nepokopanih trupel. Po osvoboditvi pa jih je umrlo še 13.000.

V teh številkah so zajeta tudi ugašila življenja mnogih internirank iz Primorske in Prekmurja. Nemo smo tiše dan zrlle v visok obelisk z obdano napisno steno in se zavedale, da bi ostale tukaj za vedno, če ne bi bilo taborišče 15. aprila 1945 osvobojeno.

Tudi v letu 1995 smo prejeli vabilo za udeležbo na proslavi za počastitev 50. obletnice osvoboditve mesta Salzgitter. Odločitev za odhod na to svečanost je bila že veliko lažja.

Prijaznost gostiteljev in pozornost navsakem koraku je nevsiljivo potrjevala, da to mesto in ti prebivalci niso več tisti iz časa vojne in gorja, da je tu nova generacija, ki hoče spoznati termin preteklost in popraviti tisto, kar se je da ljudem, ki so bili izpostavljeni nečloveškemu mučenju.

Na osrednji proslavi se je izvrstna vrsta govornikov od župana, ministra za kulturo dežele Saške in predsednice zgodovinskega društva. Vsi so obsojili nacistično divjanje in nasilje na se spominjali žrtev. Nam preživelim so izražali hvaležnost in občudovanje, da smo zmogli toliko poguma in volje, da smo po tolikih letih obiskali kraje, kjer smo preživeli najtežji čas svoje mladosti. Preko 300 gostov in domačinov je na zaključnem večeru spremljalo pester kulturni program. V čast vsaki delegaciji je bila interpretirana njihova pesem odpora. Za nas je pevka solna zapela »Bilečanko« v slovenskem jeziku. Lepšega darila nam v tistih trenutkih niso mogli ponuditi.

Zgodovinsko društvo Salzgitter je letos povabilo 25 žena iz Slovenije, Poljske in Francije. To srečanje je bilo organizirano od 5. do 10. marca 1996 kot seminar na temo »Žene v nacističnih taboriščih«. Organizacija srečanja je bila odlična v vsakem oziru. Slovence smo bile deležne posebne pohvale kot najbolj homogeno in delovna skupina. Program je vseboval zopet obisk muzeja nekdanjega možkega taborišča Driite in obeležja ženskega taborišča Salzgitter. Bili smo tudi gostje v Domu za upokojence in v Materinskem domu.

Organiziran je bil razgovor o življenju v taboriščih z učenci in dijakii v starosti 15 do 16 let in ločeno 18 do 19. let. Zanimanje je preseglo vsa naša pričakovanja. Vprašanja so bila tehtna, nekatera pri mlajših nekoliko navtarna. Mlajši so si veliko zapisovali, starejši pa več spregledali. V odgovorih smo orisali razmere v času okupacije pri nas doma in v nacističnih taboriščih. (Zanimiva je bila izjava nekega dijaka ob koncu razgovora, da če bo kdaj kdaj zankal obstoj taborišč, bo povedal resnico, ki jo je slišal od živih prič.)

Skupino je sprejel tudi župan mesta Salzgitter. Nastala je fotografija, ki je bila že naslednji dan objavljena v lokalnem časopisu.

Nadan 8. marca jutraj so nas prijatelji presenetili mladi iz tovarne Volkswagena. Po njihovem nagovoru je vsaka izmed nas sprejela šopek vrtnic in pripomoček z napisom »Mednarodni praznik žensk 8. marec 1996«. Tudi o teh nepozabnih trenutkih bo pričala fotografija.

V središču mesta Salzgitter so letosko leto odkrili spomenik »Delu«, visok več kot 13 metrov, ki v petih etažah prikazuje razvoj mesta Salzgitter. V spodnji etaži je kipar v 3,5 metra visoki bronzeni plastiki prikazal trpljenje in nasilje nad interniranci. V počastitev dneva žena je bil na tem trgu pripravljen tudi sejem, zabavišni prostor in organizirano srečanje žena vseh interesnih sfer in tovarn. Gostitelji so nam omogočili tudi ogled univerzitetnih mest Hildesheim in Göttingen.

Ostalo je še mnogo drugih lepih, nepozabnih vtisov od vseh treh srečanj v Salzgitter, vrednih opisa. Pred slovesom smo se gostiteljem zahvalili za vse, od povabila do gostoljubja in pozornosti. Zahvalili so se nam tudi oni, da smo mladim posredovali in obujali spomine o resničnosti strahot, gorja in teptanja človeškega dostojanstva v času, ki naj bi se nikoli več ne ponovil.

Za skupino:
Mimi Martinčič,
Ljubljana

(Nadaljevanje na 23. strani)

POGAJANJA O SOCIALNEM SPORAZUMU SO KONJ, KI BRCA V PRAZNO

Ta teden so v torek zaključili enega od zadnjih krogov pogajanj socialnih partnerjev o socialnem sporazumu. O tem krogu, ki se vrti, vrti, pa se noče ali ne more odvrtni, pišemo tudi na 4. strani te številke DE. Njegove »rezultate« so pretresali v sredo na delovnem pogovoru predsednikov in sekretarjev sindikatov dejavnosti ZSSS.

Dušan Semolič je na kratko strnil zgoraj omenjene rezultate:

»S pogajalskimi partnerji se bomo spet srečali naslednji terek. Če grem po vrsti, so pogajalske pozicije zdaj postavljene takole:

»Eskalacija je še naprej sporna. Sindikati zahtevamo 80-odstotno, računano na trimesečja in v primeru, če inflacija presega prag 7-odstotne letne rasti.

Delodajalci bi jo priznali šele pri 10-odstotni inflaciji, vladni predlog pa se suče nekje vmes.

Do 8,6-odstotne letne inflacije bi vlada priznavala 80 odstotno eskalacijo, od tod do 10 odstotne inflacije 90-odstotno in nad 10-odstotno inflacijo 100 odstotok eskalacije.

Za sindikate še posebej nesprejemljivo je stališče delodajalcev, da bi lahko eskalirale le minimalne in izhodiščne plače, stvarne pa le, če so v višini izhodiščnih.

Ob tem čudnem delodajalskem stališču vlada kajpak modro molči. Sindikati smo vztrajni tudi zato, ker smo že ob omenjenih stopnjah, ki jih zagovarjamo, pokazali več kot dobrohotno pripravljenost na kompromis.

Tu torej za naš podpis ni šans!»

Tehtnost te ugotovitve je proti koncu potrdil Bojan Hribar, sekretar sindikata vzgoje in izobraževanja, ko je pojasnjeval, kako vladi uspeva cepiti sindikate že znotraj negospodarstva, ko razbija sistem plač z nedomišljenimi in parcialnimi posegi.

Dušan Semolič:

»Minimalne plače so spet dva povsem nasprotna pola med nami in delodajalci. Ti vztrajajo, da bi naša zahteva po 54.000 tolarjev bruto povzročila uničevanje podjetij in dodatne izgube delovnih mest. Predvsem to velja za tekstilno, usnjarskopredelovalno industrijo in še nekatera podjetja.

Predlagajo sicer rešitev, naj razliko med 50 tisočaki, ki jih zagovarjajo sami, in med našimi 54.000 tolarji pokrije vlada v obliki subvencij.

Vlada je, jasno, odločno proti tej rešitvi. Meni, da bi se sredstva, ki jih najbolj ogroženim panogam kani odmeriti za ohranitev delovnih mest, enostavno prelila v plače.

Vztrajamo tudi sindikati, z argumenti, ki smo jih razgrnili že ničkolikokrat, in zaradi njih.

Spet nastopi vlada kot predlagatelj kompromisa, naj se torej vsi partnerji strinjamo, da bi ta problem vlada

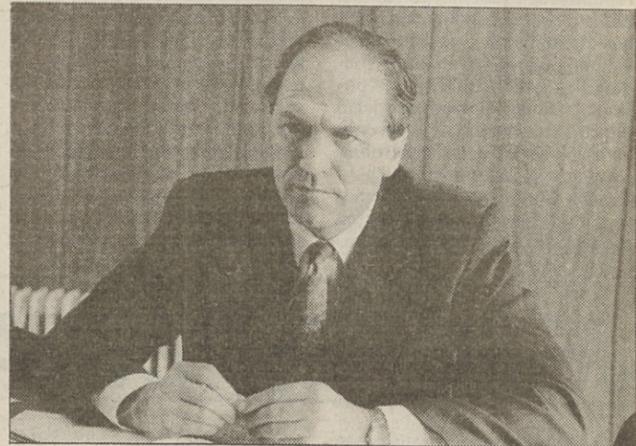
lik dobrotnik delavstva, češ, delodajalci in sindikati se tako ali tako ne zmorejo ničesar dogovoriti!»

Sindikati bi ob nadaljnji trmoglavosti delodajalcev znali tak zakon celo podpreti, seveda pa še naprej vztrajajo pri 54 tisočakah minimalne plače in uvodoma omenjeni višini eskalacijske stopnje.

Dušan Semolič je pojasnjeval tudi utemeljenost strahu vseh slovenskih sindikatov, da bi poklek lahko pomenil popolno izgubo verodostojnosti med članstvom, in na koncu za pogajanja o regresu uporabil izraz – **popoln zastoj!**

V razpravi je bilo slišati nekaj slikovitih prispevov o konju, ki brca v prazno in ne vleče več voza, o pogajanjih kot tiščanju na plin, kar ob prestavi v praznem teku sicer povzroči kar čeden hrup, a drugega ne, in podobno.

Skratka, vse gre v prazno, a če

Dušan Semolič

Janezu Drnovšku, predsedniku vlade

Spremljamo dogajanja pri sprejemanju kriterijev za izplačila plač v gospodarstvu, pri reševanju problematike poslancev, zdravnikov, sodnikov... pa tekstilcev in brezposelnih... in se bojimo.

Delodajalcem je težko pristati na najnižjo plačo 54.000 tolarjev, pa jih celo razumemo.

Tisti, ki imajo v rokah škarje in platno, delajo ravno to, česar gospodarstvo, še posebej tekstilna industrija, ki zaposluje veliko ljudi in veliko izvažata, ne prenese.

Vladni ukrepi (nerealen tečaj, popolnoma liberaliziran, neučrejen uvoz nekvalitetnega tekstila, plačilna nedisciplin) nas pokopavajo.

Smo iz tekstilne tovarne in 700 nas še dela, pred kratkim nas je bilo še 1000.

Nikoli nam ni šlo posebno dobro, tako slabo kot sedaj pa tudi še ne.

In tako negotova in brezperspektivna naša delovna mesta še niso bila.

Slabo zaslužimo, vendar skrbimo sami zase. Boste potem, ko bomo na cesti, vsaj do take mere poskrbeli za nas?

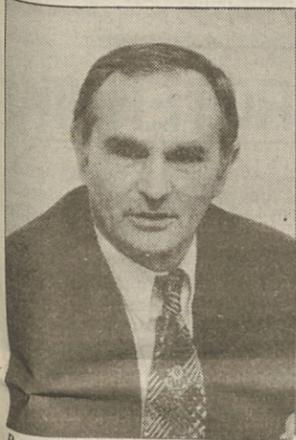
Če lahko odgovorite za DA, se ne bomo več borili za to, da lahko garamo.

Nimamo še pogojev za upokojitev, pa tudi ne možnosti za prezaposlitev.

Znamo delati, veliko in kvalitetno, a delo očitno ni več vrednota...

Želimo si živeti bolje kot zdaj...

Sindikat Tekstilne industrije d. d., Otiški Vrh

Brane Mišič

Doro Hvalica

Drago Ščernjavič

Bojan Hribar

- Dobiček je naslednji predmet razhajanj. Sindikati se strinjamo, da bi morali delavci sodelovati pri njegovih delitvi v višini ene plače, če bi to ne preseglo 25-odstotnega deleža skupnega dobička.

Vlada se s tem našim predlogom strinja, so pa zelo odločno proti delodajalci. Ko se pogovarjamo o delavskih plačah, so drobnjakarski kar se je da. Spotaknejo se dobesedno ob vsako decimalo. Ko pa gre za menedžerske plače, za delitev dobička, so širokogrudni in širokopotezni do neverjetnih razsežnosti.

- Plače direktorjev, nov kamen spotike. Delodajalci nočejo in nočejo pristati na ločeno spremljanje mase plač, po katerem bi bilo razvidno, kolikšen delež gre zaposlenim in kolikšen vsem, ki ga dobivajo na osnovi individualnih pogodb.

Sindikati pri tem kajpak ne smemo in ne moremo pristati na logiko delodajalcev, na dejstvo, da je ob enotnem prikazu mase plač povsem zamegljeno, na čigav rovaš v resnici naraščajo povprečne plače.

Ta del razprave je kasneje dopolnil Doro Hvalica, tajnik sindikata kulture. Pribil je, da ne verjame nobenim podatkom več, tudi tistim ne, ki jih daje statistika. Presplošni da so, taki pa vse stvari le zamegljilo.

»Zato vsi tako radi operirajo s podatki, kako visoka je povprečna rast plač v kulturi, kar je čisto zavajanje. Ni hče ne more razbrati resničnega položaja ljudi, zaposlenih v tej dejavnosti.

O pogajanjih pa tole. Vlada ne uporablja nobenega drugega argumenta kot zgolj argument moči. Zato drugih argumentov tudi ne priznava.

Le tisti sindikati, ki so v pogajanjih doslej uporabili argument moči, so tudi kaj iztržili. To lepo dokazujejo tudi zadnji stavkovni dogodki. Rezultati so bili doseženi le s stavko ali vsaj z resno stavkovno grožnjo.

Dušan Semolič je nadaljeval:

»- Zgubarji, spet ne pridemo skupaj. Sindikati bi pristali na 5-odstotno zaostajanje za kolektivno pogodbo, če na to pristane sindikat v podjetju, ki posluje z izgubo. Delodajalci so za to, da v takšnih podjetjih sploh ne govorimo o kakršnikoli rasti plač. Dva popolnoma nasprotna bregova.

- Javni zavodi so področje, kjer se delodajalci zavzemajo za to, da bi plače ne rasle nad realno rastjo plač v gospodarstvu.

Na takšno tezo mi seveda ne moremo pristati. Tudi vladi bi bilo pogodu, če bi nastal razkol med sindikati gospodarstva in negospodarstva.

rešila z zakonsko regulativo. Uzakonila bi pač minimum 50.000 tolarjev, kar je več kot doslejšnjih 48.000, in tak zakonski minimum bi bil vsaj zavarovan. Zdaj namreč ne velja nič in v tem primeru bi se vlada okitila kot ve-

že kaj krene, gre v škodo delavcev. In kaj ostane sindikatom?

»Ali niti za kanček popuščenja in čakanje.

Izrazi mednarodne podpore aktivnosti ZSSS

Spoštovani gospod predsednik!

Močne in neodvisne sindikalne organizacije različne velikosti in različnih usmeritev so eden izmed pogojev pluralne demokracije, v kateri socialni partnerji odigravajo pomembno vlogo.

Moč in neodvisnost sindikalnih organizacij se med drugim izraža tudi z njihovim samostojnim finančnim odločanjem. Tu gre v prvi vrsti za sredstva, ki jih člani sindikata prispevajo na prostovoljni podlagi, v ta, širši okvir pa sodi tudi sindikalno premoženje.

Potemtakem je pomembno – tako pri Vas kot v drugih državah in predvsem v zahodnih demokracijah – da lahko reprezentativni sindikati po medsebojnem dogovoru o razdelitvi sami popolnoma razpolagajo s sindikalnim premoženjem. Zdi se nam

nesprejemljivo, da bi upravljanje sindikalnega premoženja prešlo pod kak državni organ (ali na sklad), čeprav bi s tem država, hote ali ne hote, prevzela tudi finančne obveznosti za vzdrževanje tega premoženja. Naj še enkrat ponovimo, da državnega upravljanja sindikalnega premoženja doslej niso uvedli v nobeni izmed držav članic Evropske unije.

V luči zgoraj navedenih razlogov nam dovolite izraziti veliko začudenje nad pobudami, ki jih je obravnaval slovenski parlament. Vljudno Vas prosimo, da te pobude vnovič pretehtate.

S spoštovanjem.

Jean-Francois Trogrlic,
vodja mednarodnega oddelka Francoske
demokratske konfederacije dela

Poslano Jožefu Školču in dr. Janezu Drnovšku

Cenjeni g. Školč!

Zadeva: Sindikalno premoženje

Pišem vam v imenu Kongresa Zveze sindikatov, ki zastopa interese 7 milijonov britanskih delavcev. Od leta 1868 smo edina zveza, organizirana na nacionalni ravni. Z zanimanjem in simpatijo spremljamo razvoj samostojnih sindikalnih organizacij v Sloveniji in pozdravljamo napredek, ki so ga le-te dosegle pri sporazumevanju v zvezi z medsebojno razdelitvijo sindikalnega premoženja. Obvestili so nas, da poskuša parlament s posebnim zakonom poseči na področje upravljanja sindikalnega premoženja, in to ravno v trenutku, ko se sami sindikati trudijo sporazumno razrešiti to vprašanje.

Bistvo sindikalizma je samostojno delovanje sindikatov, njihovo demokratično odločanje in njihova odgovornost, ki jo imajo izključno do svojih članov. Država se torej nima nobene pravice vmešavati v upravljanje sindikalnega premoženja. Znano nam je, da so v nekaterih državah, ki so prej imele centralno-plansko gospodarstvo in kjer je prej obstajal en sam sindikat, nastopile velike težave v zvezi z

razdelitvijo premoženja, ki je prej pripadal enemu samemu sindikalnemu centru. Tako je v nekaterih izmed teh držav vprašanje sindikalnega premoženja še vedno nerešeno, medtem ko je v drugih državah prerazdelitev tega premoženja med sindikate vnesla razdor in zagrenjenost.

Izhajajoč iz dejstva, da sindikalno gibanje v Sloveniji – po vsem sodeč – uspešno vodi priprave na medsebojno razdelitev sindikalnega premoženja, je nepotrebno sprejeti interventni zakon, ki bi sindikatom odvzel pravico lastnega odločanja. To pravico jim navsezadnje jamči konvencija ILO (Mednarodnega urada za delo) št. 87, ki jo je – med prvimi po osamosvojitvi – ratificirala tudi Slovenija.

Zato Vas pozivam, da se odpoveste vsakršni podpori sprejemanju zakonodaje za rezrešitev sindikalnega premoženja.

S pozdravi

John Monks,
generalni sekretar britanskega Kongresa Zveze
sindikatov

Poslano tudi predsedniku vlade RS dr. Janezu Drnovšku.

• Ali novi kompromisi v upanju, da bodo tudi delodajalci prišli do pol poti.

• Ali začeti s pripravami na splošno stavko,« je bil jasen Dušan Semolič.

Povedal je še, da nam tuji sindikalisti za tak položaj celo čestitajo. To navidez nesmiselno navdušenje pojasnjujejo z dejstvom, da so slovenski sindikati prvič in od vseh tranzicijskih držav prvi potisnjeni v klasičen konflikt z delodajalci. Nič več prostih procesij okoli vlade in parlamenta torej. Naravnost v boj z očitno nasprotnim partnerjem in to naj bi bilo za sindikalno gibanje zdravo!!!

Tako seveda tuji.

V razpravi na delovnem posvetu ZSSS pa takole:

Brane Mišič:

»Naši predlogi so strokovno argumentirani, neoporečni. Kdor jim skuša oprekat s te plati, le dokazuje svoje popolno neznanje, nepoznavanje celo osnovnošolskih ekonomskih lekcij. To velja za eskalacijo, za ločeno ali enotno prikazovanje mase plač, za podjetja v izgubi in njihove kolektivne pogodbe, za...

Ne velja pa za minimalne plače. Tu s strokovnimi argumenti v tej fazi pogajanj nimamo kaj početi. Če hočemo takšne, kakršne zahtevamo, nam mora biti jasno, da jih lahko izberemo le in zgolj s splošno stavko!«

Drago Ščernjavič:

»Bodimo no že enkrat odločni! Tole o ločenem prikazovanju plač sem začel sam govoriti najmanj pred dvema letoma. Preveč stvari in prevečkrat ponavljamo. Po našem ROS lahko sodim, da pridejo rezultati le s pretehtano akcijo, tožbami vse do ustavnega sodišča, argumentiranim in stopnjevanim pritiskom. V stavki ne vidim rešitve. Morali bomo v sistematičen in sistemski boj za analizo plač, za red v javnih financah, za urejen sistem plač. Predpogoj za to pa je, da dosežemo zgledno obnašanje poslanske in vladne vrhuške in posameznih direktorjev javnih ustanov, recimo državnih skladov in agencij, kjer plače direktorjev menda celo prekašajo tisto, ki jo prejema predsednik vlade.«

Kljub jasnim alternativam, ki jih je nakazal Dušan Semolič in jih nikakor ne bo moč obiti, kakšne prav toliko jasne in večinsko izražene volje ni bilo slišati. Zanj bo morda čas na ponedeljkovi seji Sveta ZSSS, na kateri se bo skorajda treba odločiti. Tako ali drugače.

Ciril Brajer

TAMOVA ZGODBA SE JE ZAČELA RAZPLETATI V SREDO TOČNO OPOLDNE

Točno opoldne se je v sredo nadaljevala seja skupščine mariborskega Tama, ki so jo na začetku meseca na zahtevo sindikata kovinske in elektroindustrije v podjetju prekinili. Sindikat je od uprave Tama, republiškega razvojnega sklada, ministrstva za gospodarske dejavnosti in ministrstva za delo zahteval, naj pred glasovanjem o predlogu za uvedbo stečajnega postopka v Tamu odgovorijo na nekaj odprtih in za delavce bistvenih vprašanj: Koliko delavcev bo ohranilo delovna mesta v novih družbah? Kakšna usoda čaka delavce Tamovega invalidskega podjetja? Kakšna usoda čaka 270 invalidov in dru-

ge delavce delniške družbe? Kakšne odškodnine bodo dobili Tamovi delavci, ki bodo po stečaju ostali brez dela? Hkrati je sindikat zahteval, naj Tamova uprava najprej razporedi delavce v nove družbe in šele nato predlaga stečaj podjetja.

Tik pred skupščino je predsednik SKEI v Tamu Drago Gajzer povedal, da sindikat in delavci na postavljena vprašanja v minulih štirinajstih dneh kljub pogajanjem niso dobili jasnih odgovorov. "Pred nadaljevanjem prekinjene seje skupščine delavci ne vemo veliko več, kot smo vedeli pred prvo sejo skupščine," je dejal Gajzer.

Valter Nemeč, direktor Sklada

Republike Slovenije za razvoj, ki je večinski lastnik Tama, je v internem glasilu sicer predstavil načrtovano preoblikovanje Tama, vendar delavci z odgovori niso zadovoljni. Napisal je, da bodo imeli delavci po stečaju dve možnosti. Po prvi bi se lahko v novih podjetjih delavcev zaposlil za določen čas in s plačami po kolektivni pogodbi, vendar pa bi po tej varianti morali biti vsi delavci nekaj časa na zavodu za zaposlovanje. Po drugi varianti pa naj bi se delavcev takoj zaposlil v novih družbah za nedoločen čas, a v tem primeru bi njihove plače zaostajale za 10 do 15 odstotkov za kolektivno pogo-

dbo. Ob tem pa tako sklad kot uprava ne nastopata z natančnim številom delovnih mest v novih družbah, ker to v tej fazi po njihovi presoji še ni mogoče. Kakor kaže, pa bodo tudi delavci, ki bodo zaradi stečaja ostali brez dela, ostali tudi brez odškodnine, saj se na pristojnih ministrstvih izgovarjajo, da za izplačilo odškodnin ni ne denarja in ne pravne osnove.

Zaradi številnih nejasnosti je Tamova uprava predlagala kompromisni predlog: po njem bi skupščina sicer sprejela predlog za uvedbo stečajnega postopka, vendar bi uprava predlog poslala na sodišče šele, ko bi zaživele nove družbe in ko bi zagotovili tudi sredstva za morebitno izplačilo odškodnin tistim delavcem, ki bodo zaradi stečaja ostali brez dela.

Sidikalisti v Tamu poudarjajo, da od svojih zahtev ne bodo odstopili in da so za zaščito delavskih pravic pripravljene poseči po vseh sredstvih sindikalnega boja. Pred sejo skupščine so se Tamovi delavci zbrali na protestnem shodu, ki sta ga organizirala oba sindikata v podjetju. Tamovi sindikalisti so pred sejo skupščine predstavnikom republiškega razvojnega sklada izročili tudi opozorilno pismo, s katerim so protestirali proti

ŠOLNIKI ZAHTEVAJO TAKOJŠNJA POGAJANJA

Ker se je po stavki zdravnikov položaj zaposlenih v javnem sektorju bistveno spremenil, zahteva sindikat delavcev v vzgojni, izobraževalni in raziskovalni dejavnosti (SDVIR) takojšen začetek pogajanj o plačah. Če se vlada ne bo odzvala, bo sindikat uporabil tradicionalno uspešne metode, zlasti splošno stavko. To sta na tiskovni konferenci ta teden povedala Franc Klepej, predsednik, in Bojan Hribar, sekretar tega sindikata. Dan kasneje je enako sporočil SVIZ, največji sindikat s tega področja.

Klepej in Hribar pravita, da sindikat ne sme dopustiti vladi nenačelnega in parcialnega spreminjanja delitvenih razmerij, prav do tega pa je prišlo po končani stavki Fidesa. Delo šolnikov in vzgojiteljc je bilo podcenjeno že dozdej, z novimi spremembami pa bodo še na slabšem.

Kot je povedal Franc Klepej, zasluži učitelj s sedmo stopnjo izobrazbe brez dodatkov le po 111.000 tolarjev bruto, to je približno toliko, kot so januarja znašale povprečne plače v gospodarstvu. Vzgojiteljice s šesto stopnjo izobrazbe pa so prejemale le 84 odstotkov povprečja plač v gospodarstvu. Plače v vzgoji in izobraževanju so bile, preden so začele zaostajati, za 19 odstotkov nad povprečjem gospodarstva.

SDVIR podpira spremembe zakona o razmerjih plač v gospodarstvu, kot jih je pripravila vlada, saj bodo pedagoškim delavcem omogočile napredovanje v plačilne razrede. V sindikatu menijo, da bi dolgo obljubljeni in odlagani zakon o javnih uslužbenih bistveno zmanjšal zmedo na plačnem področju v gospodarstvu. Onemogočil bi tudi vodenje parcialne in nenačelne politike v posameznih njegovih delih.

F. K.

ignorantskemu odnosu sklada do sindikata in delavcev.

Tamova zgodba se je začela dokončno razpletati v sredo - točno

opoldne. V slovitom vesternu "Točno opoldne" je v opoldanskem spopadu zmaga poštenost. Ali bo tako tudi v Tamu?

Tomaž Kšela

JE ŠE REŠITEV ZA TEREL?

O Terelu, nastal je po stečaju in prisilni poravnavi Iskre Tele, smo lani večkrat pisali. Naj spomnimo, da je Terel nastal z minimalnimi vlogami štirih zasebnih ustanoviteljev, večinsko lastništvo pa je prevzel Iskrin Holding. Poslovne prostore in opremo je najel pri očiščeni Teli. Delo je dobilo 70 delavcev, ki so bili dve leti prijavljeni na zavodu, kasneje pa so se zaposlili v Terelu.

Že lani smo opisovali nerentabilno poslovanje, ki naj bi bilo posledica ponesrečene ustanovitve podjetja in poslovanja brez lastnega denarja. Po neuradnih podatkih je Terel imel takrat visoko izgubo, živel je le na račun neplačevanja najemnine Teli. Opisovali smo tudi neuspešne poskuse združitve treh Iskrinih tovarn relejev (Terelove s Savske ceste v Ljubljani, Iskre Dobropolje in Iskre Makole). Le za združene so se namreč zanimali tujci, ki so bili pripravljeni dokapitalizirati majhne in neavtomatizirane tovarne. Opisali smo tudi, kako je Iskra Sistemi prevzela enega od donosnih Terelovih programov.

V treh člankih smo lani skušali ugotoviti tudi krivce za položaj Terela. Na koncu smo manj obdolževali direktorja in enega od solastnikov Terela Marka Žlebnika, bolj pa direktorja nove Tele in Iskro Holding.

Ker se položaj ni izboljšal niti za malenkost, je 13. februarja letos direktor Tele Stane Kavkler sodišču predlagal, naj za Terel uvede stečajni postopek. Tovrstne predloge sodišče običajno konča v dveh do treh mesecih, zato lahko odločitev o usodi Terela pričakujemo v nekaj dneh. V predlogu je med drugim zapisano, da Terel dolguje Teli 89.809.232 tolarjev, k čemur je treba prišteti še obresti. Teta je svoje terjatve skušala uveljaviti s sodno izterjavo, vendar zaradi prerekanja Terela v tej nameri ni uspela. Terelu je odpovedala najemno pogodbo za nepremičnine, a postopek na sodišču še ni končan. Po navedbah v predlogu za uvedbo stečaja naj bi Terel v preteklih letih posloval z izgubo, ki je ne more pokriti, saj nima nikakršnega premoženja trajne vrednosti.

V zaključnem delu utemeljitev za predlog stečaja je Kavkler na podlagi sklepa upravnega odbora Tele zapisal, da neplačevanje obveznosti Iskre Terela ogroža poslovanje Iskre Tele. Njegovo podjetje vsako leto zaradi Terela izgublja po 30 milijonov tolarjev.

Na predlog za uvedbo stečaja nas je opozoril Valter Zavec, sekretar SKEI ljubljanskega območja. Izrazil je zaskrbljenost za materialni položaj 70 zaposlenih, saj iz stečajne mase ne bodo mogli vnovičiti nobenih terjatev. O stečajnem predlogu smo se skušali zanimati tudi pri večinskem lastniku. Izvedeli smo le, da se pogovarjajo o prevzemu Terelovih programov in da sta v igri dve ponudbi s Telinega dvorišča. Izrazili so tudi bojazen, da bo Terel obstal takoj po objavi stečaja. Dodali so, naj zato z objavo pričakamo. Čakajo menda tudi tuji naročniki, ki so obveščeni le o Terelovih težavah. Stečaj pa bodo verjetno skušali v kakšni od možnih navez izkoristiti za cimejši nakup Terelovih programov.

F. K.

POGAJANJA NA SLEPEM TIRU - VLADA PONUJA ZAKON

Kot nam je povedal Dušan Semolič, so se na zadnjih pogajanjih o socialnem sporazumu pogledi na nekatera vprašanja še dodatno zaostri. Vlada pristaja le na 8,6-odstotni prag inflacije, sindikati pa še naprej postavljajo mejo pri sedmih odstotkih. Delodajalci vztrajajo, naj eskalacija velja le za izhodiščne in minimalne plače, ne pa za plačno maso, in pri zamrznitvi plač v podjetjih, ki poslujejo z rdečimi številkami.

Zapletlo se je tudi vprašanje udeležbe pri dobičku (profit sharing) - medtem ko sindikati vztrajajo

pri omejitvi delitve največ ene plače v posameznem letu, bi delodajalci radi delili neomejeno. Semolič opozarja, da bi takšno določilo monopolistom omogočilo delitev tudi petih plač.

Delodajalci še naprej zavračajo ločeno izkazovanje plač po individualnih pogodbah, pristajajo le na izkazovanje v letni bilanci. Za sindikate je to povsem nesprejemljivo. France Tomšič predlaga celo poseben zakon o direktorskih plačah.

Vlada vztraja tudi pri določbi, da plače v javnih zavodih ne smejo

naraščati hitreje kot v gospodarstvu. Delodajalci njen predlog podpirajo, sindikati pa vladi predlagajo, naj se o tem dogovori s sindikati negospodarstva.

Zaradi nezmožnosti soglasja glede višine minimalnih plač bi vlada v vprašanje rada izločila iz besedila socialnega sporazuma. Minimalne plače skupaj z eskalacijo bi uredila kar s posebnim zakonom. Vlada za minimalne plače predlaga le 50.000 tolarjev, sindikati pa še naprej zahtevajo 54.000 tolarjev. Vlada meni, da bi tako visoke plače izničile pripravljeno diferencirano zmanjševanje obremenitev, ki naj bi bistveno olajšalo položaj tekstilne in usnjarske industrije. Zanimivo je, da sindikat delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije odločno vztraja pri zahtevanih 54.000 tolarjih.

Ta teden se bodo sindikati, povezani v ZSSS, še enkrat posvetovali o zahtevah v socialnem sporazumu in o možnih popuščanjih. V ponedeljek bo o tem sklepal še svet ZSSS. Mogoče bo tudi vlada pripravila kaj novega. Že za delitev plač za april bo namreč nastala pravna praznina, ki je vlada verjetno ne more dovoliti, saj bi jo delodajalci verjetno znali zlorabiti. Ne le v svojo korist, tudi v škodo delavcev, zlasti najslabše plačanih.

Sindikatom v tem položaju preostane le še razmišljanje o stopnjevanju pritiska. Če bi do tega prišlo, bi zaposleni prvič stavkali proti direktorjem, s katerimi so večkrat družno in uspešno pritiskali na vlado.

Franček Kavčič

SINDIKAT KEMIČNE, NEKOVINSKE IN GUMARSKÉ INDUSTRIJE SLOVENIJE JE IZDAL PRIROČNIK

Sindikat kemične, nekovinske in gumarske industrije Slovenije (KNG) je izdal priročnik v nakladi 2.000 izvodov. Namenjen je sindikalnim zaupnikom in članom ter tudi zaposlenim, ki želijo sindikat spoznati boljše. V njem so poleg statuta KNG objavljeni vsi pravilniki in drugi organizacijski akti sindikata. Objavljeni so tudi vzorci pravil in dogovorov o delovanju sindikata v družbah. Priročnik žepnega formata ima kar 118 strani.

V uvod je predsednik Janez Justin med drugim zapisal, da je KNG prvi med sindikati, ki je vse akte v zvezi s svojim delovanjem zbral na enem mestu - v priročniku. Kot sta nam povedala Justin in sekretar Franjo Krsnik, so večino izvodov razdelili članom republiškega odbora na sestanku konec prejšnjega tedna (z njega je tudi naša slika). Preostale bodo razposlali območnim odborom in sindikatom podjetij. Vsem, ki so priročnik pripravili, čestitamo. Z njim so nedvomno olajšali delovanje svojih aktivistov in prispevali h krepitvi sindikata KNG. K večji pripadnosti KNG pa bo prispevalo tudi novo glasilu tega sindikata, katerega prva številka bo izšla že prihodnji teden.

F. K., foto S. B.

SINDIKAT
kng
SLOVENIJE

AKTI

STAVKA NA RTVS POTRDILA MOČ IN UGLED SNS

Na 10. seji skupščine Sindikata novinarjev Slovenije (SNS), ki je bila prejšnji petek v Ankaranu, so delegati daleč največ časa posvetili analizi nedavne stavke novinarjev na zavodu RTV Slovenija, ki po mnenju predsednika SNS Venčeslava Japlja »ni pokazala in utrdila le resnične moči našega sindikata, temveč je povečala njegov ugled tudi navzven«. Znanje in izkušnje, ki si jih je SNS pridobil med tridimi pogajanjimi z delodajalsko stranjo RTVS, naj bi bilo več kot dobrodošlo pri skorajšnjem urejanju razmer na Slovincu, kjer je delovnopравни položaj novinarjev čaleč najslabši.

Poleg doslednega uresničevanja določil kolektivne pogodbe si bo SNS še naprej prizadeval za svobodo tiska, avtonomno novinarstvo in urejen položaj njegovih akterjev. V ta sklop sodi seveda tudi prenova kolektivne pogodbe, ki naj bi novinarske sindikalne interese uskladila z evropskimi standardi in razmerji, in nadaljevanje iskanja možnih rešitev za dodatno pokojninsko zavarovanje novinarjev.

V nadaljevanju se je skupščina sprejela predlog sprememb petih členov statuta SNS, s čimer je dala zeleno luč za sprejem sklepa o novinarskem častnem razsodišču, ki je tako postal skupen organ Društva novinarjev Slovenije in SNS na področju novinarske etike.

D. K.

ZA OGOLJUFANE DELAVCE ELEKTROKOVINE JE BILA POT DO PRAVICE PREDRAGA

Preden je sodišče na začetku oktobra leta 1993 uvedlo stečajni postopek za Elektrokovino, je več kot dva tisoč delavk in delavcev tega podjetja prejelo še zadnjo plačo. Kakor običajno so jim od plače odtegnili obroke od sklenjenih kreditnih pogodb, vendar pa tedanje vodstvo Elektrokovine odtegnjenega denarja ni nakazalo naprej kreditodajalcem. Tako so bili delavci prisiljeni kreditodajalcem plačati omenjeni obrok z zamudnimi obrestmi vred še enkrat iz lastnega žepa.

Odtegnjenih obrokov za kredite niso nakazali naprej

Tedanje vodstvo Elektrokovine je torej delavce ogoljufalo: odtegnili so jim obrok za kredit, ki ga kreditodajalcu niso nikoli plačali. V pogovornem jeziku ljudje takšno ravnanje imenujejo goljufija ali preprosto kraja. Razumljivo je, da mora vsakdo, ki ga pri takšnem početju zalotijo, oškodovancem vrniti ukradeni oziroma prigoljufani denar. V pravni državi pa vsakogar, kdor kraje ali goljufa, čaka tudi zaslužena kazen. Toda pri nas je očitno drugače. V naši zgodbi namreč niso bili kaznovani tisti, ki so goljufali, pač pa tisti, ki so bili ogoljufani.

Pa poglejmo, kako so stvari potekale potem, ko so delavci ugotovili, da njihov delodajalec kreditodajalcem ni nakazal obroka, ki jim ga je odtegnil od plače.

"V stečajnem postopku za Elektrokovino so strokovne službe območne organizacije ZSSS za Podravje za 595 naših članov omenjene odtegnjene in neplačane obroke prijavile kot njihove terjatve. Hkrati smo zahtevali, naj velja za te terjatve tako imenovana izločitvena pravica in naj jih Elektrokovina v stečaju takoj in v celoti poplača. Po tedaj veljavnem zakonu o stečaju smo torej zahtevali, naj Elektrokovina

v stečaju delavcem v celoti vrne to, kar ji po nobenem zakonu ne pripada," pojasnjuje sekretarka območne organizacije ZSSS za Podravje Vekoslava Krašovec.

Stečajni upravitelj je terjatve priznal, izločitvene pravice pa ne

"Stečajni upravitelj Mirko Žagar je omenjene terjatve v skupni višini 5.346.873 tolarjev v celoti priznal (posamezne terjatve delavcev iz tega naslova so znašale od 460 do 30.000 tolarjev), ni pa priznal izločitvene pravice za te terjatve. To pomeni, da omenjenih terjatev delavcem ni bil pripravljen poplačati v celoti in takoj, kar bi bilo edino logično. Stečajni upravitelj je omenjene terjatve torej uvrstil med druge terjatve, ki po končanem stečajnem postopku ne bodo stodostno poplačane, pač pa bo višina poplačila odvisna od velikosti stečajne mase."

Glede na to, da je stečajni upravitelj na drugem naroku za preizkus terjatev delavcem omenjeno terjatve sicer priznal, prerekal pa je uveljavitev izločitvene pravice, je tedanje Temeljno sodišče v Mariboru delavce upnike napotilo na pravdo zaradi ugotovitve prerekanje izločitvene pravice za znesek 5.346.873 tolarjev.

"Ker je sodišče napotilo na tožbo vseh 595 upnikov z enim sklepom, so strokovne službe območne organizacije ZSSS za Podravje na Okrožnem sodišču v Mariboru vložile tožbo zaradi ugotovitve izločitvene pravice v stečajnem postopku. Tožba je bila vložena v imenu Hajrije Abdulahi (prva po abecedi s spiska delavcev upnikov) in preostalih 594 tožnikov. Pri tem smo izhajali iz prakse, ki jo je uveljavilo že Temeljno sodišče, ki je napotilo na tožbo vse upnike z enim samim sklepom," pojasnjuje Vekoslava Krašovec.

Vekoslava Krašovec: Za 595 individualnih tožb o enem in istem spornem predmetu bi morali plačati za 3,5 milijona sodnih taks

Sodišče je namesto ene zahtevalo 595 tožb o istem spornem predmetu

Okrožno sodišče v Mariboru pa je s sklepom tožeci stranki naložilo, naj v 60 dneh v imenu posameznih 595 tožnikov vložijo posamične tožbe za ugotovitev izločitvene pravice, sicer bo vloženo tožbo v skladu z zakonom zavrglo.

Poglejmo, kaj je sodišče zapisalo v obrazložitvi tega sklepa: "Sodišče mora med postopkom na podlagi 82. člena ZPP ves čas po uradni dolžnosti paziti, ali je tisti, ki nastopa kot stranka, lahko pravdna stranka in ali je pravdno sposoben, ali zastopa pravdno nesposobno stranko njen zakoniti zastopnik in ali ima zakoniti zastopnik posebno dovoljenje, kadar je to potrebno. Prav tako sodišče v skladu s 4. odstavkom 109. člena ZPP pazi, ali je vložnik vložil zadostno število izvodov vloge ali prilog. V kolikor sodišče ugotovi, da vložnik

ni vložil zadostnega števila izvodov vloge ali prilog, mu naloži, da v določenem roku to stori. Če vložnik ne ravna po tem nalogu, sodišče vlogo zavrne. V konkretnem primeru sodišče ugotavlja, da aktivna legitimacija ne more pripadati hkrati 595 tožnikom, ker sodišče v takšnem primeru ne more učinkovito voditi postopka."

Zanimivo! Eno sodišče je lahko 595 upnikov napotilo na tožbo z enim samim sklepom (pri tem se je sklicevalo kar na poimensko navedeni seznam upnikov v prijavi terjatve tako, da mu poimenskega seznama upnikov v izrek ni bilo treba še enkrat prepisati), drugo sodišče pa je za razsodbo o upravičenosti izločitvene pravice za 595 upnikov potrebovalo prav toliko domala identičnih individualnih tožb v zadostnem številu izvodov.

Predraga pot do pravice

"Čeprav je ostalo sporno le vprašanje izločitvene pravice, o čemer je sodišče izdalo ugotovitve in sam sklep o napotitvi na pravdo za ugotovitev prerekanje izločitvene pravice, je Okrožno sodišče od nas zahtevalo, da vložimo 595 tožb za vsakega posameznega delavca upnika. Ker se s tem nismo strinjali, saj menimo, da bi bil izrek sodbe za vse upnike enak, smo sodišču poslali pismo z našimi argumenti, vendar ni vse skupaj nič pomagalo," pojasnjuje Krašovec. "Za nas pa pomeni vložitev 595 individualnih tožb za vsakega upnika posebej velik problem, saj smo izračunali, da bi samo za sodne takse morali odšteti 3.500.000 tolarjev. To je za našo sindikalno organizacijo velik denar. K temu je treba prišteti še stroške za pripravo tako velikega števila tožb v zadostnem številu izvodov, da o času, ki bi ga porabili, da bi sodelovali na 595 obravnavah o enem in istem spornem predmetu, ni ne

govorim. Poleg tega pa je dejstvo, da takšne pravde v Sloveniji še ni bilo. Zato smo bili prisiljeni ocenjevati smiselnost pravde tako z vidika izjemno visokih stroškov kakor tudi z vidika gotovosti, da se bo pravda za upnike ugodno končala."

V sindikatu kovinske in elektroindustrije v Podravju in v območni organizaciji ZSSS za Podravje so s svojimi člani oziroma upniki dva meseca razpravljali, kaj storiti. Pred dnevi je padla odločitev!

"Zaradi izjemno visokih stroškov, ki bi jih imeli z vložitvijo 595 domala enakih tožb, smo od nadaljnega pravnega postopka na Okrožnem sodišču v Mariboru odstopili. Individualnih tožb za naše upnike torej nismo vložili. Pri tem pa nas je vodila še ena bojazen. Vsi vemo, kako dolgotrajni so postopki na naših sodiščih, ki so preobremenjena z delom. Kdo ve, kdaj bi bilo končanih 595 pravnih o enem in istem spornem predmetu. Z vložitvijo 595 tožb zaradi ugotovitve prerekanje izločitvene pravice bi lahko izjemno zavlekli že tako in tako izredno dolg stečajni postopek za Elektrokovino in tako oškodovali vse upnike, med katerimi so največji upniki ravno bivši delavci, ki jim Elektrokovina dolguje še razlike v plačah, regrese, odpravnine in jubilejne nagrade," pojasnjuje sekretarka območne organizacije ZSSS za Podravje Vekoslava Krašovec.

Zgodba ogoljufanih delavcev bivše Elektrokovine odpira celo vrsto vprašanj. Ali stečajni upravitelj zares ni mogel priznati delavcem pravice, da jim Elektrokovina v stečaju vrne tisto, kar jim je protipravno odvzela? Ali Okrožno sodišče v Mariboru zares ni moglo obravnavati ene tožbe, ampak bi lahko obravnavalo samo 595 individualnih tožb? Je nekaj narobe z našo zakonodajo ali pa prakso na naših sodiščih? Ali ob tem primeru še koga preseneča, da so naša sodišča tako preobremenjena z delom in zatrpna z nerešenimi spisi? Ali tako očitno goljufanje delavcev še ni dovolj veliko in očitno, da bi po uradni dolžnosti ukrepali pristojni državni organi?

Zelena luč za goljufanje delavcev?

Ne glede na vse povedano pa je eno gotovo: za ogoljufane delavce Elektrokovine je bila pot do pravice preveč draga, dolgotrajna in vijugava. Zato so ostali ogoljufani in brez zadoščanja, tisti ki so jih ogoljufali, pa se jim lahko sedaj v obraz smeji.

Ali ne bo tudi primer ogoljufanih delavcev Elektrokovine, ki kaže na nemoč in neučinkovitost naše pravne države, prispeval k temu, da bodo delodajalci še naprej in še bolj brezobzirno goljufali delavce in kršili njihove pravice?

Tomaž Kšela

SKLEP SODIŠČA JE V NASPROTJU Z ZAKONOM

O problematiki delavcev Elektrokovine smo se pogovarjali tudi z več odvetniki iz Ljubljane. Povedali so nam, da je sklep sodišča v izrazitem nasprotju z zakonom o pravnem postopku. Po 82. členu tega zakona je sodišče dolžno paziti, ali je tisti, ki nastopa kot stranka, lahko pravdna stranka. Vprašanje več oseb pri eni stranki v sporu – pravnih sopsopnikov – ureja 196. člen tega zakona. Po njem lahko več oseb toži z isto tožbo, če so glede na predmet spora v pravni skupnosti. »Pravni sopsopniki« lahko nastopajo tudi, če se njihove pravice ali zahtevki opirajo na bistveno istovrstno dejansko ali pravno podlago in velja stvarna in krajevna pristojnost istega sodišča.

Iz vsega tega je več kot očitno, da je bila območna organizacija ZSSS za Podravje upravičena tožiti v imenu vseh 595 oškodovancev. Utemeljitev sklepa okrožnega sodišča v Mariboru, da bi večje število tožnikov onemogočalo vodenje učinkovitega sodnega postopka, je torej povsem neutemeljena. Sklep sodišča si lahko pojasnimo le kot težnjo, da bi sodišče navzven prikazalo večje število zadev, torej svojo preobremenjenost.

Naši sogovorniki so nam še povedali, da bi vseh 595 prizadetih lahko sodišče prosilo za oprostitev sodne takse. Sodišče bi jim ob predložitvi dokazil, zlasti potrdila o premoženjskem stanju, verjetno lahko ugodilo.

F. K.

Sindikata delavcev trgovine

TEŽAVE V ABC AGROHIT

Območni odbor sindikata delavcev trgovine za Zasavje se je prejšnji teden seznanil z velikimi problemi delavcev podjetja ABC Agrohito iz Trbovelj. Novi direktor Franc Majnardi je namreč precejšnje število delavcev poslal kar na redni dopust. Zaposlenim je povedal, da načrtuje ukinitve nekaterih prodajal in izplačevanje zajamčenih plač. Te ukrepe je napovedal na zboru (na začetku prejšnjega tedna), ni jih pa hotel obrazložiti.

Ker bi lahko pomenili tudi najhujše, se je vodstvo območnega odbora z direktorjem dogovorilo za sestanek. Bil je 12. aprila, na njem so sodelovali sekretar sindikata delavcev trgovine Sandi Bartol, sekretar območne organizacije ZSSS Ciril Urek in sekretarka območnega odbora trgovcev Tjaša Kohne, ter nekaj članov območnega odbora.

Direktor Franc Majnardi je najprej povedal, da je posle prevzel pred tremi tedni in zato šele ugotavlja pravo stanje. Nepopolni podatki pa kažejo dokaj slab položaj, saj je ABC Agrohito lani pridobil 88 milijonov tolarjev izgube, pravo sliko poslovanja v prejšnjih letih pa naj bi dala šele revizija, ki jo je že zahteval. Obveznosti do dobaviteljev so tolikšne, da odklanjajo nova naročila, in prodajalne zato niso več normalno založene. Delavci ustvarjajo le po 12.000 mark letnega prometa, za rentabilno poslovanje pa bi morali ustvariti dvakrat več. Ker so zdravo jedro le tri prodajalne, bodo nerentabilne dali v najem; nepotrebne poslovne prostore bodo skušali prodati.

Zaradi vsega tega je direktor poslal na prisilni dopust večje število delavcev. Verjetno bo treba odpustiti skoraj polovico od 67 zaposle-

nih. K boljši založenosti prodajal naj bi prispevali nekateri novi dobavitelji, pomagati bodo morale tudi banke. Rešitev bi lahko bila tudi povezava z enim od večjih trgovskih podjetij, mogoče Mercatorjem.

ABC Agrohito je po Majnardijevih besedah zabredel že leta 1994, ko so odgovorni na čelu z bivšim direktorjem Stanislavom Androjno iskali le denar za plače, poslovanje pa povsem zanemarili. Majnardi meni, da je kljub rdečim številkam sanacija izvedljiva. To bo s številkami dokazal tudi v sanacijskem programu, ki bo pripravljen v tednu ali dveh.

Sindikalisti so ga opozorili, da mora pri zmanjševanju plač upoštevati zakone in kolektivno pogodbo. Povedali so mu tudi, da odpuščanje presežnih delavcev ni poceni; sanacijski program mora predvideti tudi vire sredstev za odpravnine in druge pravice odvečnih delavcev. Direktorju so predlagali, naj sanacijski program, ko bo zrel za sprejem, predstavi zaposlenim in jih skuša zanj pridobiti. Od direktorja pričakujejo, da bo predlog upošteval.

F. K.

ZAOSTANKI NA VIŠJEM DELOVNEM IN SOCIALNEM SODIŠČU SE POVEČUJEJO

Predsednik višjega delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani Milan Fabjančič je na nedavni tiskovni konferenci predstavil delo in probleme edinega drugostopenjskega sodišča za delovne in socialne spore. Medtem ko je bilo konec leta 1994 1852 nerešenih delovnih sporov, jih je konec lanskega leta ostalo kar 2177. K tej številki je treba prišteti še skoraj 300 socialnih sporov. Še zgovornejši je podatek, da je pritožbeno sodišče dobilo lani v obravnavo 3261 zadev, rešilo pa le 1084 ali 33 odstotkov.

K takšnemu nezavidnemu stanju je, sodeč po pisnem poročilu predsednika sodišča, veliko prispevala kadrovska problematika na sodišču. Sistemizacija predvideva 13 sodniških mest, zasedenih je le 11, kar pet sodnikov pa je lani začelo delati na novo. V senatu za individualne spore je skozi vse leto delalo v povprečju le pet sodnikov, manjkali so torej kar štiri. Nezasedena so tudi tri mesta strokovnih sodelavcev in mesto sekretarja sodišča.

Oddelek za delovne spore je imel konec lanskega leta še 890 nerešenih zadev iz leta 1994. Če se sodišče kadrovske ne bo izpopolnilo, teh zadev ne bo moglo rešiti niti do konca letošnjega leta.

Pri kar treh četrtninah zadev, ki jih je sodišče reševalo lani, je postopek trajal več kot leto dni. Sodišče rešuje prednostno zadeve, ko postopek traja več kot pet let. Prednost naj bi imeli tudi spori v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja. Ker je teh sporov več kot tretjina, absolutne prednosti ne morejo imeti. Prednost imajo tudi zadeve, ko je bila odločba prvostopenjskega sodišča že razveljavljena. Prednostno se rešujejo tožbe v zvezi s stečajem in primeri, ko prvostopenjsko sodišče zavrne tožbo. Prednost imajo sklepi, izdani med postopkom na prvostopenjskem sodišču, v nasprotnem primeru bi se namreč postopek lahko zavlekel za leto ali dve.

Prednost imajo tudi stranke v slabem zdravstvenem stanju ali zavarovanci v visoki starosti. Teh prednosti je torej toliko, da sodišče vseh na more upoštevati.

Ker postopki pogosto trajajo zelo dolgo, dobiva sodišče številne urgence za njihovo pospešitev. Prizadeti se obračajo na varuha za človekove pravice, ministrstvo za pravosodje, komisije vlade in državnega zbora; vsi ti sodišču pogosto pošiljajo nadzorstvene pritožbe.

Lani je sodišče reševalo 99 pritožb zoper prvostopenjske sklepe o začasnih odredbah iz delovnih sporov. Pravnomočno je ugodilo le 18 predlogom, kar kaže na neutemeljeno predlaganje začasnih odredb. Do teh predlogov prihaja zaradi želje po pospešitvi postopka o glavni stvari. Kolektivnih sporov lani sodišče ni obravnavalo. Reševanje zadev pred delovnimi in socialnimi sodišči od vložitve do pravnomočne odločbe namreč lahko traja tudi več let.

Vse to smo povzeli iz pisnega poročila predsednika višjega delo-

vnega in socialnega sodišča Milana Fabjančiča. Nekaj formulacij in podatkov smo želeli z njim razjasniti, pa je te dni na dopustu. Tako bomo skušali to narediti v prihodnjih številki.

Komentar njegovega poročila je lahko kar eden od spisov odvetniške pisarne pri svetu ZSSS. Delavcu je delovno razmerje prenehalo 1. 1. 1990. Šestnajstega februarja istega leta je odvetnik vložil ugovor na ta sklep. Pravnomočno drugostopenjsko odločbo v korist delavca je sodišče izdalo 8. decembra 1995. Ker je naspotna stran izkoristila še možnost revizije, lahko dokončno veljavno sodbo pričakujemo šele v prihodnjem letu. Če bo tudi ta sodba v korist delavca, bo oškodovanemu med drugim prisojeno več kot 72 mesečnih plač s pripadajočimi obrestmi. Tudi če zamenarimo vprašanje, kako je delavec preživel teh dobrih šest let, moramo opozoriti, da lahko takšno izplačilo za nazaj zamaje tudi srednje velika podjetja.

F. K.

Po več stoletjih ponovno
**PROTESTANTSKI
KATEKIZEM**
na Slovenskem.

Knjiga s 500 stranmi kot
– dialog med posameznikom in religijo,
– med teologijo in humanistično znanostjo in
– med Cerkvijo in družbo.

Dodatek v Protestantskem katekizmu prinaša:
– vse predgovore v delih slovenskih protestantskih piscev v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku (Trubar, Dalmatin in prekmurski protestantski esej),
– fotografije vseh slovenskih evangeličanskih cerkva s temeljnimi zgodovinskimi podatki.

Založnika sta ČZP Enotnost in Evangeličanska cerkev v Sloveniji. Cena knjige je 10.000 SIT. Možnost plačila v dveh obrokih: prvi ob prevzemu knjige in drugi s položnico naslednji mesec. Naročilo pošljite na naslov ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4. Knjigo naročite lahko tudi po telefonu 061/321-255, 061/1310-033 in po faksu 311-956.

Sindikalna lista

Prvi del

april 1996

1. Dnevnice	
– cela dnevica (nad 12 do vključno 24 ur odsotnosti)	3.500,00
– polovična dnevica (nad 8 do 12 ur odsotnosti)	1.750,00
– znižana dnevica (od 6 do 8 ur, če se potovanje začne dve uri pred začetkom delovnega časa in konča dve uri po njem)	1.218,00
2. Kilometrini (od 1. 3. 96 dalje)	24,66
3. Ločeno življenje	44.766,00
4. Prenočišče - Povračilo stroškov prenočevanja do višine zneska po predloženem računu, ki ga odobri delodajalec	
5. Regres za prehrano	11.191,00

Drugi del

V drugem delu objavljamo povprečno plačo za obdobje november 95–januar 96 kot osnovno za uveljavljanje pravic iz neposredne skupne porabe. Povprečna plača v preteklih treh mesecih v gospodarstvu Slovenije znaša 71.728 SIT.

1. Jubilejne nagrade	
– za 10 let	35.864,00
– za 20 let	53.796,00
– za 30 let	71.728,00
2. Nagrada ob upokojitvi	215.184,00
3. Solidarnostne pomoči	71.728,00

Vir: Zavod RS za statistiko

Strokovna služba ZSSS

Opomba:

Objavljena višina nagrade ob upokojitvi je rezultat kolektivnega pogajanja. Sprejeta sprememba uredb Vlade RS o stroških, ki se priznavajo kot odhodek (Ur. l. RS, št. 795), pa omogoča to nagrado do višine treh bruto plač v gospodarstvu RS.

KAJ DELAJO

V republiških odborih

Sindikat poklicnih gasilcev Slovenije

Dogovori o sofinanciranju z novimi občinami

Da bi spodbudil priprave na letošnje delovno-športno tekmovanje, sem obiskal organizatorja PGE Krško. Priprav so se lotili načrtno. Dogovorili smo se za sestavo in sklic organizacijskega odbora ter določili okvirni datum tekmovanja, to je sobota, 1. junija.

Na pogovoru v Gasilsko reševalnem centru v Novem mestu so mi povedali, da se je sindikat s pomočjo območne organizacije uspešno lotil urejanja plač in izvajanja panožne kolektivne pogodbe. Podobno kot v Krškem se zavod organizacijsko ureja in upajo, da bodo uspešni pri dogovorih o sofinanciranju požarne zaščite z novonastalimi občinami, kar bi omogočilo normalno poslovanje. Junija letos bodo praznovali 30-letnico poklicnega delovanja in 120-letnico gasilstva v Novem mestu.

Miloš Mikolič, sekretar

V območnih organizacijah

Zasavje

Uresničevanje KP v središču pozornosti

Izvršni odbor sindikata podjetja Avtoprevoz Trbovlje je pripravil volilno konferenco svojega članstva. Kot je v obširnem poročilu o delu ugotovil predsednik Drago Funkl, je bil sindikat pomemben dejavnik v kolektivu, še zlasti v skrbi za uresničevanje kolektivne pogodbe.

Predstavnika Območne organizacije ZSSS Zasavje Ljubo Cvar in Ciril Urek sta člane informirala o nalogah, ki jih skušajo sindikati realizirati za zaščito socialnih, pravnih in materialnih pravic članstva, v d. direktorja Cene Logar pa je govoril o poslovnih razmerah v podjetju in nalogah, ki jih bo treba opraviti v tej fazi lastninskega preoblikovanja podjetja.

Prihaja Semolič s sodelavci

Danes, 18. t. m., bo na delovnem obisku v Zasavju predsednik ZSSS mag. Dušan Semolič s sodelavci. Po okvirnem programu, ki smo ga pripravili v Območni organizaciji ZSSS Zasavje, si bodo gostje najprej ogledali Cementarno Trbovlje ter se pogovarjali z njenim sindikalnim in poslovnim vodstvom. Sledila bo tiskovna konferenca, na koncu pa bo še delovni pogovor o aktualnih nalogah ZSSS z najodgovornejšimi sindikalnimi aktivisti Zasavja – predsedniki območnih odborov sindikatov dejavnosti.

Balinarji otvarjajo sezono

Prizadevni športni referenti sindikatov podjetij iz Trbovelj so tudi letos pripravili obširen program sindikalnih športnih tekmovanj. Ta teden se bo začela balinarska liga, v kateri se bo za prehodni pokal Območne organizacije ZSSS do pozne jeseni borilo skoraj 20 ekip.

Živel 1. maj!

Priprave na tradicionalna prvomajska zborovanja v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju ob Savi potekajo že ves mesec. V organizaciji Območne organizacije ZSSS Zasavje bodo srečanja delavcev in občanov v Hrastniku in Trbovljah 30. aprila ob 19. uri, v Zagorju na Plešah pa 1. maja ob 11. uri.

Organizatorji so k sodelovanju povabili kulturne skupine in zabavne ansamble, saj na posameznih kresovanjih pričakujejo tudi po več tisoč ljudi.

Ciril Urek, sekretar

Podravje

Pripravljajo seminar za zaupnike

V Mariboru se je prejšnji teden sestala območni odbor Sindikata delavcev gostinstva in turizma v Podravju, ki ga vodi Šime Uremovič. Na seji so obravnavali gradivo za 2. konferenco tega sindikata. Po razpravi so podprli poročilo o delu Sindikata delavcev gostinstva in turizma Slovenije v letu 1995, pa tudi poročilo o finančnem poslovanju ter program dela s finančnim načrtom za letošnje leto.

Na seji so analizirali tudi izvajanje kolektivne pogodbe v gostinstvo-turističnih podjetjih v Podravju in opozorili, da nekateri delodajalci kolektivne pogodbe ne spoštujejo. Da bi sindikalne zaupnike usposobili za boj za spoštovanje kolektivne pogodbe in drugih delavskih pravic, bo podravska območni odbor zanje organiziral seminar, in sicer ta teden v hotelu Slavija v Mariboru.

T.K.

sindikalni

KAJ JE RES KATASTROFA?

Čeprav je bila zadnja seja republiškega odbora Sindikata delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije Slovenije posvečena predvsem »kadrovskim zadevam«, pa njegovi člani nikakor niso mogli mimo izjav predstavnikov vlade in delodajalcev na ekonomsko-socialnem svetu, češ »da bi 54.000 tolarjev bruto izhodiščne plače pomenilo pravo katastrofo za slovensko tekstilno in usnjarskopredelovalno industrijo«.

»To ni nobena katastrofa. Katastrofa je dejstvo, da vse odgovorne institucije v državi ne predlagajo in ne sprejmejo zares učinkovitih in takojšnjih ukrepov za normalizacijo pogojev gospodarjenja v teh branžah,« so zapisali v protestnem pismu, ki so ga naravnost s seje poslali ekonomsko-socialnemu svetu. Ker so predloga dveh takšnih konkretnih zakonov (za znižanje prispevkov in davkov na 38 odstotkov in za restrukturiranje dolgov za odvzeto premoženje v bivši Jugoslaviji) sami

Kot smo napovedali v prejšnji številki DE, naj bi bil tudi »katastrofalen položaj naše tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije« eden od predmetov razprave na 23. seji komisije Državnega zbora Republike Slovenije za žensko politiko. Ostalo je pri »naj bi«, saj je predsednica komisije Vika Potočnik ugotovila, da gre za problematiko, ki bi ji bilo treba posvetiti vso sejo. Ko se nam je že hotela zapisati tista o zvonjenju po toči, pa smo zvedeli, da je Vika Potočnik že sklicala novo sejo, in sicer za ponedeljek, 22. t. m.

uradno poslali na več pristojnih naslovov, pravih odgovorov in ukrepov pa še ni, so v tem protestu izrazili še dvom o vseh vrstah »politik«: makroekonomske, izvozne, tečajni ipd.

»Od teh politik se žal ne da živeti. Trdo delamo in za to hočemo primerno plačilo. Neto plača med 30 in 35 tisočaki predstavlja pravo bedo in pomeni ponižanje za delavke in dela-

SPREMEMBA NA VRHU – Zadnja seja republiškega odbora Sindikata delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije Slovenije je že vodil novi predsednik Anton Rozman (zadaj prvi z leve).

Foto: Sašo Bernardi

vce, ki trdo delajo na normi. Socialni status njihovih družin je močno prizadet. Zato vse vas, še posebej pa predstavnike delodajalcev, sprašujemo: kako živeti!« so zapisali v pismu, ki so ga sklenili »z vso podporo in pooblastili« svojim predstavnikom v ekonomsko-socialnem svetu, naj vztrajajo pri 54.000 tolarjev bruto izhodiščne plače...

Sicer pa je bila seja, kot že rečeno, namenjena predvsem kadrovske zadevam. Ker Alojz Omejc v podjetju Zvezda Kranj

ni bil razrešen kot v. d. torja, ga je na položaju direktorja Sindikata delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije Slovenije zamenjal Anton Rozman, predsednik republiškega odbora. Za podpredsednika so izvolili Mojco Novomeška Laboda, za članice pa so izvolile Anico Konference ZSSS in Rico Jonovič iz sevnjanskega kraja.

Soglasni »ne!«

Območni odbor Sindikata obrtnih delavcev v Podravju je prejšnji teden obravnaval osnutek pravilnika o financiranju in finančno-materialnem poslovanju Sindikata obrtnih delavcev Slovenije. Člani odbora pod vodstvom predsednice Lidije Dumanič se niso strinjali z novim načinom plačevanja članarine, ki ga predvideva osnutek pravilnika. Menili so, da naj tudi člani Sindikata obrtnih delavcev plačujejo članarino po enakih kriterijih kot vsi člani ZSSS, prav tako pa naj se enotni kriteriji upoštevajo tudi pri delitvi zbrane članarine. Na seji odbora so namreč ugotovili, da bi po novem osnutku pravilnika od 300 tolarjev članarino dobil območni odbor 66 tolarjev (po sedanjem pravilniku mu pripada 135 tolarjev), območna organizacija bi po novem pravilniku dobila 63 tolarjev (po sedanjem mu pripada 99 tolarjev), republiški odbor bi po novem pravilniku dobil 150 tolarjev (po sedanjem mu pripada 49,5 tolarja), zveza pa bi po novem dobila 21 tolarjev (sedaj ji pripada 16,3 tolarja). S takšno delitvijo sredstev članarine pa se člani podravskega

območnega odbora niso strinjali. Člani območnega odbora osnutka omenjenega pravilnika zato sprejeli, pač pa so se zavzeli za pripravo novega. Ob tem se je območni odbor zavzel za stopenjavo dvig sindikalne članarine v okviru celotne zveze na 1 odstotek.

Člani območnega odbora prav tako niso sprejeli predloga republiškega odbora Sindikata obrtnih delavcev Slovenije, naj za sekretarko območnega odbora tega sindikata potrdi Branko Jurak. Območni odbor je namreč presodil, da Branko Jurak njenega mandata ni potrebno znova potrditi, saj je bila na sedanjo funkcijo že legalno izvoljena.

Območni odbor Sindikata obrtnih delavcev v Podravju bo v kratkem organiziral seminar za vse sindikalne zaupnike na območju. Na seminarju bo predavala sekretarka območnega odbora Vekoslava Krašovec. V soboto, 20. t. m., bo območni odbor za svoje člane organiziral izlet v Avstrijo, kjer si bodo ogledali Mini-museum in obiskali vinsko cesto.

»TO NI BILO VZNEMIRJANJE

»Policija se zaveda, da je stavka kot organizirana prekinitve dela za uresničevanje ekonomskih in socialnih pravic ter interesov iz dela suverena pravica delavcev, zato je vsebinske odločitve o stavki ne zanimajo,« je na protestno pismo Sindikata delavcev gradbenih dejavnosti Slovenije v zvezi s policijskim »vznemirjanjem« nekaterih sindikalnih zaupnikov mariborske Hidromontaže (glej DE/15, 28. 3. 96) zapisal Borut Likar, državni sekretar v Ministrstvu za notranje zadeve, in nadaljeval:

»Če obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da lahko ob stavki pride do ogrožanja varnosti ljudi ali premoženja, mora policija storiti vse potrebno, da eventualni nemir, vznemirjenost in nezadovoljstvo delavcev in drugih ljudi ne preidejo v širše konflikte in napetosti, saj je policija tisti državni organ, ki je med drugim dolžan zagotavljati tudi osebno varnost ljudi, varovati premoženje, preprečevati kazniva dejanja ter nadzirati in urejati promet na cestah.

V konkretnem primeru je policijska postaja Maribor zbirala informacije o stavki, ki naj bi bila

18. 3. 1996 v kolektivu EM Hidromontaže. Na zboru delavcev je bila namreč 8. 3. 1996 izražena pobuda, da se izvede zapora Hoške ceste, kar bi lahko v konkretnem primeru pomenilo ogrožanje udeležencev v cestnem prometu, za kar pa je med drugim pristojna tudi policija. Zaradi nasprotujočih se vesti – predstavniki sindikata so zagotavljali, da stavke ne bo, v vrhu podjetja pa so menili drugače – je bilo treba informacije nekajkrat preveriti.

Pravna podlaga za takšno aktivnost policije je v zakonu o organizaciji in delovnem področju ministrstev, po katerem MNZ med

drugim opravlja naloge, ki se nanašajo na varovanje življenja ljudi in premoženja, na vzdrževanje javnega reda in miru, na urejanje in nadzorovanje prometa na cestah, na preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj in prekrškov, ter v zakonu o notranjih zadevah, ki konkretizira naloge policijske postaje.

Nenazadnje je pomembna tudi določba 1. odstavka 5. člena zakona o stavki, ki določa: »Stavkovni odbor in delavci, ki sodelujejo v stavki, morajo stavko organizirati in voditi na način, da se ne ogrožata varnosti in zdravja ljudi in premoženja ter omogoča nadaljevanje dela po končani stavki.«

Vaše zaprosilo za pojasnitev ravnanja policije in vzrokov za takšno ravnanje ocenjujemo kot dobronamerno. Mariborski policisti so zakonito preverjali informacijo z namenom varovanja ljudi in premoženja vseh udeležencev

v zvezi s predvideno stavko stavkajočih delavcev pri Hidromontaži, kakor tudi njihovih naključnih udeležencev.

Kot sindikalni aktivisti gotovo razumeli in podprli policijsko ukrepanje, ne nikakršno vznemirjanje sindikalnih zaupnikov, temveč izvajanje rednih policijskih nalog. Verjetno so vam znana dejanja policije, da ob vsaki zagotavlja stavkajočim in udeležencem potrebno varnost.

Tako torej Borut Likar, državni sekretar, ni bil razrešen kot v. d. torja, ga je na položaju direktorja Sindikata delavcev tekstilne in usnjarskopredelovalne industrije Slovenije zamenjal Anton Rozman, predsednik republiškega odbora. Za podpredsednika so izvolili Mojco Novomeška Laboda, za članice pa so izvolile Anico Konference ZSSS in Rico Jonovič iz sevnjanskega kraja.

Trije pogledi na enega največjih nekdanjih slovenskih kmetijskih sistemov

HMEZAD VČERAJ, DANES IN MORDA SPET TAK KOT NEKDAJ?

Hmezad iz Žalca je bil nekdanj eden izmed največjih slovenskih kmetijskih poslovnih sistemov. Tudi dohodkovno je bil uspešen in delovno intenziven. Kot mnogo podobnih gigantov pa je tudi ta začel počasi, a vztrajno propadati in danes je le še senca nekdanjega velikega Hmezada. Toda pojavlja se nekaj posameznikov, ki sanjarijo, da bi znova naredili tako veliko firmo, kot je bila nekdanj, in o tem je v Savinjski dolini in celjski regiji na sploh vedno več govoric. Eden izmed pobudnikov za to je nekdanji predsednik Hmezada oziroma generalni direktor Vlado Gorišek. O tem kakšen je bil Hmezad nekoč, kakšen je danes in ali je sploh lahko še kdaj približno takšen, kot je bil, pa v tem prispevku razmišljata še dva zanimiva človeka: Srečko Čater, ki je v Hmezadu zaposlen že trideset let in je vodja farme govedu v Podlogu pri Šempetru, in kmet Marjan Ribič iz Latkove vasi pri Preboldu, ki pa mu Hmezad zaradi takšnih in drugačnih razlogov nikoli ni bil kdove kako pri srcu.

NAJBOLJ POSTEN PREDLOG VOLILNEGA SISTEMA

“Če si upajo, naj politične stranke v sedanjem državnem zboru sprejmejo le zakon, ki bo določal volilne okoliše, število podpisov, ki jih moramo zbrati za posameznega kandidata ali kandidatko, da bomo o njej na dan volitev lahko glasovali, in kdo bo preštel glasove. Nič drugega. Tudi stroške za to, da bomo kandidata pred dnevom glasovanja dobro izprašali, kaj misli početi v parlamentu, naj prepustijo nam – volilcem.”

PANORAMA

ŠTANJEL

– pot v svetlo prihodnost ali nostalgичno pozabo?

ZAKAJ PREMAGANI? ČIGAVO ZMAGOSLAVJE?

“Spominski odbor za praznovanje 50. obletnice konca vojne” je izdal brošuro z naslovom Slovenija 1941-1945 - Zmagoslavje premaganih. Uredil jo je Branko Rozman, natisnila in med ljudi poslala Družina, d. o. o., za založbo pa se je podpisal dr. Janez Gril, glavni urednik Družine. Kot piše v uvodu brošure, je glavni namen njenih avtorjev, “da slovenski narod zve resnico o tem, kaj se je pri nas med vojno dogajalo...”. Mar je res možno na 23 straneh brošure žepnega formata slovenskemu narodu povedati “vso resnico” o dogajanjih med drugo svetovno vojno? Nedvomno hudo zahtevna naloga, ko pa ji vsi slovenski zgodovinarji skupaj doslej se niso bili kos!

Borzna gibanja

NEODVISNI STROKOVNJAK REŠUJE KAPITALSKI TRG

Trije pogledi na enega največjih nekdanjih slovenskih kmetijskih sistemov

HMEZAD VČERAJ, DANES IN MORDA SPET TAK KOT NEKDAJ?

O motnosti oživljanja kmetijskega velikana v dolini hmelja razmišljajo nekdanji generalni direktor Vlado Gorišek, vodja farme govedi v Podlogu Srečko Čater in kmet Marjan Ribič iz Latkove vasi pri Preboldu

Hmezad iz Žalca je bil nekdanj eden izmed največjih slovenskih kmetijskih poslovnih sistemov. Tudi dohodkovno je bil uspešen in delovno intenziven. Kot mnogo podobnih gigantov pa je tudi ta začel počasi, a vztrajno propadati in danes je le še senca nekdanjega velikega Hmezada. Toda pojavlja se nekaj posameznikov, ki sanjarijo, da bi znova naredili tako veliko firmo, kot je bila nekdanj, in o tem je v Savinjski dolini in celjski regiji na sploh vedno več govorice. Eden izmed pobudnikov za to je nekdanji predsednik Hmezada oziroma generalni direktor Vlado Gorišek. O tem kakšen je bil Hmezad nekoč, kakšen je danes in ali je sploh lahko še kdaj približno takšen, kot je bil, pa v tem prispevku razmišljata še dva zanimiva človeka: Srečko Čater, ki je v Hmezadu zaposlen že trideset let in je vodja farme govedi v Podlogu pri Šempetru, in kmet Marjan Ribič iz Latkove vasi pri Preboldu, ki pa mu Hmezad zaradi takšnih in drugačnih razlogov nikoli ni bil kdove kako pri srcu.

Vlado Gorišek: Hmezad je načrtno uničil bivši Demos!

Panorama: Dolgo let ste bili predsednik in generalni direktor Hmezada. Kako je nastajal ta sistem?

Gorišek: Poslovni sistem Hmezad je v svojem razvoju prešel več organizacijskih faz: od kmetijskega kombinata, sozda do poslovne skupnosti. To je bila prvotno združba delovnih organizacij po takratni zakonodaji, ki pa za takšne sisteme ni bila najbolj prilagojena. Še posebej zato, ker je bil osnovni poudarek na temeljni organizaciji združenega dela (tozd). Namen teh povezav je bil, da se precej razdrobljene sile v kmetijstvu združijo zaradi nizke akumulacije v tej panogi. Tako ustvarjena združevale tudi trgovina, gostinstvo, predelava, mlekarstvo, klavnica, tovarna močnih krmil, proizvodnja kmetijske mehanizacije in opreme. Hmezad je bil s svojo takratno dejavnostjo prisoten na območju vse Slovenije, pa tudi v drugih predelih takratne skupne države in v državah zahodne Evrope.

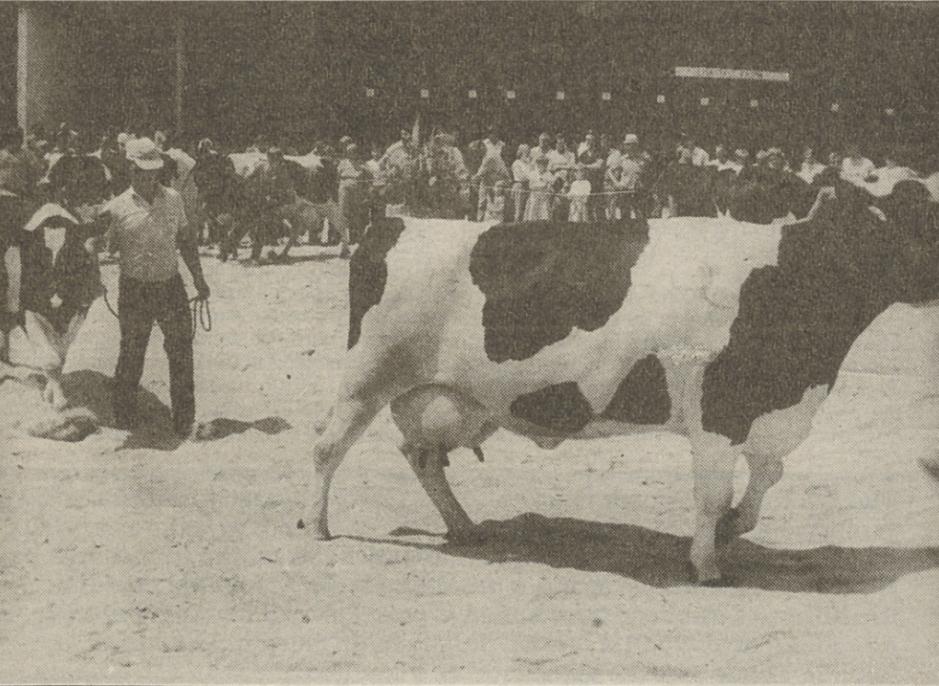
Panorama: Kako je takratni Hmezad vplival na razvoj podjetij, ki so bila v njegovem okviru, pa tudi na razvoj, kot smo takrat rekli, družbenih skupnosti?

Gorišek: Podjetja oziroma takratne delovne organizacije, ki so bile združene v okviru Hmezada, so v kratkem času napravile velik razvoj. Razširile so se in nastajale so tudi nove. Omenim naj samo Hmezad banko, ki je sedaj dokaj močna in dobro organizirana finančna institucija, nastala je Hranilno kreditna služba in še bi lahko našteval. V okviru Hmezada je deloval močan razvojni sektor, posamezne organizacije znotraj sistema pa so prav tako skrbele za svoj razvoj. Velik je bil napredek v trgovskem delu, saj smo uspešno nastopali na tujih trgih, in to ne le s prodajo hmelja, pač pa tudi z drugimi proizvodi. Z izredno močno trgovsko organizacijo Agrino, ki je bila nosilka trženja z različnimi kmetijskimi proizvodi, opremo, mehanizacijo in drugimi materiali, smo obvladovali Vojvodino in dobršen del takratne Jugoslavije. Imeli smo močno lastno proizvodnjo kmetijske mehanizacije in opreme in še bi lahko našteval. Ob vsem tem ne morem mimo izrednih dosežkov v primarni kmetijski proizvodnji. Tudi v zasebnem kmetijstvu. Rezultati, ki smo jih dosegali, so bili na svetovni ravni, in na posvetovanjih, sim-

pozijih in kongresih v tujini nikoli nismo imeli manjvrednostnega kompleksa. Takšen razvoj je odpiral nova delovna mesta, povečeval dohodek in Hmezad je bil pravi inkubator novih firm.

Panorama: Kje so po vašem še bile prednosti takšne asociacije? Nekateri danes te stvari vidijo malce drugače kot vi?

Gorišek: Zaposleni v takšnem velikem sistemu so se počutili socialno bolj varne kot v kakšni majhni firmi. Oskrba s finančnimi sredstvi je bila nemotena, tako z domačo kot tujo valuto. Podjetja, ki so finančno slabše poslovala, so lahko kljub temu normalno izplačevala osebne dohodke. Skupno in solidarno smo reševali vprašanja izgub, če se je zgodilo, da je kakšna firma zašla v rdečo številke. Skupaj smo sodelovali pri realizaciji raznih programov za obnovo kmetijstva, melioracij in drugih nalog. Tako smo dobili veliko sredstev, ki so jih v veliki večini kot nepovratna porabili v zasebnem kmetijstvu. Takratna zakonodaja je preveč temeljila na tozdih in ni bila prilagojena sistemu, kot je bil Hmezad. Preveč je bilo tudi nespoštovanja dogovorov in dušebrižniškega razmišljanja o tem, kako naj se organizirajo kmetje oziroma kmetijske zadruge, in to s strani Zadrugne zveze. Določene težave takšnih sistemov so nastajale zaradi slabih medsebojnih odnosov med panogami in zaradi vmešavanja lokalnih dejavnikov.

V govedoreji dosegajo evropske rezultate

Panorama: Je treba tudi v tem iskati vzroke, da je Hmezad začel organizacijsko slabeti in izgubljati funkcije, ki jih je imel?

Gorišek: Po spremembi sistema in ko je prišel na oblast DEMOS, je nastala, jaz bi temu rekel, kontrarevolucionarna klima. Prišlo se je načrtno razbijanje vsega, kar je nastalo v samoupravnem sistemu. To se pozna v vsej državi. Razni povzpnetniki s praznimi glavami so uničevali vse, kar jim je prišlo v roke. Pretrgane so bile dobre vezi z zahodnimi gospodarskimi partnerji, uničeni so bili razvojni sektorji in nobenega gospodarskega koncepta več ni bilo. Še manj pa, kakšen naj bi bil koncept razvoja slovenskega kmetijstva. Zvrstilo se je veliko diskusij o družinskih kmetijah, katerih avtorji še sami niso vedeli, kakšne naj bi bile. Danes odrekajo vse eksistenčne pravice kolektivom, ki so kupovali zemljo, širili družbeni sektor kmetijstva, vlagali v predelovalno industrijo in še bi lahko našteval. Zemljišča je pobral državni sklad, včerajšnji lastniki pa so najemniki pod pogoji, kot jih diktira sklad. Lastninjenje predelovalne industrije, katere izgradnja se je financirala iz različnih virov, se je skoraj za polovico preneslo v zadržno lastnino. To je za moje pojme kraja tisočletja, da ne govorim o denacionalizaciji in prisvajanju družbene lastnine. Sicer pa ustvarjalno in razvojno mrtvilo vlada tudi v zasebnem sektorju, ne samo v samem Hmezadu, kolikor ga je še. V občini Žalec, ki je bila včasih poznana

Srečko Čater: "Zadržni sistem, ki je bil za vzor v širšem merilu, je sicer deloval po nekoliko drugačnih principih, saj so bila sredstva za pospeševanje proizvodnje hrane in oskrbe strogo namensko deljena, zato je lahko udarce zaradi nekaterih investicij, od katerih ni imel koristi, lažje prenesel. Vodstvo zadrug se je tudi odločneje upiralo političnim združitvam. Prav zato je bilo v letih 1975 do 1990 zgrajenih več hlevov in drugih objektov kot kdaj koli poprej. Zadržni sistem je tudi funkcionalno dobival vse več avtonomnosti znotraj sistema in bil zato tudi nekoliko bolj učinkovit. Močna hranilno-kreditna služba in ekonomsko močan zadržni aparat, ki je imel tudi sposoben strokovni kader, je bil na odlični poti, da pokaže, kako mora delovati sistem, da je v korist uporabniku. Kmetijska zadruga Savinjska dolina je združena bila porok vsakemu bankirju ali investitorju. Lahko je uporabila vse benefikacije velikega proizvajalca in potrošnika."

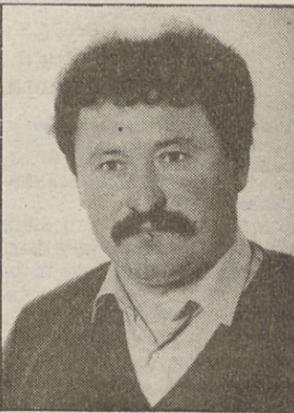
kot zelo dobro organizirana, in to tako proizvodno, gospodarsko kot finančno, so močno kmetijsko zadrugo razbili na enajst majhnih, ki se bore z goljo za golo preživetje. Nekateri veliki kmetje so komaj čakali, da bi razgrabili družbeno premoženje. Nekateri pravijo, da v sto letih niso vse ujme skupaj napravile toliko škode kmetijstvu in gozdarstvu kot v zadnjih nekaj letih nekaj navadnih agrarnih strokovnjakov. V tem vidim vzroke, da je poslovni sistem Hmezad danes takšen, kot je, oziroma ga skorajda ni več. Je pa res, da so večji sistemi nehali delovati tudi v drugih dejavnostih. Nekoliko bolj so se obdržali le trgovci. Morda bo državni zbor v naslednjem mandatnem obdobju sestavil kakšno komisijo, ki bo to zadevo raiskala, kot sedaj na primer raziskuje Iskro.

Panorama: Slišati je, da se Vi nekako zavzimate za to, da bi spet nastal Hmezad, podoben nekdanjemu. Ali po vašem mnenju obstaja možnost njegove obnove?

Gorišek: Nekaj gospodarskih organizacij še obstaja. V glavnem delujejo v zmanjšanem obsegu ali pa so razpadle na manjše firme. Še pa je Hmezad banka, kot nekakšna osrednja institucija. Ne samo, da je ostala, pač pa se je tudi razvila. Menim, da v okviru Hmezada obstaja možnost za določene oblike poslovne povezave. Bo pa to odvisno od lastnikov in odgovornih ljudi v firmah. Mislim pa, da bo ekonomski razvoj jasno pokazal tako kot drugod v svetu, da je gospodarski razvoj v glavnem odvisen od večjih gospodarskih enot. Osnovno povezovalno vezivo bo delež kapitala. Iz tega bodo tudi izhajale vse pravice in odločitve. Toda ne glede na vse skupaj bodo združeni subjekti neprimerno bolj varni kot pa majhni. Še malo časa mora poteči in mislim, da bo Hmezad spet velik in pomemben.

Panorama: Kaj menite o popravni krivici? O tem se zadnja leta precej govori.

Gorišek: Tam, kjer so krivice bile, jih je treba popraviti. Vedeti pa je treba, da je bilo nekdanj veliko premoženje pridobljeno tudi s krivicami in goljufijami. Pri popravljanju krivic bi kazalo pregledati knjige iz časa pred drugo svetovno vojno, pa bi odkrili bolj ali manj resnično premoženje. Veliko krivic bi lahko popravili z obveznicami. Vračanje v naravi je velikokrat nemogoče ali pa gospodarsko neutemeljeno. Mislim pa, da pre malo govorimo še o neprimerno večjih krivicah. V prejšnjem režimu so delavci delali petdeset let, si odtrgovali od zaslužkov, pravice iz raznih skladov, v katere so plačevali, se jim kar naprej manjšajo, v podjetjih pa so tako rekoč brez vsakih pravic.

Marjan Ribič: V Hmezadu so denar na veliko zapravljali!

Panorama: Ste velik savinjski kmet, imate visokošolsko izobrazbo in dobro gospodarite. Že od nekdanj pa Hmezada niste marali. Zakaj je po vašem mnenju Hmezad propadel oziroma ni več tisto, kar je bil nekoč?

Ribič: Gre za več stvari, ki niso značilne samo za Hmezad. Podobno kot drugod so se tudi na našem območju ustanovljali tozdi, ozdi in sozdi. To so bile neorganske tvorbe. Posamezni veljaki so želeli postati direktorji velikih samoupravnih organizacij. Na veliko se je investiralo, gradilo in vlagalo v projekte, ki niso imeli nobenih strokovnih in ekonomskih podlag. Med temi je s svojim vodstvom prednjačil bivši sistem SOZD Hmezad. Na podlagi takrat dobro

Nadaljevanje na naslednji strani

Nadaljevanje s prejšnje strani

plačanega hmelja v tujini si je lahko privoščil vse mogoče in nemogoče. Priključevala se so propadle zadruge in podjetja iz vse Slovenije, samo da bi bil nekdo velik, pomemben in vpliven. Težko prisluženi denar hmeljarjev in drugih kmetijcev so uporabljali za sa-

Srečko Čater: "Ko danes gledamo na kmetovanje v Evropski uniji, nam je popolnoma jasno, kaj in kako moramo delati, da nas Evropa ne bo našla v položaju, v kakršnem smo danes. Če kje, potem v kmetijstvu ne bo prostora za politično spotikanje. Ko bo končana denacionalizacija, bo država z lučjo iskala ljudi, ki bodo pripravljene delati na zemlji pod pogoji, ki bodo narekovani iz Evrope. Tisti, ki mi ne verjamete, pojdite vprašati kmeta v Francijo ali Anglijo, oglejte si kmeta v Španiji in Grčiji. Ne zgledujte se zgolj po Avstriji, ki se ima denar za plačevanje folklorne v kmetijstvu."

nacije in velike naložbe, kot so bile hoteli in razna strojna podjetja, pa za firme v tujini, ki so šle danes neznanu kam in komu. Spomnimo se samo projektov Malta in Nigerija. Vlagalo se je v predelovalno industrijo, mlekarstvo, mesnine in še bi lahko naštevati. Veljaki so denar na veliko zapravljali za razna potovanja, dnevnice in denarna nadomestila, za projekte, ki nikoli niso zaživel. Obljubljali pa so, da bo denar vendarle začel pritekati na veliko. Žalostno je, da so vse to obljubljali in počenjali takratni vodstveni ljudje, direktorji z zvenečimi naslovi, ki so si jih pridobili južno od slovenske meje.

Panorama: Lahko po Vašem mnenju iz Hmezada še nastane kaj »velikega«?

Ribič: Sedaj, kolikor sem slišal, se ti isti veljaki pojavljajo kot nekakšni božji rešitelji. Tudi v obliki svojih podjetij, ustanovljenih iz skupnega denarja. Svetujem jim, naj v miru in zdravju uživajo svojo zasluženo ali nezasluženo pokojnino. Povezovali in združevali se bomo le takrat, ko bo vsak, ki bo vložil svoj prislužen tolar; vedel, kaj se bo z njim dogajalo in kaj mu bo prinesel.

Panorama: Bi lahko navedli kakšen, po Vašem mnenju dober primer združevanja interesov in kapitala?

Ribič: To je nakup mlekarne Celela v Arji vasi. Žalostna resnica pa je ta, da svojo mlekarstvo kupujemo od države. Mlekarstvo, ki smo jo proizvajalci in uporabniki nekoč že plačali in zgradili. Odplačujemo jo zaradi nesposobnosti bivšega vodstva oziroma njegovih lastnih materialnih interesov. Govorim o poneverbah takratnega kolektivnega vodstva. Sicer pa pustimo sanjske ideje, živimo raje na realnih tleh, saj čedalje bolj spoznavamo, kako kruto postaja gospodarstvo in kakšna konkurenca vse je, zlasti nelojalna.

Srečko Čater, vodja Hmezadove farme govedi v Podlogu: Nuja bo narekovala nastanek novega sistema!

Panorama: Trideset let ste že zaposleni v Hmezadu in razume se, da ste nanj v dobršni meri navezani. Ste kdaj razmišljali, da bi Hmezad še vedno lahko ostal velik in pomemben?

Čater: Sem. Morda bi poslovni sistem Hmezad, ki je doživljal krizo vodenja in je na vrhu potreboval avtoriteto, ki bi presekala s petelinčki, ki so želeli peti vsak na svojem kupčku gnoja, če ne bi prišli časi osamosvajanja, celo preživel. Kako bi bilo, če bi bilo, bo ostalo v glavah tistih, ki so imeli ideje, a jih niso uspeli uresničiti. Nam ostaja skrb za ohranitev tega, kar je po politični likvidaciji družbenega kmetijstva še ostalo. Imamo izdelane scenarije in razpolagamo z dovolj volje in znanja, da jih tudi uresničimo.

Panorama: Kaj je pravzaprav sploh še ostalo od Hmezada?

Čater: Ostalo je tisto, s čimer je Hmezad začel. Mi, ki še vztrajamo v primarni proizvodnji, smo prepričani, da lahko po modelu, ki je poznan na Nizozemskem in še kje, gospodarimo naprej. Doseženi rezultati 7 100 litrov mleka na kravo in strukturne spremembe v proizvodnji, ki so bile narejene v zadnjih letih, nam dajejo pogoje za preživetje tudi v Evropski skupnosti. Naše farme so z 250 glavami govedi na obrat približno tako velike kot na Irskem in nekoliko manjše kot na Danskem in Nizozemskem. Specializacija v mlečno proizvodnjo in zaključen krog v živinoreji nam dajejo dovolj fleksibilnosti

za delno prilagajanje tržišču. Edini pogoj je, da se politika preneha vmešavati v kmetijstvo, saj ne v preteklosti kot tudi ne v sedanosti za kmetijstvo ni naredila ničesar dobrega. Država bo morala pri dajetvah izenačiti vse kmetijske proizvajalce in regresirati vse tiste, ki bodo opravljali naravovarstveno funkcijo.

Panorama: Za preživetje kmetijstva, ne samo tega v ostanku Hmezada, je bistveno preživetje predelovalne industrije.

Čater: Tako kot smo se združevali pred 30 leti in več in celo bolj učinkovito, se bomo morali združevati sedaj, če se bomo hoteli upreti močnim koncernom v Evropski uniji. V nasprotnem primeru nas bodo le-ti kupili. Ne zato, da bi nas posodobili, pač pa zato, da bi nas zaprli in na ta način pridobili dodatni trg. Evropa ima vsega, kar jim lahko mi ponudimo na področju proizvodnje hrane dvainpolkrat preveč. Deklarativno bomo sicer imeli kontingente za Evropo, vprašanje pa je, ali bomo lahko konkurirali Francozom, Špancem in Portugalcem v cenovni ponudbi. Vprašali ste me, ali ima Hmezad

Evropo leta 2015 vsak zase. Poslovni sistem Hmezad je kot sistem sicer propadel, toda nuja bo narekovala nastanek nekega novega sistema, ki bo – cepljen proti napakam propadlega – znova zaživel. Ne zato, ker bi se meni ali komur koli tožilo po starih časih, pač pa zato, ker sistemi nastajajo in propadajo po celem svetu in del tega sveta smo tudi Savinjšani s Hmezadom vred.

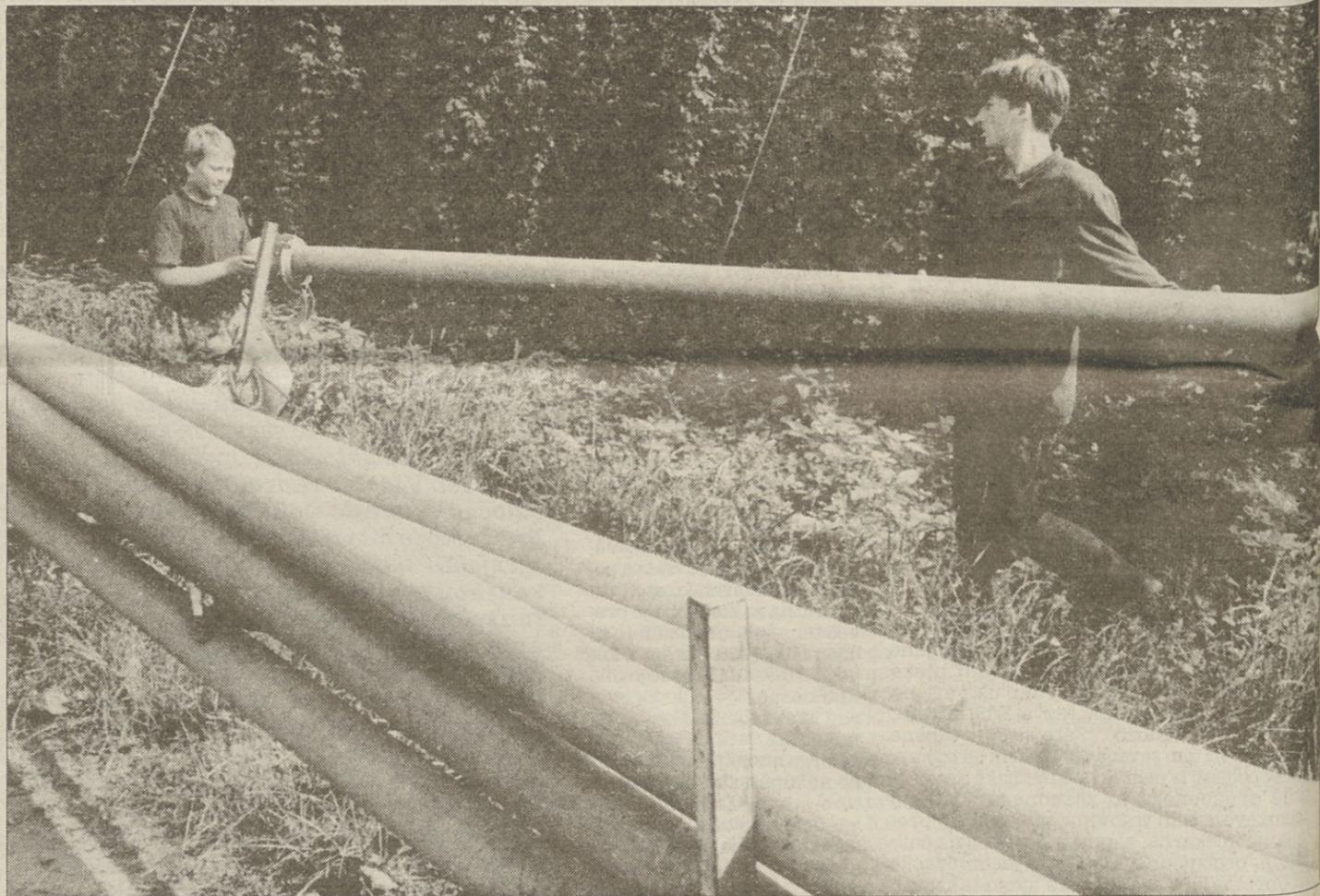
Panorama: Včasih so Hmezad radi obiskovali pomembni politiki...

Čater: Hmezad kot sistem je bil v poznih šestdesetih letih v naglem vzponu. Poslovna politika je vodila smer razvoja v zaključevanje proizvodnje od njive do prodajnega pulta. Zgrajena je bila sodobna klavnica, trgovina se je začela posodobljati, razvijala sta se transport in strojogradnja in nastajal je tudi svetovalni inženiring. Prilivanje sredstev iz primarne, predvsem hmeljarske proizvodnje, ki je ustvarila neto devizni dohodek, je bilo ogromno. Slovenija je v tistih letih nujno potrebovala devize, in zato smo bili vsi že kar navajeni na to, da so si pred obiranjem hmelja v vodstvu Hmezada kar podajali kljuko razni republiški in državni funkcionarji, ki so tako ali drugače delili ustvarjeni devizni priliv. Grenka roža iz Savinjske doline je kupila prenekatero črno limuzino za veljake v Ljubljani in Beogradu. V sedemdesetih letih je imel Hmezad močno in avtoritativno vodstvo, ki je s pomočjo državne politike in intervencij uspevalo krepiti sistem, ga funkcionalno dograjevati in temu primerni so bili tudi rezultati. Dohodkovno uspešen in delovno intenziven sistem, ki je zaposloval lepo število dokazanih strokovnjakov, je postal tudi politično zanimiv, in tukaj je po mojem vi-

niso izplavale in so kot težak kamen zažirali in vlekle sistem proti dnu.

Panorama: Bilo je verjetno še več drugih usodnih napak. Nekatera nepovratna sredstva od drugod je na primer odtujil kmetijstvu in jih je vodstvo namenilo za druge namene, kar je kasneje tudi bilo usodno za propad sistema.

Čater: Res je. Hrvaški Brodocomerc je na primer namenil ogromno denarja za financiranje izgradnje živinorejskih objektov, da bi si zagotovil oskrbo z mlekom za širše območje Reke in Opatije. Vodstvo Hmezada je ves ta denar odtujilo kmetijstvu in ga namenilo za izgradnjo mlekarne na novi lokaciji v Arji vasi. Ta sredstva so pomembila 16,8 odstotka vrednosti cele mlekarne. K temu je treba omeniti še veliko odtujenega denarja za izgradnjo klavnice in trgovske mreže. Mislili so, da bodo nove razširjene dejavnosti po zaključeni izgradnji vračale denar primarni kmetijski proizvodnji. Tega pa vodstvo, ki se je potem menjalo, nikoli ni uresničilo. Hmezadova klavnica, ki je potem prerastla v Celjsko mesno industrijo, je prva pokazala sistemu jezik; uničila je šmarsko prašičerejo in le malo je manjkalo, da bi še celo govedorejo. Novi direktorji so bili politično delegirani. Tudi govedorejo spod Jurančič. Lastna proizvodnja je takrat imela preko tisoč pitancev in pogodbe Hmezadovo klavnico. Šmarska prašičereja je bila zgrajena za pokrivanje celotnih potreb mesne industrije, kooperacijska proizvodnja pa je zagotavljala kontinuirano praskrbo skozi vse leto. Sodobna, za Evropsko skupnost opremljena klavnica, ki je zrastle iz skupnih prizadevanj, je v manj kot enem letu z nespoštovanjem sprejetih obveznosti in pogodb uničila vse tisto, kar

Opravila v hmeljiščih. Brez hmelja ne bi bilo niti drugih dejavnosti

možnosti, da spet postane velik in pomemben. Popolnoma jasno je in svet to dokazuje, da mali in prosti strelci v boju z velikimi koncerni nimajo možnosti na dolgo obdobje. Za preživetje v Evropi ima nedvomno več možnosti Merktor kot Hmezad, čeprav je tudi Hmezad imel možnost postati enako uspešen. Verjetno mu je manjkalo samo močan dirigent, ki bi krotil nesposobne soliste. Trenutno ima samo bivša Hmezadova mlekarstvo uporabno vizijo, na osnovi katere se lahko upre kapitalu in količinam mlečnih proizvodov iz Evropske unije.

Vse od leta 1990 do danes smo bili v prelepi Savinjski dolini priča razdruževanju. Razdruževali smo podjetja in iz njih delali delavnice, razdruževali smo sisteme, ki so propadali. Razbili smo zadrugo, hkrati pa vpili, da hočemo v združeno Evropo! Če bomo nadaljevali s tem tempom, potem bo šel v

denju začetek propada funkcionalno in ekonomsko uspešnega podjetja.

Panorama: Slišati je veliko očitkov, da je Hmezad priključeval tudi manj uspešne firme, in tudi to naj bi bil eden izmed vzrokov za stagnacijo.

Čater: V letih največjega ekonomskega uspeha je bil sistem Hmezad politično prisiljen sprejemati firme, ki so bile dejansko v stečajju, jih sanirati in usposobiti za nadaljnje življenje. Tiste firme, ki so se po saniranju izgube, ki so jo plačali predvsem Hmezadovi primarci, uspešno pobrale, so se takoj spet osamosvojile, nekaj časa še sramežljivo nosile pomanjšan Hmezadov simbol in nato s političnim blagoslovom botrov odšle. Hmezadu in tam zaposlenim delavcem od njih ni ostalo ničesar, odšel pa je lep del krvavo prisluženega denarja. V sistemu pa je prišlo tudi lepo število organizacij, ki nikoli

so združni pospeševalci in strokovnjaki v lastni proizvodnji gradili desetletje in več. Nezaupanje v sistem, ki je pogoltnil ogromno denarja, je začelo najedati predvsem tiste, ki so vanj vlagali in verjeli v ciklus: od njive do mize. Ciklus je bil pretrgan ravno tam, kjer bi moral pričeti vračati. Mesna industrija je ves čas, dokler je še bila v Hmezadu, vodila lastno politiko, ki v ničemer ni upoštevala ogromnih vložkov primarne. Bebavo je sprenevedanje, da je šlo za družbeno sredstvo. Večji del mesne industrije so zgradili kmetje od Kozjanskega do Trojan. Ti zadnji so potem ko je bil sprejet zakon o zadrugah, svoje sicer dobili, medtem ko so številni delavci iz primarne kmetijske proizvodnje v istem času prejeli delavsko knjižico in nadomestilo z zavoda za zaposlovanje.

Panorama: Tudi lastna govedorejska proizvodnja je bila močno prizadeta z odzivom sredstev za izgradnjo mlekarne.

Čater: Dolga leta je država zanemarjala to dejavnost, za nujne posodobitve v tej dejavnosti pa so porabljali sredstva iz proizvodnje hmelja. Takšna politika je pomenila začetek konca za sistem, ki ni več funkcioniral po principu, za katerega je bil zgrajen. Zanemarjeno in izigrano je bilo osnovno načelo, da bo primar zgradil predelavo in trgovino, ta dva pa bosta dobiček vlagala nazaj. Veriga je bila pretrgana na členu, ki bi moral obrniti denarni krog.

Janez Vedenič

Marjan Ribič: "Včasih je minister za težko industrijo zlahka vodil tudi kmetijsko politiko. Na njegovo zahtevo so v šaleško savinjski regiji križali domačo marijadvorsko pasmo za mleko in meso, ki pa je potrebovala precej krme, z bosansko bušo, ki je malo pojedla. Rezultat te Lukove krave, kot so jo poimenovali na tem območju, je bila nizka proizvodnja mleka, dala je malo mesa in končno so jo izločili. To me nekako spominja na vodenje Hmezada oziroma na strokovnost nekdanjih vodilnih ljudi v njem."

Piše: Martin Ivanič

»STABILNOST« SISTEMA

Ne vem, kaj ste si vi mislili, ko ste na TV gledali, kako člani vladne in zdravniške pogajalske skupine s kozarci penine in s trikratno povečanimi zobnimi protezami nazdravljajo uspešni sklenitvi sporazuma, s katerim so končali maratonsko zdravniško stavko. Jaz sem si ogorčen dejal: Glej jih, hinave, najprej se tri tedne nategujejo, malodane osirajo eden drugega, taktizirajo, lažejo in manipilirajo tako s stanjem državnih blagajne kot z zdravniškimi prejemki, vse to na rovaš pacienta, ki ni samo polnilec državnega proračuna, marveč tudi zdravstvenih skladov, na koncu pa se, kot da se vmes ni nič zgodilo in kot da gre za kakšno slavnostno obletnico, na naš račun še nalivajo z drago pijačo! Verjetno se ni težko spomniti – med drugim tudi Drnovškove – publike iz povoličnega časa od konca leta 1992 naprej. Z njo so vsi, ki so jo kokodajali, utemeljevali in opravičevali sestavo neobičajne vladne koalicijske, v kateri so se takrat zbirali diametralno nasprotujoči si strankarski dušebrižniki nacije. Takrat smo tem medenim besedam celo verjeli, saj smo si

navsezadnje želeli stabilnih razmer in učinkovite oblasti. Še več, po mojem smo verjeli, da bo prav takšna koalicijska aritmetika pripomogla k delnemu premoščanju vnovič odprtega prepada v narodu, ki se je od 2. svetovne vojne do leta 1990 dodobra zacementiral in kazal, da je na mnogih področjih že možno plodno sodelovanje ljudi različnih političnih barv.

Kaže pa, da smo ustvarili tako stabilen sistem, da ga nič ne more omajati. (Res se ne more iznebiti asociacije na, zlasti iz današnje razdalje, smešno krilatico o upadaju ugleda partije tako rekoč ves povojni čas, pa je k ljub temu vzdržala na oblasti 45 let.) Koalicijske ne zamaje niti plaz različnih afer in "afer", ne škodijo ji številne od kvalificiranih državnih ustanov ugotovljene nepravilnosti (utaje nekega veleposlanika, goljufije nekega ministra in nato poslanca, škandalni vidnega poslanca in parlamentarnega funkcionarja iz vrst LDS, vojne med ministrstvi, nezakonita in do javnosti obupno izpričana raba proračunskega denarja), interpelacije, ustavne obtožbe, ... – pravzaprav se

sprašujem, katera umazanija se v tej koalicijski ni zgodila. In še najmanj ji očitno škoduje njeno lastno razpadanje, saj je naposled ohranila samo še polovico partneric. Zasluga za to ima v veliki meri osupljiva sla SKD po oblasti, ki je stranko oropala že vseh možnih principov in je njen poglavitni princip ostal tisti, da nima principov.

Zatorej se niti ob skrajno resni zdravniški stavki ni mogla zamajati niti koalicijska niti vlada, še celo minister, ki pravzaprav nima problematičnega strankarskega repa, je lahko ostal na oblasti. Še več, zanj je značilno, da je kot minister preživel vse pretrese, kar jih beleži slovenska demokracija, saj ministruje že od 1990. Ali to pomeni, da je nenadomestljiv ali pa da je tako prilagodljiv, tega ne vem. Gotovo pa ni tako presneto dober, saj bi sicer ne imeli škandalozne stavke, ki smo ji pravkar bili priča in jo bomo še lep čas plačevali (jasno, da ne samo v denarju).

Kar se pa dohtarjev tiče, je treba reči samo nekaj kratkih ugotovitev. Ni nam treba lagati, da so bili tako posastno zastopani. Že v starem režimu je njihov ugled realno obstajal in realno so tudi več zaslužili in manj delali, kakor so nam vedno dopovedovali. Da ne bo praznih polemik: izjeme so vedno bile v vseh smereh! Toda ko smo zakoračili v drugačen sistem in ko smo tudi formalno opustili načela "enakosti kar tako" (sedaj se menda pogovarjamo predvsem o enakosti pravic in enakosti pred zakonom, a naj mi vendar kdo pokaže ta čudeži!), je res čas,

da zdravniški stan formalno in dejansko dobi ustrežnejši položaj v družbi.

No, nekaj tega so si zdravniki s stavko, ki bo sčasoma še marsikaj razkrila, izbojevali na krajši in nekaj na daljši rok. Poenostavljeno povedano, njihovo delo bo posledje bolj vrednoteno, se pravi dražje. V redu! Toda od kod bo ta denar prišel? Od davkoplačevalcev oziroma pacientov vendar. Ker bomo torej zdravnikom za njihovo znanje in ugled odslej dajali več, ker bomo bolje plačevali neko stvar, kijo "kupujemo", se vprašujem, ali bomo od zdravnikov avtomatično deležni boljših storitev oziroma ali jih bomo s samozavestjo boljšega plačnika zahtevali.

Trdim, da ne bo ne enega in ne drugega. Zakaj? Ta hip je v zraku neko razpoloženje, ki bi se mu lahko reklo: Vi ste več zahtevali (in to na marsikaj v demokratičnem svetu dvomljiv način), mi vam več damo, a bogme boste tudi bolje delali! Toda to vzdusje, s katerim se zdrav Slovenec rad strinja, bo sčasoma izpuhtelo in človek se bo kot pacient že spet znašel pred zdravnikom popolnoma sam in neobglen.

Vprašanje, ki ga naslavljam oblastem, zdravnikom in uporabnikom njihovih drago plačanih in ne vedno solidnih storitev, je naslednje: Kako sedaj (ko nam ni pri plačah nihče odšel plačila za zdravstvo v času trajanja stavke) doseči, da bo bolje vrednoteno zdravniško delo – bolje vrednoteno izključno na račun davkoplačevalca in pacienta – tudi slednjemu prinese vsaj delno korist?

Piše: Jože Smole

SEDMERICA V LILLU

Predstavniki sedmih najbolj razvitih držav (ZDA, Japonske, Francije, Velike Britanije, Francije, Italije in Kanade) so na posebni konferenci v francoskem mestu Lillu obravnavali problematiko nezaposlenosti. V njihovih državah je danes po uradnih podatkih brez dela 24 milijonov ljudi.

Največja nezaposlenost pa je prav v državah Evropske unije, kjer čaka na delo 18 milijonov ljudi. Na konferenci v Lillu so si zastavili ambiciozen program oblikovanja skupne strategije odpiranja novih delovnih mest. S takšnim skupnim programom naj bi sedmerica najbogatejših odločilno vplivala na vse članice Evropske unije, ki o tem med drugimi, razpravljajo na mednarodni konferenci v Torinu – ta bo trajala leto dni. V juniju pa bo predvidoma še posebej Evropska unija razpravljala o neza-

poslenosti v Firencah.

Toda po dolgih razpravah so predstavniki sedmih najbolj razvitih držav ugotovili, da niso sposobni poenotiti svojih stališč. Eni so zagovarjali koncepcijo svobodnega trga, ki naj bi z gospodarsko rastjo avtomatično postopno odpirala nova delovna mesta, drugi pa so dokazovali nujnost konkretnih državnih ukrepov na tem vitalnem področju. Teh bistvenih razlik v pristopu k nezaposlenosti niso uspeli premostiti. In tako se je konferenca sedmerica v Lillu končala brez kakšnega konkretnega rezultata. Predstavniki najbolj razvitih držav so se zedinili le pri splošni ugotovitvi, da je nezaposlenost osrednji problem današnjega časa.

Najbolj razočarani nad takšnim izidom konference sedmerica v Lillu so predstavniki evropskih delavskih sindikatov.

Odzvali so se s skupno izjavo, da so že sili teoretičnih razprav o nezaposlenosti, ki očitno nikamor ne vodijo. Od svojih vlad zahtevajo odločne ukrepe. Te pa ne vedo, kako »ugrizniti v kisljo jabolko«.

Švedska je najbolj jasno in tudi odločno zahtevala, naj se skupni evropski program odpiranja novih delovnih mest sprejme kot pomembno vsebinsko dopolnilo znanim evropskim sporazumom iz Maastrichta. Meni, da je načrtovanje skupne evropske valute brezsmiselno, če se Evropska unija ne loti odločno reševati najtežjega ekonomskega in socialnega problema – nezaposlenosti. Toda predstavniki Velike Britanije in Nemčije so na takšno švedsko zahtevo vložili veto. In tako se je problem nezaposlenosti v državah Evropske unije ponovno znašel v slepi ulici.

Francija in Italija sta predlagali oblikovanje in sprejem dogovora o posebnem socialnem partnerstvu (delodajalcev, države in sindikatov) pri skupnem reševanju problema nezaposlenosti. Žal se je pokazalo, da tudi glede tega v Evropski uniji sedaj ni možno najti skupnega imenovalca.

Zaradi takšnega stanja ni naključje, da se je v javnosti mnogih držav povečalo nezaupanje v Evropsko unijo. Zadnje javnomnenjske raziskave so

pokazale, da v Avstriji samo 7 odstotkov vprašanih podpira politiko Evropske unije.

Na medvladni konferenci v Torinu je v ospredju program uvajanja skupne evropske valute. Nezaposlenost, ki je osrednji evropski problem, pa je potrjena na obrobje. Vse to opozarja, da se bo ob nejasni in omahljivi politiki Evropske unije število nezaposlenih še povečevalo. Strokovnjaki predvidevajo, da se bo osemnajst milijonov nezaposlenih v državah Evropske unije v kratkem pridružil še milijon novih. Denarni transferji za nezaposlene so sicer nujnost, ki jo večina evropskih držav upošteva, toda to je daleč od resničnega reševanja problema nezaposlenosti. In dokler se Evropska unija ne bo lotila tega vprašanja na radikalen način bo v obeh javnosti izgubljala svoj pomen. Kot je zapisal ugledni tehnik The European, vse kaže, da v kratkem ne bo prišlo do gospodarske rasti, ampak samo do rasti nezaposlenosti. Če ta ocena drži, bo Evropska unija na življenjsko pomembnem področju močno zaostajala za ZDA in azijskimi državami. Delavski sindikati v evropskih državah opozarjajo tudi na to nevarnost in zahtevajo od svojih vlad odločnejšo politiko spodbujanja gospodarske rasti in odpiranja novih delovnih mest.

Piše: Branko Zihel

LAHKOTNO SPREHAJANJE NA ROBU PREPADA

Prenekateri mojstri ustanavljanja paradržavnih zaščitnih uradov davkoplačevalcev, potrošnikov in vseh poštenih ljudi, češ da gre za neogibne ustanove civilne družbe, brez katerih bi se Slovenci sesuli v praš in pepel, niti med zdravniško stavko niso prezrili vprašanja, koliko bo državo stala ta dolgotrajna samovolja medicincev – kajpada iz popolnoma odkrite skrbi za težko prisluženi davkoplačevalski denar, kakovost zdravniških storitev, in kar še največ ostaja manj na obeh javnosti, za neskaljene odnose z oblastmi. Zato so lakonično ugotavljali, kako da je bilo že prepozno seštevati vse posledice povečanja zdravniških plač, večje ali manjše podražitve dela v družbenih dejavnostih nasploh, primerov odzive sindikatov v gospodarstvu, ki naj bi bili z metafizično nujnostjo povsem socrealistični, kar da skupaj

ustvarja nekakšen naravni tok dogajanja v javno-gospodarsko-političnem sektorju. Če pa se je vlada prisiljena spoprijemati s takšnim naravnim procesom, organskim tvorom, potem se ta nikakor ni začel sele z zdravniškim štrajkom, pač pa že mnogo prej, najkasneje z osamosvojitvijo Slovenije, ko naj bi množica političnih strank ustvarila vzdusje potrošniške državne uprave, ideološke prazdelitve nacionalnega imetja. Nato so nam varuhi pravic davkorabnikov razkrili skoraj vse, vključno s pretirano ljubeznijo do tistih državnih struktur, do katerih, vsaj za navadno državljan, ni speljana nobena steza patriotizma – seveda, razen poglavitnih podrobnosti. Po koncu stavke zdravnikov lahko rečemo, da njena podoba ni tako zelo temačna kot pogled v brezno, a življenje v deželni zgodbe o uspehu bo od-

slej vseeno težje.

Zakaj? Zdravniki si kot stanovska organizacija hočejo zagotoviti poseben družbeni položaj, ki ga čedalje bolj ogroža neoliberalistično razslojevanje vseh intelektualnih poklicev, čeprav zaenkrat še najmanj prizadeva razvijajočo se državno upravo in večino javnih služb. Ker se liberalni koalicijski, spričo bližnjih volitev, mudi s privatizacijo bolnišničnih ustanov in večjih zdravstvenih zavodov, da bi ohranila svojo ekonomsko-socialno moč, ali bolje rečeno, brez izgub obdržala doslej prigrabljivi vpliv tudi v primeru, če bo morala delovati kot opozicija, je celotnemu zdravstvu namenila enako usodo kot vsem drugim t. i. socialističnim velikonom. Denimo, vodja parlamentarnega odbora za finance si z nekaj listi papirja zagotovi delovno mesto direktorja Kliničnega centra, direktorja pa, ki je povzročil strukturno blokada zavoda, predlaga za novega ministra. In t. i. nebeške zapornice za popolno privatizacijo bolnišnic se odpro. Državni administratorji so iznašli uredbo o nujni medicinski oskrbi, četudi zdravniška deontologija natančno opredeljuje to področje, da o kazenskih sankcijah niti ne govorimo. Seveda omenjena uredba ni nasledek uradniške naivnosti, pač pa preizkus učinkovitosti in napoved prihodne ureditve osnovnega zdrav-

vstvenega varstva. Dolgotrajna stavka je namreč pokazala, koliko se je prebivalstvo zmerno prilagodilo novim, umetno ustvarjenim razmeram. Čez čas bodo bolniške liste lahko podpisovali kar nadrejeni ali najbližji uradniki. Zakon ponudbe in povpraševanja v zdravstvu – tukaj lahko upoštevaemo realno zmanjšanje kupne moči prebivalstva in čiste izgube slovenskega gospodarstva v preteklem letu, ki letos gotovo ne bodo manjše – torej na Slovenskem označuje pomembno zmanjšanje obsega osnovnega varstva, podražitve dodatnih oblik zdravstvenega zavarovanja in višje cene večine storitev ter sorazmerno zmanjšanje zaposlenosti v zdravstvu. Kakor koli že, vsaj v nakazanih smereh je vladajoča koalicijska inducirala razplet stavke zdravnikov, če ne že tudi štrajka v celoti – kot pač lahko sodim po naprejšnji pripravljenosti množičnih medijev na to dogajanje. Koalicijska je v tem primeru nekoliko razširjena z demagogi, ki predlagajo vrnitev ugleda zdravniškemu poklicu z dekretom državnega zbora. Zakaj samo zdravnikom? Vsem Slovencem bi morali izdati potrdila o povrnjenem ugledu, da jih bodo lahko pokazali avstrijskim žandarjem, ko bodo potovali čez shengensko mejo. Niso samo krave nore, ampak vse govedol

arena

Piše: Boža Gloda

Jožef Kopše

Zdaj ko so v parlamentu le morali stisniti zobe in sprejeti tisto, kar so nam ljubeznivi Španci ponudili že lani po sistemu volk sit in koza cela, pri čemer je voljši zarod že zgodovinsko rezerviran za Italijane, pri nas pa smo tako in tako navajeni strejlati kozle, se bomo s Slovenijo in Evropo morali ukvarjati precej bolj kot doslej.

STRAŠILO

Najnovejšo kozlovsko štorijo je v parlamentarni veleevropski razpravi privlekel na dan eks-Jelinčičev samostojni poslanec Jožef Kopše s pomočjo mariborskega zgodovinskega društva. Kaj italijanski optanti, nemški folksdojčerji in madžaronski bodo tisti, ki bodo pokupili sveto slovensko zemljo, če bomo šli v Evropo po španskem receptu, so pogruntali Mariborčani v svoji skrbi za Štajersko, Koroško in Prekmurje.

Prav komično je že, ko nas glede vključevanja v razvito Evropo najbolj skrbi, kdo in kdaj bo smel kupovati nepremičnine v Sloveniji. Že res, da napremičninski trg v nobeni pametni državi ni kakšen boljši sejem, pač pa z vsemi sedmimi ključavicami zavarovan medved, res je tudi, da je prav trgovanje z nepremičninami ena od tistih zadev, ki terjajo tudi v drugih državah previdna pogajanja, vendar pa je pri tem jasno, da ženitev in nedolžna nevesta ne gresta skupaj. Če se že hočemo ženiti z Evropo, ker nam kaj drugega boljšega ne preostane, se pač moramo spriznati s tem, da bomo izgubili tudi nepremičninsko nedolžnost.

Gospod Kopše bi kajpak zelo rad prikazal, da bomo pri tem posljeni, in če bomo, bo seveda to naša trparija. Pred petimi leti smo se balli, da nas bodo posilili »jugoviči«, in smo zato v ustavo napisali, da tuji zemljo ne smejo kupovati. Takrat se je na veliko govorilo o albanski, srbski in drugi jugomafiji, ki da bo pokupila naša najboljša polja in zemljišča. Potem smo tej »mafiji« dali 170.000 državljanstev in prav nič ni slišati o kakšnih mafijskih nepremičninskih kolonijah ali latifundijah. Le glava nas sedaj boli, ko je postalo jasno, da s tako ustavo ne bomo nikdar v združni Evropi. In seveda tudi ne s Kopsčevimi ptičjimi strašili proti folksdojčerjem.

Zoran Thaler

O tistih, ki naj bi kupovali in pokupili slovensko zemljo, je tokrat za spremembo pametno rekel zunanji minister Zoran Thaler. Nima se smisla strašiti z desetisoč folksdojčerji, pač pa s štiristo milijoni prebivalcev Evropske skupnosti, ki bodo prej ali slej, najkasneje pa tedaj, ko bomo polnopravni član Evropske

REALIST

unije, lahko kupci nepremičnin tudi pri nas.

Thaler ima vsekakor prav, ker je to prava razsežnost naše in evropske nepremičninske zadeve. Poanta je namreč jasna: če bomo znali prav razmišljati in se braniti pred tendencioznimi nekaj sto milijoni kupcev, se bomo znali ubraniti tudi nekaj tisoč optantov in podobnih. Z drugimi besedami, je treba pripraviti zakonodajo, po kateri do nepremičnin ne bo mogel kar vsak, ki se bo pojavil z denarjem, pa naj bo takšne ali drugačne barve. Seveda je treba vedeti, da bo ta zakonodaja morala veljati tudi za slovenske državljanke, za kar lahko rečemo hvala bogu, ker bo vsaj več reda. Če si evropski bogataši ne bodo mogli graditi vikendov po naših hribih in obali, tudi naši novopečeni kapitalisti tega ne bodo mogli.

Sicer pa sta za kupovanje in prodajo vedno potrebna dva. Nič ne bo pri nas mogoče kupiti, če ne bo prodajalca. Že zato je tista o folksdojčerjih in madžaronskih smešna, saj na Koroškem, Štajerskem in v Prekmurju res ni neumnih ljudi, da bi prodajali zemljo, pa tudi nobene potrebe ni za to.

Kako pa je na kraških tleh, posebej v Istri, pa tako dobro vemo. Zapuščene vasi in neobdelana zemlja, in preklemsko veselje bi lahko bili, če bi slednjič kdo hotel začeti vlagati denar in obnavljati, kar je vsa leta po drugi vojni propadalo, pa naj se piše Janez, Fritz, Orlando ali Tasaki. Filozofija, da naj propada še naprej, samo da bo naša, je več kot trapa. Si mar ne bi danes polizali vseh prstov, če bi kakšen gospod iz belega sveta podpri, obnovil oz. prenovil proizvodnjo v Mariboru s kakšnimi tri do pet tisočimi delovnimi mesti? Takega gospoda bi najbrž veselo objeli, pa čeprav bi bil celo folksdojčer.

ŠTANJEL

- pot v svetlo prihodnost ali nostalgичno pozabo?

Nemogoče je najti kakršno koli besedilo o Štanjelu, slikovitem primorskem mestu, ki leži pod goro Turn in tik nad Braniško dolino na severnem robu Krasa, v katerem avtor ne bi poudarjal, da gre za eno najstarejših in najlepših primorskih naselij. In ko se človek približuje temu kraškemu biseru, zlasti s sežanske smeri ali po stari komenski cesti, se ne more odreči vzdihu: Kako je lepo. Od daleč se mesto zdi kot krona, ki prekriva glavo kakšne plemenite lepoticice. Skoraj neverjetna se zdi lega strnjene naselja, ki leži nekaj deset metrov pod vrhom zaobljenega Turna in nekaj deset metrov nad dnem doline, v kateri so vse komunikacije (cesta in progra), ki jih sodobno okolje potrebuje. Spoznanje, da je Štanjel hkrati povezan in odrezan od sveta je presenetljivo.

Tudi ko se človek povzpne v mesto in se na vsakem koraku srečuje z ruševinami in opuščeni hišami, le tu in tam naleti na kakšno obnovljeno, njegova lepota ne izgine. Popotnik, ki je imel priložnost videti tako imenovane turistično razvite dežele, se kar strese. Vidi namreč zlato turistično jamo, iz ka-

tere nihče ne pobira tistega, kar se samo po sebi ponuja. V glavi se začnejo postavljati številna vprašanja, ki najdejo odgovore, ali pa tudi ne..

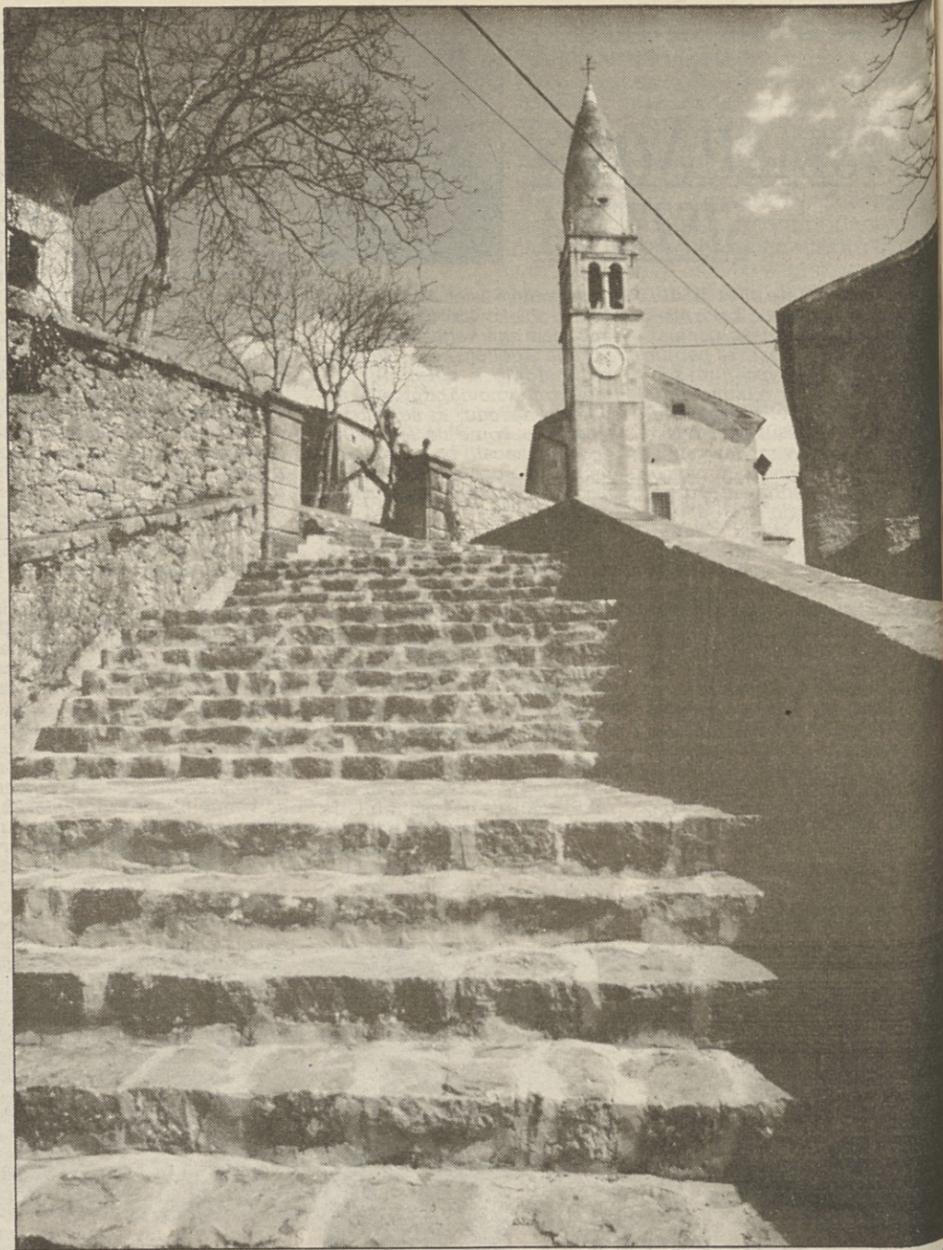
Od Gledanice do današnje podobe

Arheologi sklepajo, da je bilo to območje zanimivo za poselitve že v halštatski in rimski dobi. Ugotovili so namreč, da so pri zidavi starejših hiš sedanjega naselja uporabili tudi veliko tako imenovanih rimskih kamnov. Kakšni so in kako so ugotovili, da so rimski, prepuščamo njim, saj so usposobljeni za takšna dela. Na vrhu griča so arheologi pri svojih raziskavah ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja odkrili utrjeno gradišče iz halštatskega obdobja, pri izkopavanjih v kletih pa veliko najdb, ki pričajo o rimski navzočnosti. Našli so tudi ostanke nekropole z grobovi ilirskega prebivalstva. Na vrhu griča so tudi ostanke rimskega opazovalnega stolpa, ki mu domačini pravijo Gledanica. Arheologi sklepajo, da je domnevna rimska utrdba podkvaste oblike tudi v visokem srednjem veku služila v obrambne namene.

O nastanku današnjega naselja ni veliko pisnih virov. Prvič je omenjeno v goriškem in vipavskem urbarju šele leta 1402 in 1499. Utrjena graščina pod vrhom Turna je bila najbrž zgrajena v srednjem veku. Njeni prvi lastniki so bili Elacherji in Turjaki. Raziskave kažejo, da segajo začetki utrjenega Štanjela v čase oglejske patriarhije. Leta 1470 so mesto napadli in opleni Turki, leta 1508 pa so ga za kratek čas zasedli Benečani. Pozneje je Štanjel prišel pod oblast Habsburžanov.

Današnja podoba so gradu dali baroni Cobenzli, ki so v mestu gospodarili od leta 1508 do leta 1810. Žive priče njihove navzočnosti so nagrobniki te družine, ki so danes vzdani v zunanje stene cerkve svetega Danijela. Ta ima tudi izjema cerkveni zvonik z visokim "limonastim" sklepom. Takšnega ni mogoče najti nikjer druge na Krasu.

Arheologi vedo, da je bila prva gradnja na tem območju graščina, kdaj pa je znotraj utrdbe začelo nastajati kmečko naselje, ni zanesljivih podatkov. Nekateri tipi hiš kažejo, da so bile zgrajene že v romanski dobi. Ta umetnostni slog se je v Evropi pojavil v 11. stoletju, ven-

Stopnišče, ki vodi k cerkvi sv. Danijela, kot da bi vodilo v večnost. Ali je Štanjel zapisan večno ali ne? To je vprašanje, ki terja hiter odgovor.

dar pa je na Krasu prodrli šele v 14. em. V mestu je najti tudi veliko renesančnih, gotskih in baročnih prvov.

Po koncu turške in beneške nevarnosti je grajsko obzidje izgubilo obrambni pomen, zato so začeli nanj z zunanje in notranje strani naslanjati nove stavbe. Tako je trasa obzidja ponekod že povsem zabrisana. Štanjelske hiše, teh je okoli 100 (111 stanovanjih enot) so razporejene po terasah tako, da je glavna fasada na spodnji strani nadstropna, hrbtna pa etažna. Pri nekaterih nižjih je zadnja stran hiše skoraj do strešnega venca vkopana v teren. V Štanjelu je grajski del naselja strogo ločen od cerkvenega ta pa od kmečkega dela. Cerkevno in grajsko območje povezuje obsežen trg z vodnjakom. Vaško naselje je razvrščeno v štiri koncentrične pasove. Ulični del je ponekod zožen, ponekod pa se razširi v manjše vaške trge, ki tvorijo tudi prehod z ene na drugo teraso. Ponekod to vlogo opravljajo zanimiva stopnišča. Izjemno zanimive so tudi hiše, ki so skoraj vse kamnoseško bogato oblikovane. Vse so opremljene s kamnitimi portali, okenskim okviri in strešnimi venci, mnoge pa tudi s kamnitimi žlebovi, s pomočjo katerih so zbirali vodo za polnjenje številnih vodnjakov.

Kot kažejo letnice na hišnih portalih, je naselje dobilo končno obliko v 17. in 18. stoletju, potem pa je začel pomen mesta upadati.

Fabianijeva dediščina

Lepota Štanjela je od nekdaj prevzela slehernega, ki ga je obiskal. Tako tudi nekdanjega župana, uglednega arhitekta in urbanista Maksa Fabianija. Med obema vojnama se je lotil njegove obnove in polepšanja. Znana je predvsem njegova obnova skupine, po lastniku imenovanih, Ferrarijevih hiš. Te so bile naslonjene na nekdanje grajsko obzidje. Fabiani je projekti-

ral tudi čudoviti Ferrarijev vrt pod omenjenimi hišami. Tudi ta je terasasto zasnovan. Osrednja objekta vrta sta bazen z beneškim mostičkom, vodometi in školjkaštimi pomoli ter kamnita vrtna uta s čudovitim razgledom proti Vipavski dolini.

Poznavalci Fabianijevega dela pravijo, da so sledovi njegovih posegov marsikje že izbrisani. Letos se je posul celo del utrjene škarpe ob Ferrarijevih vilah.

"Fabianija se še dobro spominjam. Bil je župan tam nekje okoli leta 1937. Rad je imel Štanjel, rad je imel ljudi in rad je imel svoje delo. Spominjam se tudi, da je zelo rad hodil peš. Takrat sem kuhala pri Ferrarijevih, in če kosilo ni bilo pripravljeno, ko je Fabiani prišel v hišo, je šel hitro na sprehod po mestu," nam je pripovedovala Zora Pilat, ena izmed redkih prebivalcev starega Štanjela. Njen mož Joahim je pristavil, da se je Fabiani zelo rad pogovarjal z ljudmi in da je vsakomur pomagal, če je le mogel. Spomin na Fabianija je pri starejših prebivalcih živ, vse manj pa je živ spomin na njegovo prizadevanje za obnovo Štanjela. Tudi njegovo delo namreč čaka na korenite obnovitvene posege.

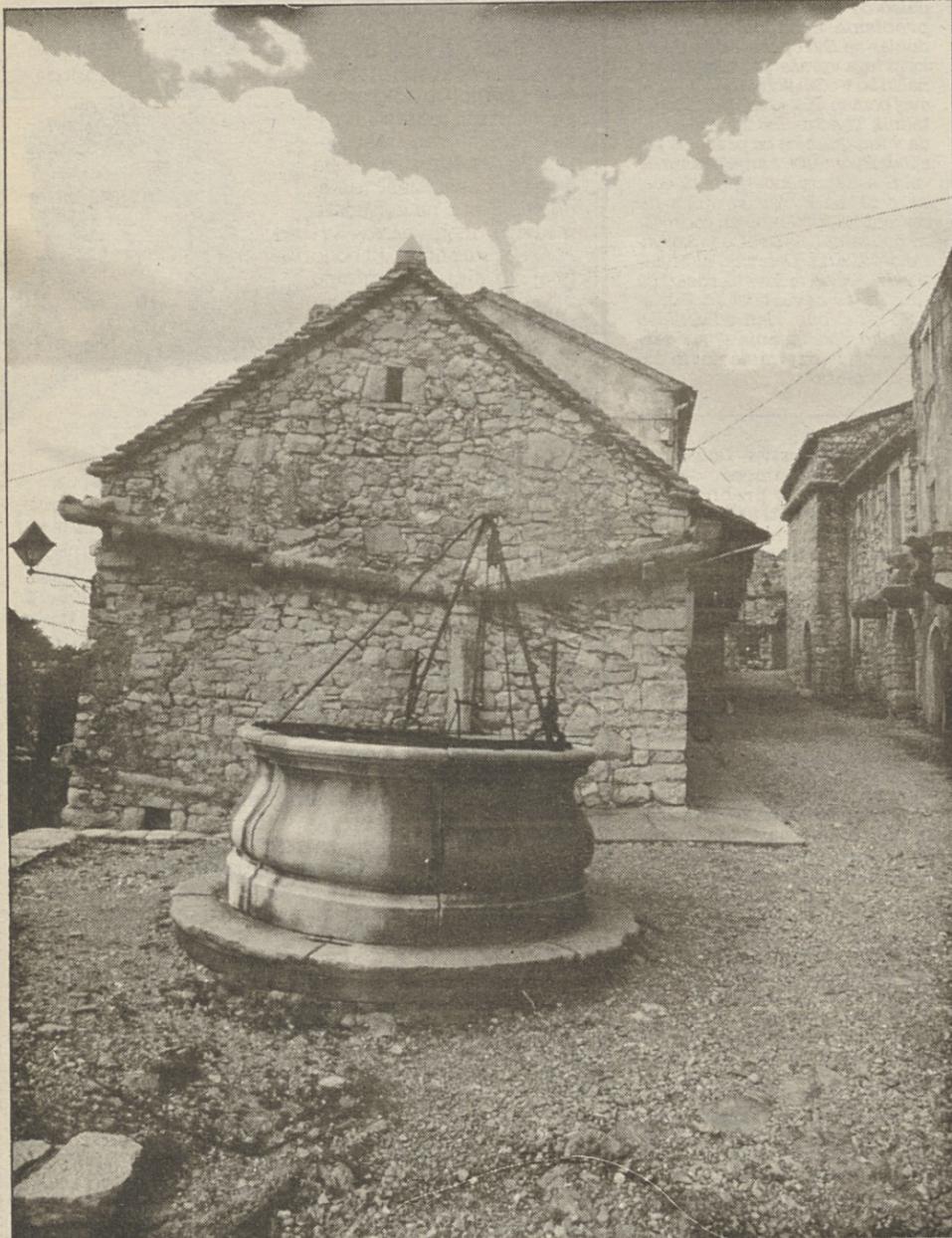
Obnova zidov ali življenja

Nedvomno Štanjel danes kaže žalostno podobo. Kot nam je dejala Zora Pilat, je v kraju približno polovico hiš že popolnoma neuporabnih za bivanje. Članica tamkajšnjega turističnega društva Dušana Švigelj pa je dodala, da je samo 26 stanovanjskih enot zasedenih, kakšnih 10 hiš je predelanih v počitniške hišice, drugo pa propada. Štanjel ima danes samo 39 hišnih števil, saj jih ruševinam niso dajali. "Veliko ljudje govorijo o dogajanju med drugo svetovno vojno in po njej. Grad so namreč leta 1944 zase-

dli Nemci, vaščane pa izgnali. V spopadu med Nemci in partizani je bil najbolj prizadet grad. Partizani so Nemce pregnali, potem pa grad zažgali, najbrž zato, da ne bi znova padel v roke sovražniku. Po osvoboditvi je anglo-ameriška uprava, v času vojne razdelitve nacono A in cono B, ponudila, da obnovi grad in verjetno tudi del mesta, pa takratni veljaki na to niso pristali, češ da bo nova država vse to obnovila sama," nam je pripovedovala Dušana Švigelj.

Vendar pa je minilo kar nekaj časa, preden je bilo čutilo, da nova država misli na Štanjel. Zavod za spomeniško varstvo je namreč šele leta 1964 Štanjel uvrstil med 14 najpomembnejših kulturno-zgodovinskih spomenikov. Takrat se je začelo načrtovati zbiranje dokumentov in vrednotenje Štanjela kot kulturnega spomenika. Pritekla so tudi prva finančna sredstva za obnovo bogate dediščine. Predvsem se je začela obnova gradu, ki pa žal še do danes ni končana. Obnova je zajela tudi ostanke obzidja in nekaterih hiš. Najbrž po vsem, kar smo napisali, nihče ne dvomi, da obnova tako prizadetega naselja zahteva veliko denarja. Tega pa nikoli ni bilo dovolj. Tako je obnova potekala počasi, storjena pa so bile tudi nekatere napeke, ki so jo zavrle.

"Propadanje Štanjela se je začelo takrat, ko so ga začeli zapuščati mladi. Ti bi sicer radi ostali, pa za to niso imeli pogojev. Največja cokla je bilo prav spomeniško zavarovanje, ki je zahtevalo obnovo hiš v skladu z njihovo prvotno podobo. To pa je zelo drago. Tako je zunaj starega Štanjela začel nastajati novi. Vsi, ki živijo tam, so nekoč živeli v starem Štanjelu," je pripovedovala Zora Pilat. Spominjala se je tudi časov, ko je bilo v vsaki hiši po 6 do 7 prebivalcev, ko so se ženske, ki so bile v glavnem gospodinje, dobile

Romantična podoba Štanjela, znana doma in na tujem. Romanska hiša in pred njo tiplčni baročni vodnjak kažeta romantično podobo kraja. Resnična je precej manj romantična.

na kavici in malo poklepetale.

"Po gasah so se nekoč podili otroci in vreščali, po njih so hodile tudi kure in krave. Spomnim se, kako smo skupaj čistili te stezice in se pri tem nekoliko tudi pomenkovali. Vsi smo bili tako složni. Danes pa je Stanjel tako pust. Zlasti to občutimo mi stari. Pa saj mladih skorajda ni več. Opuščenost in osamljenost občutiš zlasti ob slabem vremenu," je dodal Zorin mož Joahim.

Stanjel je bil nekoč živ, vsaka hiša je imela kravo, danes imajo živino le še pri dveh. Tudi mačk in psov ni prav veliko. Včasih je bila v Stanjelu tudi čevljarška zadruga pri kateri si je Joahim zaslužil pokojnino. Danes tudi te ni več. Ljudje so nekoč živeli od

kmetovanja, v okolici je bilo vse polno vinogradnikov, danes morda le še dva obdelujeta trto. Tako mesto počasi usiha.

"Dokler je imel nad Stanjelom roko republiški zavod SR Slovenije za spomeniško varstvo, je bil kraj gradbeno živahen. Kar naprej se je kaj gradilo. Zdaj, odkar za obnovo skrbi goriški zavod, pa še gradbenih barak ni več. Odpejali so jih neznano kam. Vsako leto ena ali dve hiši dobita nekaj denarne pomoči za obnovo, drugo pa stoji in čaka na boljše čase," je pripovedovala Dušana Švagelj.

Ob tem se zastavlja vprašanje – obnova česa? Življenja ali le zidov?

Prva, ki je o tej dilemi resno razmišljala, je bila Nataša Štupar Šumi. Napisala je tudi knjižico ŠTANJEL IN GRAD

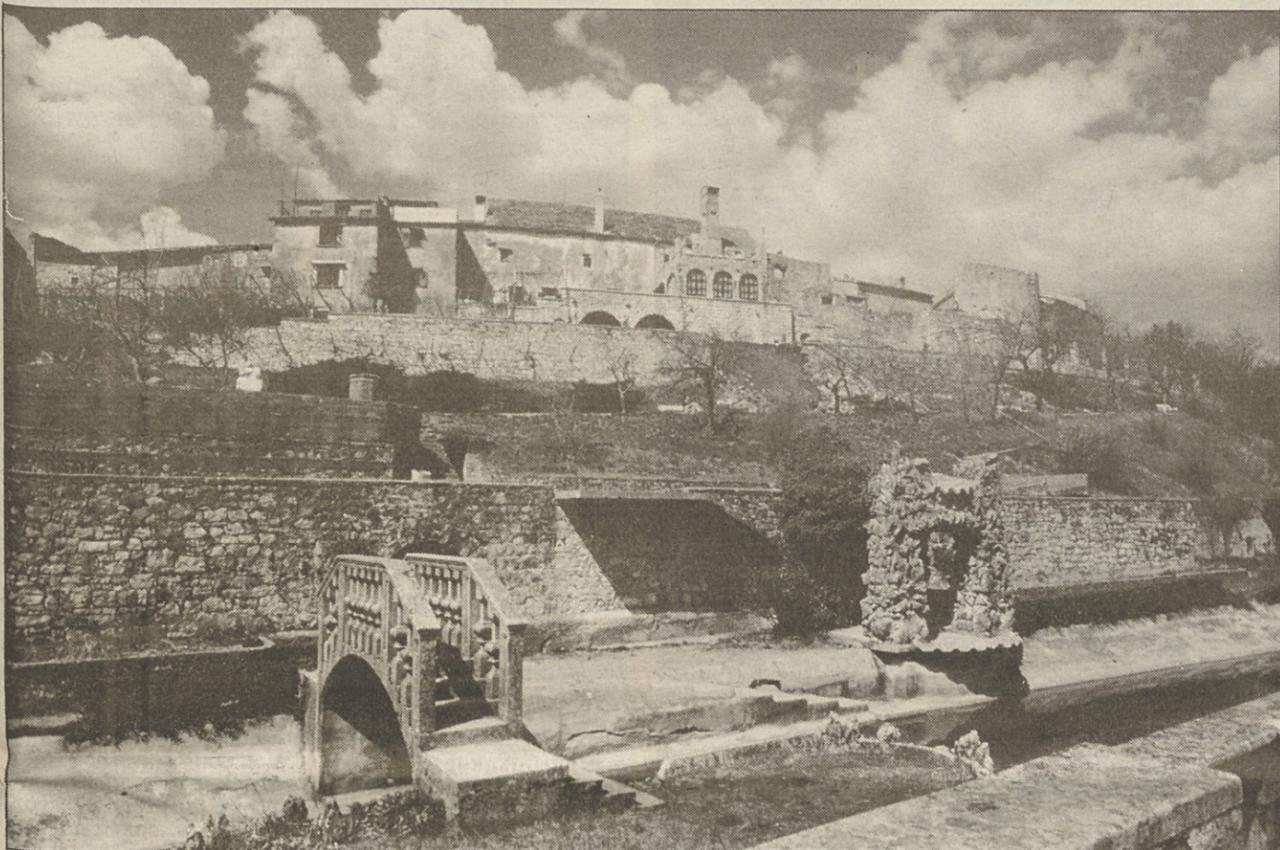
ŠTANJEL, v kateri je opisala vsa spoznanja o zgodovinski in kulturni vrednosti Stanjela (to smo uporabili tudi pri pisanju te reportaže). Kot nam je pripovedovala Dušana Švagelj, je Šumtjeva izdelala tudi "projekt" oživitve mesta. Grad naj bi se deloma spremenil v hotel, deloma v muzej in galerijo, predvidela pa je tudi dejavnosti, ki bi se razvile v vaškem delu naselja, za vsako hišo posebej. Načrt je obtičal v predalu, saj takrat ljudje njenih predlogov niso podpirali. Takrat so si najbrž že iskali možnosti za preživetje drugje, predvsem v Sežani in Novi Gorici. Tudi investitorjev ni bilo. Pa bi se najbrž našli. "Lani smo člani turističnega društva naredili anketo med ljudmi, s

katero smo skušali ugotoviti, kaj si želijo glede prihodnosti Stanjela. Ugotovili smo, da bi se marsikdo ukvarjal s kakšno dejavnostjo, ki bi oživila kraj. Nekateri imajo tudi lastne ideje, drugi pa bi sprejeli vsako koristno. Res je, da so ljudje zelo glede prihodnosti skeptični, vendar pa so kljub temu izražali upanje v boljše prihodnost. Najbolj zadržani so starejši. Ti pravijo, da oživitve tako ali tako ne bodo dočakali."

O Stanjelu je bil govor tudi v Strasbourgu, točneje pri organu Sveta Evrope, ki se ukvarja z revitalizacijo starih mest. Predsednik tega organa Španec Bolester je celo obiskal to primorsko mesto. Takrat so se z njim pogovarjali Stanjelčani, zdaj pa se s člani te komisije Sveta Evrope

Zora in Joahim Pilat: "Stanjel je začel propadati, ko so ga začeli zapuščati mladi. Tudi našina sinova imata hiši v novem Stanjelu."

Ferrarijeve hiše in vrt, oboje delo arhitekta in urbanista Maksa Fabianija, tudi čakajo na obnovo. Pod Ferrarijevimi hišami se je del škrape porušil to zimo.

pogovarjajo pristojni na občini Komen, kamor spada Stanjel.

Kot nam je dejala Dušana Švagelj, kaže, da je problem revitalizacije Stanjela razvojen, saj so pri občini prepričani, da oživitve mesta ne bo brez oživitve celotnega območja. Sama se s tem očitno ne strinja in zato tudi izraža dvome o skorajšnjem oživljanju vasi. Stanjel pa, kljub temu, da v njem ni niti ene gostilne; le bife v grajskem delu, obišče nad petdeset tisoč ljudi. Koliko denarja bi pustili v kraju, če bi jim le imeli kaj ponuditi.

Tako kaže, da je mogoče izhod za oživitev enega

najlepših krajev na Primorskem iskati v načrtih, ki jih je pred časom naredila Nataša Štupar Šumi. Obnovljene stene so namreč premalo. Če bi že zbrali denar za njihovo obnovo, pa bi bil večni problem najti denar za vzdrževanje. Stanjel si pač ne zasluži, da bi ga vsakih sto let obnavljali, pač pa bi moral živeti in se vzdrževati sam. Le to je perspektiva, vse drugo je le tavanje v temi.

Kaj bo torej s Stanjelom, potencialno zlato turistično jamo? Bo šel v svetlo prihodnost ali v nostalgijo pozabo?

Besedilo in fotografije Jurij Popov

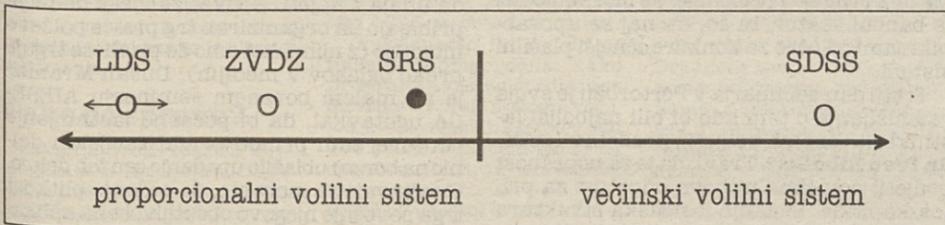
PREBIRANJE VOLILNIH SISTEMOV

Piše: dr. Ciril Ribičič

VOLILNIH SISTEMOV

Presoja štirih modelov na podlagi petnajstih vprašanj

Na slovenskem političnem tržišču ponujajo danes štiri različne modele volilnih sistemov: proporcionalni volilni sistem, kot ga ureja Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ), proporcionalni volilni sistem s preferenčnimi glasovi, ki ga predlaga ena od vladajočih strank (LDS), mešani volilni sistem s proporcionalnim okvirom, ki ga predlaga društvo Slovenski razvojni svet (SRS) in sistem absolutne večine, za katerega se zavzemajo Janševi socialdemokrati (SDSS). Če vse štiri modele razvrstimo na premici, ki poteka od (čistega) proporcionalnega sistema na skrajni levi do (čistega) večinskega sistema na skrajni desni, bi bilo to videti približno takole:

Modele volilnih sistemov vrednotim z naslednjih vidikov:

1. Katera je bistvena posebnost modela?
2. Kakšen je način glasovanja (glasovnica) in vpliv volilnih glasov?
3. Kakšen pomen ima osebnost kandidatov (personalizacija)?
4. Ali so politični programi (stranke) sorazmerno zastopani?
5. Kakšne so možnosti neodvisnih kandidatov?
6. Kolikšen je prag za vstop v parlament?
7. Kateri glasovi gredo v koš?
8. Kako sistem vpliva na povezovanje strank?
9. Kako sistem vpliva na stabilnost vlade?
10. Ali poznajo pomen volilni sistem v drugih državah?
11. Ali lahko stranka zagotovi izvolitev kandidatov proti volji ljudi?
12. Kakšne so možnosti za manjšine in druge podzastopane skupine?
13. Kako se uveljavlja odgovornost poslancev?
14. Ali sistem zagotavlja enakomerno teritorialno zastopnost?
15. Kakšne so možne izboljšave sistema?

(Nadaljevanje iz prejšnje številke)

4. SRS

4.1. Projekt volilnega sistema, ki ga je konec prejšnjega leta predstavil Slovenski razvojni svet, poskuša dokaj uspešno kombinirati pozitivni značilnosti večinskega in proporcionalnega volilnega sistema: personalizacijo volitev (odločilno vlogo osebnosti kandidatov) in sorazmerno zastopnost strank (delež poslanskih sedežev ustreza deležu glasov, ki jih na volitvah dobi stranka). Obenem poskuša (manj uspešno) povečati možnosti za izvolitev neodvisnih kandidatov in za enakomernjšo regionalno zastopnost v državnem zboru. Bistvena inovacija sistema je, da se vsi poslanci (ne samo 48) volijo odvisno od obsega volilne podpore (po sistemu padajočih odstotkov glasov, ki so jih dosegli kandidati v prvem krogu volitev v volilnih okrajih).

4.2. Vsak volilec ima dva glasova. Prvi glas izbira med posameznimi kandidati v volilnem okraju, drugi glas izbira med strankami v volilnih enotah. Drugi glas je nekoliko močnejši, ker določa delež sedežev stranke, v okviru katerega so izvoljeni poslanci, ki so dobili največ glasov. Toda tudi prvi glas je zelo močan, ker dokončno izvoli najuspešnejše kandidate v 48 volilnih okrajih (teh mandatov ne more ogroziti niti neuspeh stranke, katere kandidat je bil izvoljen).

4.3. SRS je oblika proporcionalnega sistema, ki do skrajnosti poudarja pomen personalizacije volitev. To ne velja samo za kandidate, ki so neposredno izvoljeni na podlagi prvega glasu, ampak v precejšnji meri tudi za vse druge kandidate, ki so izvoljeni samo, če so bili na neposrednih volitvah uspešnejši od drugih kandidatov iste stranke. Tudi v tem sistemu, čeprav v precej manjši meri kot v veljavnem, pa proporcionalni okvir povzroča, da bo lahko nekoliko bolj uspešen kandidat ostal izven državnega zbora (razen če je v volilnem okraju zmagal), vanj pa se bo uvrstil nekoliko manj uspešen kandidat druge stranke.

4.4. V treh primerih lahko pride do odstopanj od popolne sorazmernosti strank: prvič, če je neposredno izvoljen kandidat, katerega stranka ni izpolnila praga za vstop v državni zbor; drugič, če je izvoljen neodvisni kandidat, in tretjič, če je kaka stranka na neposrednih volitvah dobila več sedežev, kot ji jih pripada glede na delež glasov, ki jih je dobila. Zelo težko si je zamisliti, da bi se te izjeme dogajale v večjem obsegu, razen v primeru zlorab sistema (tajni dogovor strank, da podprejo kandidate drugih strank ali neodvisne kandidate).

4.5. Neodvisni kandidati imajo relativno majhne možnosti za uspeh, saj morajo zmagati v volilnem okraju na dvokrožnih večinskih volitvah, kar je bistveno bolj zahtevno kot v sedanjem sistemu, v katerem zadošča 9,1 odstotka glasov v volil-

ni enoti. Strankarski kandidati imajo to prednost, da jim bolj ali manj avtomatično pripadejo glasovi strank, za katere kandidirajo. Ti kandidati strankinim glasovom dodajajo (ali odzema) glasove glede na svoj ugled in podporo med volilci, neodvisni kandidati pa morajo zaslužiti vsak glas sami in brez podpore stranke.

4.6. Prag za vstop v državni zbor, ki ga predlaga SRS, je visok (5%) in pomeni nepremostljivo oviro za številne stranke, lahko pa prispeva tudi k dodatni polarizaciji političnega prostora v Sloveniji.

4.7. V koš gredo glasovi, oddani za neizvoljene neodvisne kandidate, in glasovi za stranke, ki ne izpolnijo volilnega praga.

4.8. SRS ne spodbuja povezovanja tistih strank, ki lahko same izpolnijo prag za vstop v državni zbor. Sistem pa ne preprečuje v celoti možnosti, da bi prišlo do tihih dogovorov o podpori skupnim kandidatom.

4.9. SRS ne spodbuja nastajanja predvolilnih koalicij in tudi ne povečuje stabilnosti vlade. Večja povezanost med neposredno izvoljenimi poslanci in njihovim volilnim okrajem bo vplivala na delno zmanjševanje strankarske discipline pri odločanju v državnem zboru in s tem k delnemu zmanjšanju trdnosti vladne večine.

4.10. SRS je v največji meri povzeto po nemškem sistemu, pri čemer je vloga strankarskih list v volilnih enotah zmanjšana, še bolj kot v nemškem sistemu pa je zagotovljen vpliv volilcev na izbiro vseh poslancev, ne le tistih, ki so izvoljeni po večinskem sistemu. Podoben nemškemu je tudi volilni sistem Nove Zelandije, ki je bil 1993. leta uveljavljen na podlagi referendumu.

4.11. SRS predvideva možnost izvolitve dveh poslancev povolji strankarskih vrhov, vendar le v sporazumu s kandidati, namesto katerih bi bila izvoljena. To je neke vrste ostanek nacionalnih list.

4.12. Italijanska in madžarska narodna skupnost bi bili tudi v naprej zastopani v državnem zboru vsaka s po enim poslancem. Sicer je mogoče zagotoviti zastopnost podzastopanih družbenih skupin samo na podlagi možnosti, opisane v točki 4.11, in tako, da se njihovi predstavniki kandidirajo v najboljših (izvoljivih) volilnih okrajih. Oboje je odvisno od strank in ni zakonska obveza.

4.13. SRS vključuje tudi možnost odpoklica, kar pa bi terjalo predhodno spremembo ustave.

4.14. Teritorialna zastopnost bi bila boljše, kot jo zagotavlja sedanji volilni sistem, kjer največ deformacij povzročajo nacionalne liste. SRS zagotavlja zastopnost vseh volilnih okrajev z najmanj enim poslancem, res pa je, da bi bilo volilnih okrajev skoraj pol manj (48), kot jih je sedaj (88).

4.15. Če bi želeli preprečiti polarizacijo strank v dva bloka, bi veljalo znižati volilni prag (npr. s 5% na 3,5%), zmanjšati število poslancev, ki se volijo neposredno (z 48 na 44) in preprečiti zlorabo sistema v obliki tihe podpore kandidatom drugih strank ali navidezno neodvisnim kandidatom.

Bo med papeževim obiskom za določen čas omejena svoboda govora?

Pravijo, da kjer je dim, je tudi ogenj, da kar se šepeta, bolje šušlja, lahko beseda postane. Tako nekako bi se dalo razumeti čedalje glasnejše govorice, pa tudi pisana sporočila, da bodo morali Slovenci oziroma državljani, ki izražajo nestrinjanje s tako organiziranim obiskom svetega Očeta, držati na javnih mestih jezik za zobmi. Svoboda govora in svoboda pisane besede naj bi bila torej vsaj za določen čas omejena, če že ne kar kratena ali celo odvzeta. Gibanje takih ljudi naj bi bilo zasledovano oziroma kontrolirano.

A spet prisluškovanje kot v dobrih starih enopartijskih komunističnih časih? Ljubi bog, a bodo samoljubci in samodoločneži delali beleške moralno neprimernih ljudi, pravzaprav v tem primeru verskonazorskih krivovercev, oziroma ljudi, ki nikakor ne sprejemajo rimokatoliške teologije in ideologije, ki ni zgolj religija, ampak je pogostejše bolj politika?

Kako si drugače tolmačiti, da bodo posebne in specialne enote državne policije strogo nadzorovale vsak košček slovenske zemlje, kot da je organizatorje papeževga obiska strah človeka in človeškosti, naroda in narodnosti, pravice do svobode gibanja in izražanja, pravzaprav individualno izbrane ga življenjskega in svetovnega nazora, saj če se večina veseli tega obiska nad obiski res ni razumljivo od kod strah.

Državni policisti naj varovanje opravijo samo za dodatno plačilo, pa naj si to plača ali država ali rimokatoliška cerkev na Slovenskem. V tem primeru bi prav slednja morala biti plačnik, saj je ona najemnik varnostne službe, za take prilagoditve posebej izurjenih policijskih enot. Denarja ima gotovo več kot preveč, če gre za večdnevni obisk. Če pa je država že sprejela del nalog in dolžnosti pri organizaciji obiska nad obiski, pa naj si kje drugje vzame stran od ust; recimo od plač rimokatoliško opredeljenim po-

slancem, saj je obisk svetega Očeta namenjen zlasti rimokatoliškim vernikom, nikakor pa ne vsem Slovencem in vsem državljanom; torej, zakaj naj bi stroške obiska nosili prav vsi davkoplačevalci, ker prihod papeža, resnici na ljubo, ni v nacionalnem interesu, še manj pa v interesu avtonomnega in kreativnega posameznika.

Posebne in specialne enote slovenske policije bi morale ob nezagotovljenem plačilu izkazati neposlušnost notranjemu ministru oziroma vladi oziroma državi, ker si takega hlapčevstva služba, ki naj bi skrbela za vsakodnevno varnost vseh državljanov, ne sme dovoliti; še posebej, če je to narekovano od rimokatoliške cerkve, ki se nevarno pajdaši s posvetno-civilno oblastjo, ker vladati ljudstvu, ne narodu in posamezniku, je največja slast.

Ob tem obisku nad obiski imajo posebno pravico in dolžnost vse civilnojavne, neideološke skupine, društva, organizacije in institucije.

"Ob tem obisku nad obiski imajo posebno pravico in dolžnost vse civilnojavne, neideološke skupine, društva, organizacije in institucije. Izraziti morajo protest zaradi tako pripravljene in dolgega in predragega papeževga obiska, saj je do mnogih posameznikov, do mnogih skupin ali skratka do množice Slovencev in državljanov nasploh ne samo nesprejemljiv, ampak skrajno žaljiv in ponižujoč, z verskega gledišča pa neekumenski in nekrščanski."

OBISK NAD OBISKI

Izraziti morajo protest zaradi tako pripravljene in dolgega in predragega papeževga obiska, saj je do mnogih posameznikov, do mnogih skupin ali skratka do množice Slovencev in državljanov nasploh ne samo

nesprejemljiv, ampak skrajno žaljiv in ponižujoč, z verskega gledišča pa neekumenski in nekrščanski. Obisk nad obiski je rimokatolicističen in klerikalistično parolski ter kičasto populističen.

Ne moremo se strinjati z

nekaterimi idejami o demonstracijah v času obiska nad obiski, saj je mogoče nestrinjanje izraziti na bolj kulturne in pismene način, na prosvetljeni in razsvetljeni način. Nasloviti je potrebno pismene proteste na vse

Jasno je potrebno povedati, da sveti Oče prihaja na obisk k rimokatoliškim vernikom in k rimokatoliški cerkvi na Slovenskem in da je za njih to zgodovinski dogodek, vendar naj ga gostijo na svojem cerkvenem dvorišču, ne pa kar vse počez po celi slovenski zemlji. Tudi vse druge vere in veroizpovedi, verske skupnosti in religiozne skupine bi morale glasno izraziti vsaj svoje nestrinjanje s tako načrtovanim obiskom nad obiski; nekatere bi pravzaprav morale protestirati."

"Jasno je potrebno povedati, da sveti Oče prihaja na obisk k rimokatoliškim vernikom in k rimokatoliški cerkvi na Slovenskem in da je za njih to zgodovinski dogodek, vendar naj ga gostijo na svojem cerkvenem dvorišču, ne pa kar vse počez po celi slovenski zemlji. Tudi vse druge vere in veroizpovedi, verske skupnosti in religiozne skupine bi morale glasno izraziti vsaj svoje nestrinjanje s tako načrtovanim obiskom nad obiski; nekatere bi pravzaprav morale protestirati."

institucije, ki imajo tako ali drugače kaj opraviti s tridnevni bivanjem papeža pri nas; na državo, na rimokatoliško cerkev na Slovenskem, na Vatikan, na vse civilne organizacije in društva, na kulturne in prosvetne institucije... Potrebno je vzpostaviti čim bolj tesne in konstruktivne stike z vsemi organiziranimi in neorganiziranimi nasprotniki obiska nad obiski svetega Očeta; in to doma in v tujini, saj so vsestrane posledice po tem dogodku nepredvidljive, pa če si še tako želimo zatiskati oči; prizadevanja in dejanja določenih rimokatoliškoverskih in političnih krogov namreč eksplicitno nakužujejo svoje delovanje v prihodnje, ki nikakor ni v prid civilnemu in civilizacijskemu konstituiranju slovenske družbe. Proteste je potrebno nasloviti vsem razumnikom doma in v tujini, ki bi lahko s svojo tehtno besedo pravilno umestili ta obisk nad obiski.

vanim obiskom nad obiski; nekatere bi pravzaprav morale protestirati.

Vsemogočni in nezmotljivi sveti Oče naj bi se zelo intenzivno učil slovenskega knjižnega jezika, ker bi pač rad maševal v ljudstvu razumljivem jeziku. Pohvalno je, da se papež uči vernikom razumljivega jezika, vendar pa je potrebno povedati, da se nobenega knjižnega jezika ne da naučiti samo zaradi tridnevnega obiska, ampak se ga je treba učiti celo življenje. Kako se sveti Oče obnaša do slovenskega knjižnega jezika, je za jezik in za slovenski narod bolj žaljivo kot ne, saj poleg nekaj religioznomašniških in klerikalističnopolitikanških rimokatoliških fraz ne bo zmožel izustiti drugih slovensko-knjižnih darežljivih besed.

Obisk nad obiski naj Slovencem odpre oči, da vse kar je svetniško, papeško, se ni sveto; sveta je edino zemlja svetost življenja.

Drago Kuhar

Si v Sloveniji lahko privoščimo toliko institucij za finančni nadzor?

V Portorožu je bil konec marca 28. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu in poslovnih financah. Udeleženci s področja realnega in finančnega sektorja, bilo jih je kar 725, so prvi dan poslušali referate o organizacijskih in pravnih okvirih poslovanja slovenskih podjetij ter o računovodskih informacijah, potrebnih za odločanje v podjetjih.

Zanimiv je bil pregled prestrukturiranja gospodarstva v letih 1991-1996, ki ga je podal mag. Uroš Korže. V Sloveniji tudi po dobrih petih letih ni jasnega konceptualnega okvira, kako se lotevati neučinkovitih oz. zgubarskih podjetij, je dejal. Ugotavlja, da državni zbor na predlog vlade sprejema zakone, s katerimi neusmiljeno troši denar za ohranjanje statusa quo. V fiskalnih posledicah financiranja izgub »nepri- vatnih« (državnih, družbenih) podjetij pa moramo iskati izvor mnogih makroekonomskih problemov, s katerimi se danes sooča Slovenija. Banke tudi po obsežnih sanacijah oz. rekapitalizacijah posojajo denar podjetjem, ki ga ta ob zapadlosti ne morejo vrniti, ter potem skupaj z vplivnimi sindikalnimi in lokalnimi lobiji izsiljujejo državo za subvencije oz. pokrivanje izgub. Državni proračun in socialni skladi pa se v takih razmerah lahko polnijo zgolj na dva načina: s povečanjem davkov ali pa z zadolževanjem.

Mag. Neven Borak je pri pregledu nadzora nad finančnimi »majhni Sloveniji« ne moremo privoščiti 10-15 institucij za finančni nadzor (kot jih imamo sedaj), katerih aktivnosti so slabo koordinirane. Po njegovem mnenju bi bilo smiselno finančni nadzor, tudi zaradi prepletlosti med subjekti finančne ureditve, centralizirati v en sam nadzorni sistem. V svojem referatu je navedel, da je poglaviti namen nadzora

SODOBNE METODE V RAČUNOVODSTVU IN POSLOVNIH FINANCAH

nad finančnimi posredniki (pri tem so mišljene predvsem banke, zavarovalnice, borzno posredniške družbe, družbe za upravljanje in investicijski skladi) varstvo investitorjev, skrb za integriteto trgov in izogibanje sistemskim tveganjem, pri čemer ima odločilno vlogo finančna trdnost finančnih posrednikov, ki jo izražamo s kazalcem kapitalske ustreznosti. Neposredno povezanost med tveganostjo naložb in kapitalsko ustreznostjo pa najdemo le v bančnih predpisih, medtem ko je najslabše urejeno področje investicijskih storitev, kjer predpisi ne predvidevajo nikakršnega merjenja tveganosti naložb investicijskih skladov in njihovega povezovanja s kapitalsko ustreznostjo.

Namen prispevka mag. Živka Berganta je bil udeležba opozoriti na nerešene dileme reforme plačilnega sistema, predvsem z vidika njihovih uporabnikov - gospodarstva. Ugotavlja, da ni realno pričakovati bistvenih sprememb v plačilnem prometu, dokler ne bo jasna organiziranost davčnega sistema, rešen problem lastninjenja sedanje mreže in opreme plačilnega prometa v okviru APPNI. Bergant tudi opozarja, da bi vsako spreminjanje plačilnega sistema v razmerah neučinkovitega sodnega sistema (kot ga imamo sedaj) in ob sedanjih neustreznih kaznih za zlorabo plačilnih in kreditnih instrumentov zmanjševalo možnost učinkovite izterjave ter tako bistveno

poslabšalo razmere v gospodarstvu.

V Sloveniji sta sedaj pripravljena dva projekta novega plačilnega sistema, in sicer projekt APPNI ter projekt Banke Slovenije, ki imata oba nekaj prednosti in slabosti. Romana Logar je komentirala, da o tem, kakšen bo plačilni promet v prihodnje, ne more odločiti le bančni sektor, in še, da naj se uporabniki sami odločijo za konkurenčnejši plačilni sistem.

Tretji dan seminarja v Portorožu je svoja razmišljanja o tem kdo bi bil najboljši lastnik slovenskih podjetij, predstavil prof. dr. Ivan Ribnikar. Pravi, da je za uspešnost podjetij potrebna njihova odprtost za pritek kapitala. Sedanja lastniška struktura slovenskih podjetij pa pomembno odstopa od najboljših. V večini primerov želijo zaposleni postati večinski lastniki podjetij in v mnogih primerih se jim bo to posrečilo. Ta podjetja bodo nasplošno zaprta za pritek kapitala, bodisi prek bank bodisi prek finančnega trga. Za takšna podjetja bo značilno, da bodo delavci morali kupovati od Sklada RS za razvoj delnice »svojega« podjetja, za kar pa ne bo zadostoval tisti dobiček podjetja, ki gre zaposlenim, ampak bodo v svojem kratkoročnem interesu sledili interesom državnih skladov in PID-ov, da se dobiček podjetij izplača kot dividenda. Nekonsistentnost med lastniško strukturo podjetij in nujnostjo odprtosti podjetij za pritek kapitala od zunaj se bo še nekaj

časa odražala z zmanjševanjem kapitala »starih« podjetij, ki se ne bo mogel v celoti kompenzirati z večanjem kapitala z nastajanjem novih podjetij.

Dr. Ribnikar zato ugotavlja, da bi bilo smotrno, da bi se pri »starih« podjetjih čim hitreje preko sekundarnega trga kapitala vzpostavila takšna lastniška struktura, ki ne bi bila več ovira za normalno rast kapitala.

Prestrukturiranje podjetij je v zadnjem času postalo dominantno vprašanje tranzicije v celotni Srednji in Vzhodni Evropi. Po petih letih tranzicije se pojavlja skepticizem.

S privatizacijo v Sloveniji ni nihče zadovoljen. Tako se vse pogostejše spet oglašajo denacionalizacijski upravičenci, družbe za upravljanje pa skoraj dnevno opozarjajo na »privatizacijsko luknjo«. Sklad za razvoj vse težje prodaja svoja podjetja. Privatizacija ni le prepočasna, ampak izgleda tudi, da uhaja z vajeti. »Privatizacijske delnice« prihajajo na organiziran trg prav s poljevo hitrostjo (z njimi, kot smo že pisali, se trguje preko oglasov v medijih). Dušan Mramor je na malem borznom seminarju AIESEC-A ugotavljal, da bi počasno lastninjenje (in torej tudi prihod privatizacijskih delnic na borzo) ublažilo upadanje cen teh delnic. Upoštevati pa moramo, da sedanja plitkost trga povečuje njegovo občutljivost na aplikacije, ki so do nedavnega močno krojile trgovanje. Aplikacije z delnicami Dadas, Primofina in Finmedie je prekinila ustavitve trgovanja s temi delnicami, cene drugih delnic (tudi bančnih) pa kažejo trend padanja (kar je nedvomno posledica medijskega spopada družbe za upravljanje Proficia-Dadas z Agencijo za trg vrednostnih papirjev). Tako nekateri že ugibajo, ali se bo ponovil zlom trga iz leta 1993.

Regulatorji razvoja kapitalskega trga in njegovi skrbniki bodo morali spustiti iz svoje ograje medveda (ponudbo), finančni posredniki pa poskrbeti, da se bo bik (povpraševanje) zakadil vanj.

V. Pintar

1941-1945 Opravičevanje kolaboracije 1995

"Spominski odbor za praznovanje 50. obletnice konca vojne" je izdal brošuro z naslovom Slovenija 1941-1945 - Zmagoslavje premaganih. Uredil jo je Branko Rozman, natisnila in med ljudi poslala Družina, d. o. o., za založbo pa se je podpisal dr. Janez Gril, glavni urednik Družine. Kot piše v uvodu brošure, je glavni namen njenih avtorjev, "da slovenski narod zve resnico o tem, kaj se je pri nas med vojno dogajalo...". Mar je res možno na 23 straneh brošure žepnega formata slovenskemu narodu povedati "vso resnico" o dogajanjih med drugo svetovno vojno? Nedvomno hudo zahtevna naloga, ko pa ji vsi slovenski zgodovinarji skupaj doslej še niso bili kos!

V uvodu brošure piše: "Prvi pogoj za narodno spravo je sprejeti resnico o medvojnem dogajanju pri nas, z vsemi njenimi sončnimi in senčnimi stranmi." Do sprave torej na podlagi (s pomočjo) resnice! Podobno pot do sprave priporoča tudi Klepovo Združenje ob lipi sprave. Toda "čigava" naj bo ta "resnica", kako do nje? Ali s sredstvi in metodami zgodovinske vede, t. j. s spoznavanjem in upoštevanjem zgodovinskih dejstev, z oporo na zgodovinske vire, pisne dokumente kot najzanesljivejše, razumljivo, tudi ob upoštevanju manj zanesljivih pričevanj? Ali kako drugače? Če naj bo za spoznavanje zgodovinske resnice uporabljena pot, ki jo pozna zgodovinska veja, ni možno obiti številnih dokumentov, objavljenih v zgodovinskih delih in publicističnih razpravah, kot so: Sajetov Belogardizem, dela M. Mikuzja, T. Ferencarja, M. Ževarta, F. Gestrina, I. Križnarja, Z. Klanjščka, M. Šnuderla, D. Ahačič Osvobodilna ali državljanska vojna, I. Jana Korenine zla in Odrste zavese, S. Grgiča Zločini okupatorjevih sodelavcev in še drugih avtorjev. Vendar resnega upoštevanja vseh teh del in dokumentov v njih ni bilo, zato pa obilo ponavljajočih se trditvev, da gre pri njihovih pisih za boljševidno propagando in ideološko pristransko ugotovitve in ocene. Podobni očitki letijo tudi na avtorje najnovejšega dela (12 zgodovinarjev) Ključne značilnosti slovenske politike v letih 1929-1955, spisanega po naročilu Državnega zbora RS. Vse to pomeni, da pri iskaleh drugačne "resnice" od doslej veljavne nikakor ne gre za ugotavljanje in osvežitev zgodovinskih dejstev, temveč le za pridobivanje javnega mnenja in s tem nabiranje političnih točk (tako imenovanih strank "slovenske pomladi") v boju za oblast.

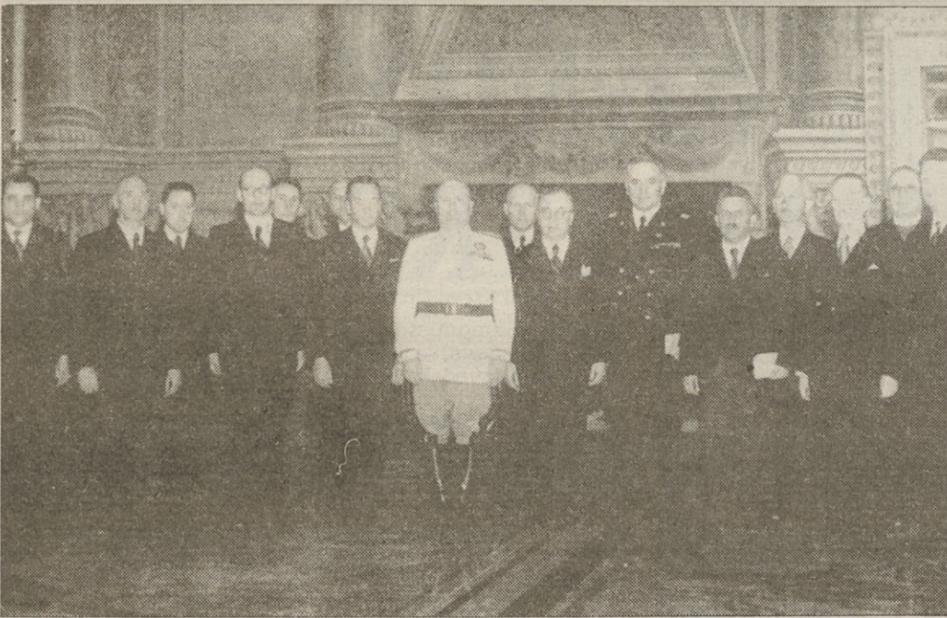
Avtorji brošure javnosti dopovedujejo, da je edini namen njihovega pisanja resnica "z vsemi njenimi sončnimi in senčnimi stranmi". Vendar so se te naloge lotili na dokaj čuden način: zase so si rezervirali sončno, borcem NOB dodelili senčno stran. Samo na enem mestu so samokritično priznali: "Namen je bil vsekakor pošten, v konkretnih dejanjih pa so včasih iz pasivne rezistence prehajali v lojalnost (protirevolucionarji)!" Sicer pa je brošura ena sama zbirka trditvev, mnenj in ocen - brez slehernega dokaza in logičnega argumenta.

Kako do sprave?

Zakaj naj bi bila resnica "premaganih" o medvojnem dogajanju prvi pogoj za spravo, in to takšna resnica, do katere naj bi se dokopali s političnimi sredstvi in metodami, z izrekanjem javnih obtožb, obsodb in povrh še z zmerjanjem? Leta 1990 smo v Kočevskem Rogu slišali in v različnih izjavah brali, da sprava pomeni spoštljiv, pleteten odnos do mrtvih, odpuščanje, pozabo (če je možna), ugotavljanje individualnih (ne kolektivnih) dokazanih krivic ter njihovo popraviljanje, poravnavo. Tako razumljena sprava naj bi bila temelj narodovega sožitja, prijateljstva ter medčloveških odnosov. Vsakdo lahko (naj) ohrani svojo resnico, ki naj ne kali prijateljstva med ljudmi. Mnogo od tega je bilo zadnja

desetletja v povojnih generacijah in tudi v vojni generaciji že uveljavljeno. Sprava v tem smislu se je v življenju dogajala in se dogaja vsak dan. Ugotavljanje zgodovinske resnice pa je proces, ki traja in bo še trajal.

Slovenski škofje so v Izjavi leta 1990 zapisali: "Ugotoviti polno in celostno zgodovinsko resnico o vseh dogodkih od začetka zadnje vojne do danes... Zato je treba najprej objektivno ugotoviti in objaviti vsa dejstva, kolikor je to le mogoče, na podlagi dokumentov in pričevanj." Dalje: "Presojati in razlagati dejstva in dogodke v okviru tedanjega časa in tedanjih razmer ob čim jasnejšem ugotavljanju vzročnih povezav in različnih vplivov na osebe in njihove odločitve ter na usodne dogodke vojnih in povojnih let." In še: "Vse, kar se je dogajalo med vojno in pa v povojnih letih, je obrodilo dobre in slabe sadove." Dalje: "Biti izredno previden v sodbi ali celo obsodbi oseb, o njihovi subjektivni moralni odgovornosti, krivdi in nedolžnosti. O tem bo sodila zgodovina." Končno: "Odpovedati se moramo vsaki želji po obračunavanju ali maščevanju

Predstavniki slovenskih meščanskih strank so se 8. junija 1941 poklonili in zahvalili Mussoliniju za aneksijo Ljubljanske pokrajine.

in po Kristusovem zgledu in naročilu tudi hudo vračati z dobrim." Izjava, ki so jo sprejeli leta 1995, je precej drugačna. Domnevamo lahko, da se načela in priporočila, kako presojati ravnanje in odločitve Slovencev v drugi svetovni vojni, v izjavi slovenskih škofov v letu 1990 niso nanašala samo na domobransko stran, temveč tudi na partizansko. Ali pa so se sodeč po vsebini brošure Zmagoslavje premaganih - le na domobransko?

Kdo bi se uprl, če bi čakali?

V uvodnem delu avtorji pojasnjujejo temeljno strategijo "demokratske" strani takole: "Medtem ko je hotela demokratska večina varovati slovenska življenja in se okupatorju upreti šele tedaj, ko bi tak upor prispeval k zavezniški zmagi, je imelo vodstvo KPS za svoj cilj izrabiti okupacijo za revolucijo in tako priti na oblast. Večina partizanov za ta partijski cilj ni vedela in so se vanjo vklju-

Janez Ravnik: ZAKAJ PREMAGANI? ČIGAVO ZMAGOSLAVJE?

Kako do resnice o medvojnem dogajanju pri nas • O spravi tako in drugače • Čakanje bi Slovincem ne pomagalo • Snubljenje in dobrikanje okupatorjem • Kakšna je bila "pasivna rezistenca" v Ljubljanski pokrajini

čevali iz čiste domovinske ljubezni. Iz prav take ljubezni so ravnali tudi tisti, ki so se revoluciji uprli."

Najprej - kakšna neki je bila leta 1941 ta "demokratska večina"? To naj bi zvedeli iz pojasnila, v kolikšni meri so bile tedanje stranke (izraženo v odstotkih) udeležene v slovenskem političnem prostoru: SLS 65%, JNS 25%, socialisti 5 do 8%. Verjetno gre za podatke o izidu zadnjih javnih volitev pred vojno - leta 1939. Takrat je moral sleherni volilec pred komisijo povedati, katero stranko ali osebo voli. Tako izsiljeno izvoljena oblast vsekakor ni bila legalna, saj ni mogla predstavljati "demokratske večine". To je pomembno vedeti, saj so se "protirevolucionarji" ves čas vojne, tako doma kot v tujini, sklicevali na legaliteto, pridobljeno na takšnih volitvah.

V primerjavi s predvojnimi javnimi volitvami so bile "boljševidne", leta 1948, s kroglico - biser demokracije!

Avtorji brošure Zmagoslavje premaganih enkrat trdijo, da so s čakanjem varovali slovenska življenja, drugič pa: "Nemci so hoteli Slovence zbrisati z zemlje. V načrtu so imeli izselitev četrtine Slovencev." Neizpodbidno dejstvo je, da bi čakanje Slovincem ne pomagalo. Nemci niso čakali; svoj načrt so pričeli uresničevati takoj. Ni res, da so ga prenehali uresničevati "zaradi prvih porazov na svetovnih frontah", temveč zaradi upora slovenskega naroda. Prvi poraz na kopnem so Nemci doživeli pozimi 1941/1942 pred Moskvo, sočasno z dražgoško

z razselitvijo in novačenjem mladih iztrebljen, to je zgodovinsko dejstvo, kar vedo in priznavajo celo pisci brošure, ko ugotavljajo: "Z domačini v okupiranih pokrajinah so Nemci ravnali skrajno brezobzirno."

Očitno je bila Slovincem namenjena bolj kruta usoda kot drugim okupiranim narodom Evrope. Kaj drugega je ljudstvu ostalo kot upor? Če bi čakali z uporom, kdo bi ostal in kdo bi se kasneje lahko uprl? In kdaj naj bi bil primeren čas za upor? Po avtorjih brošure "tedaj, ko bi tak upor prispeval k zavezniški zmagi". A kdaj bi to bilo? "Odločitev slovenskih demokratskih politikov ob okupaciji, da z oboroženim uporom počakajo do invazije zahodnih zaveznikov na evropsko celino in tako hrotijo slovensko kri, je bila grotno pravilna," ugotavljajo pisci brošure. "Iz Turjaka... bi se skupaj s četniki pridružili zahodnim zaveznikom in udarili po Nemcih." Kdo bi udaril? Jeseni 1943 bi bil že velik del Slovencev preseljen ali mobiliziran, a slovite legije čakajoče "slovenske vojske", ki jih omenjajo pisci, bi bile razbite - če so (razen na papirju) res obstajale. Dokaj cinično vneni: "Upreti se šele tedaj, ko bi tak upor prispeval k zavezniški zmagi". Ob invaziji zaveznikov na kopno Evrope 1943-1944 je bila - po moskovski in stalingrajski bitki, bitki pri El Alameinu in po zmagah Američanov na oceanih - vojna za Nemce že izgubljena. Zavezniki so prestajali najhujše leta 1941 in 1942; tedaj sta bili potrebna pomoč in prispevek k njihovi zmagi.

od samega začetka ni hotel sodelovati s komunisti v kakršnikoli že obliki odpora (pasivni ali aktivni). Iz podatkov o številu članov (somišljenikov) SLS (65%) in JNS (25%) izhaja, da teh strank nihče, najmanj pa KPS (0, 01% vseh Slovencev), ni mogel ovirati pri organiziranju odpora. Seveda, če bi bila politika vodstev teh strank v skladu z voljo in razpoloženjem ljudstva. Vendar ni bila, o čemer priča tudi tale "pripoved" avtorjev brošure:

"Da bi Slovenija ostala upravnno skupaj, se je šel ban v Celje pogajat z Nemci, a so ti pogovore zavrnili. Čez nekaj dni je hotel doseči isto od Italijanov, pa si tega ni upal storiti." Vsi ljuje se vprašanje, zakaj k Nemcem (v brošuri predstavljenim kot najbolj krutim okupatorjem), ki so hoteli takoj uničiti slovenski narod. O Nemcih je že Korošec leta 1939 sodil, da bi bili, če bi Jugoslavija razpadla, kot okupatorji "najslabša rešitev". Razlog: "Da bi Slovenija ostala upravno skupaj?" Kaj to pomeni? Samo eno: da bi bila vsa Slovenija pod nemško okupacijo izpostavljena nacistični genocidni politiki. Bi naj bila to cena, da bi ban in stari oblastniki ohranili vsaj minimalen vpliv in oblast nad celo Slovenijo? Ali pa naj bi Nemci zasedli vso Dravsko banovino zato, ker so bili bolj trdni in zanesljivi protikomunisti kot Italijani? Zakaj si Natlačen ni upal čez nekaj dni k Italijanom, ki da so "najmilejši okupatorji"? Tudi razlogi, zakaj ban na predlog dr. Erlicha ni hotel sestaviti ilegalne vrhovne oblasti, so na trhljih nogah. Pisci brošure trdijo, da bi "nastale težave" za jugoslovansko begunsko vlado (kakšne, ne povedo), da begunci iz Gorenjske in Štajerske ne bi imeli več zatočišča v Ljubljani, in še najmanj prepričljiv razlog: da naj bi ne bilo dovolj skrivališč za vodstvo v Ljubljani. Ob tako številnem članstvu in somišljenikih - volilcih SLS in JNS leta 1939 - bi morali imeti na voljo dovolj skrivališč, če jih je bilo kar nekaj na voljo tudi za komuniste, partizane in otroke preganjanih staršev. To govori, da ban in drugi takratni oblastniki niso hoteli konfliktov z okupatorji, kaj šele da bi se odločili za upor.

Namesto odpora dobrikanje okupatorjem

Avtorji brošure pišejo, da so že maja 1941, "pred nastankom OF", ustanovili Slovensko legijo pri SLS, Sokolsko legijo pri SNS, kasneje tudi Narodno legijo, ki so se zatem vse, pomladi 1942, povezale v Slovensko zavezo. To da so bile ilegalne polvojaške organizacije. Zatrjujejo, da so imele namen "pripravi se na oborožen upor proti okupatorju, a z njim počakati" - skupaj s četniki. Na koncu naj bi štele blizu 10.000 mož. Zveni impozantno, če upoštevamo, da je bilo leta 1941 le okrog 800 do 1000 partizanov. Če bi bilo vse res, kar pišejo o moči in številu strank, bi lahko mimogrede "pometli" s partizani in sami organizirali upor. Lahko bi preprečili maloštevilni KPS, da ga organizira in uspešno izvede. A resnica je, da za to niso imeli volje, za svojo "strategijo" pa tudi ne podpore pri ljudeh. Slovenci smo se v veliki večini odzvali pozivu OF na upor. Pisci trdijo še, da se je Narodni svet odločil "za pasivno rezistenčno (odpor) in taktiziranje z okupatorjem". V "konkretnih dejanjih pa so včasih (1) iz pasivne rezistence prehajali v lojalnost" (beri: iz lojalnosti do okupatorja v kolaboracijo z njim).

Kaj je "pasivna rezistenca" in kakšna je dejansko bila? Poenostavljeno povedano: to je odpor proti okupatorju, izražen z ignoriranjem okupacijskih oblasti,

državljansko neposlušnostjo, itd. Takšne primere je poznal velik del takratne okupirane Evrope. In kakšna je bila pasivna rezistenca v Ljubljanski pokrajini (ne v Sloveniji)? Lep primer pasivnega odpora sta nudila mariborska škofija in škof Tomazič, ki je odklanjal sleherni stike z okupatorjem; ne bil tudi v nekem smislu konfiniran. Tudi duhovščina na Primorskem je na podoben način izražala odpor do fašistične oblasti.

Drugače pa je bilo v Ljubljanski pokrajini: šlo je za poniglavo dobrikanje okupatorju, kakršnega ni bilo nikjer drugod v Evropi. Ob vključitvi slovenskega zasedenega ozemlja v Kraljevino Italijo je 4. maja 1941 časopis Jutro zanosno vzkliznil: "Današnji dan bo s svetlimi črkami zapisan v zgodovini našega naroda in zemlje, na kateri biva." Glasilo SLS Slovenec je zapisalo: "Slovenec, ki zastopa velik del javnega mnenja, bo storil vse, da bo sodelovanje Slovencev z oblastmi kar moč lojalno in da bo naše sožitje z Italijani v skupni državi čim bolj prijateljsko in prisrčno."

V pojem "pasivne rezistence" tudi ne sodi - kot že rečeno - Natlačenovo vabilo Nemcem v Celju 6. maja 1941, naj pridejo v Ljubljano. Prav tako ne zavalno besedilo, objavljeno v Slovencu: "Slovensko ljudstvo izreka zahvalo in vdanost Duceju." V tem listu sta izšli tudi vdanostni izjavi ljubljanskega škofa in zastopnik slovenskega ljudstva ob "zgodovinskem dnevu" 3. maja, 10. maja pa še spomenica Slovenskih županov, obe poslani Duceju. Oba dokumenta sta polna zahval, hvaležnosti za okupacijo in obljub pokorščine. 106 slovenskih županov se je 5. maja 1941 še posebej poklonilo komisarju Grazioliju, 8. junija pa so se šli v Rim zahvaliti Mussoliniju za priključitev Ljubljanske pokrajine k Italiji tudi predstavniki slovenskih meščanskih strank.

Tudi ljubljanski škof Rožman se je 20. aprila 1941 osebno pohitel poklonit Visokemu komisarju Grazioliju. Isto so storili tudi predstavniki slovenskih meščanskih strank. Mussolini je zatem imenoval 14 politikov in gospodarstvenikov z Natlačenom na čelu v sovet (konsulto) za Ljubljansko pokrajino kot pomožno telo italijanskih okupacijskih oblasti.

Vse to nikakor ni bila "pasivna rezistenca", temveč kolaboracija že od samega začetka okupacije. Ta oblika kolaboracije - vsestranska pomoč okupatorju - pa se je kaj kmalu sprevrgla v aktivno oboroženo kolaboracijo proti lastnemu narodu.

Kaj je o vsem tem mislilo in kako presojalo ravnanje vseh omenjenih vodstev SLS v tujini, najbolj pove izjava dr. Alojzija Kuharja o obnašanju Natlačenova in ostalih. "V Jeruzalemu so nam ga že (Natlačenovo letanje okrog Lahov) Angleži prinesli na dlici in smo mislili, da bomo že takrat ostali v kakšnem koncentracijskem taborišču zaradi tega... kako lepše bi bil mož napravil in bi zato Slovenci nič manj ne trpeli, če bi šel v samoto in ohranil sebi in nam vso to glorio in lojalnosti do kralja in zaveznikov... Pri Angležih se je izgovarjalo to ime (Natlačenovo) kot kuga... Če so kakšne vislice kje za politične kratkovidneže, jih bo gotovo okusil."

Uspešno okupacijo so v Ljubljani proslavili še z veličastno zahvalno mašo. Daroval jo je sam škof dr. Gregorij Rožman. Navzoči so bili vsi vodilni okupatorski voditelji kot tudi do tedaj vodilni slovenski politiki. Za izkazano vdanost in usluge je italijanski kralj - po Mussolinijevem predlogu - odlikoval škofa dr. Rožmana z "visokim redom komendatorja italijanske krone".

(Nadaljevanje prihodnjic)

Priprave na Alfa: Logotip misije EuroMir

Uspešno končan program zahodnoevropsko-ruskega raziskovanja v vesolju (2.)

OBRBITALNO DRUŽABNIŠTVO

Na sloviti ruski orbitalni postaji, ki že deseto leto kroži okrog našega planeta, so pred nedavnim uspešno končali zahodnoevropsko-ruski raziskovalni program EuroMir 95. Projekt je sodil med obsežne multinacionalne priprave na graditev mednarodne orbitalne naselbine, imenovane Alfa.

Sprehod po vesolju

Prvo misijo EuroMir 94 so od 3. oktobra do 4. novembra 1994 opravili astronauti raziskovalec Ulf Merbold, poveljnik poleta Aleksander Viktorenko in inženirka Elena Kondakova. Na postaji Mir so se pridružili ruski posadki, ki so sestavljali poveljnik Valerij Poljakov, kozmonavta Jurij Malečenko in Talgat Musabajev. V tridesetih dneh je posadka opravila 23 preiskav s področja medicine in psihologije, štiri s področja znanosti o materialih in tri tehnološke preizkuse. Na koncu raziskovalnega podviga so se Merbold, Malečenko in Musabajev vrnil na Zemljo, Vitorenko in Kondakova pa sta ostala na postaji. Astronavta Thomas Reiter in Christer Fuglesang sta nadaljevala urjenje v Zvezdnem mestu in v Koelnu. V okviru programa EuroMir 95 sta se skupaj pripravljala 3.500 ur, največ na sistemih vesoljske postaje nekaj manj sta porabila za učenje ruščine in biomedicinsko pripravo.

Program EuroMir 95 je stekel 3. septembra 1995, ko so iz Bajkonurja izstrelili vesoljsko plovilo Sojuz, v katerem so bili Thomas Reiter, Jurij Gidzenko in Sergej Avdejev. Na Miru sta jih pričakala Anatolij Solovjev in Nikolaj Budarin. Za potrebe te posadke so pred tem namestili naprave v Spekter, razgovorili dve tovorni raketi Progres, pripeljali na postajo še 420 kilogramov dodatne opreme in raziskovalnih kompletov, del opreme pa so uporabili še od projekta EuroMir 94. Tokrat je bilo prvič, da je bil prvi inženir poleta neruske narodnosti Thomas Reiter. Po prvotnem načrtu naj bi projekt EuroMir 95 trajal 135 dni, vendar so ga že mesec dni po izstrelitvi podaljšali za 45 dni, kar pomeni, da je potekal 180 dni.

Reiter je 20. oktobra 1995 postal tudi prvi evropski astronaut, ki se je sprehajal po vesolju. Nekaj podobnega je sicer leta 1988 počel že Jean-Loup Chretien, vendar in v okviru bilateralnega sodelo-

vanja med Rusijo in francosko agencijo CNES. Med malo manj kot šesturnim sprehodom, ki se je formalno imenoval »dejavnost zunaj plovila« (Extra-Vehicular Activity), sta Reiter in Avdejev »prehodila« pot od izhodne komore Kvant 2, mimo mehanske roke Strela do oddelka Spekter. Na ta oddelek sta pritrčila štiri komplete astrofizikalnih in drugih vesoljskih instrumentov, imenovanih Evropska znanstvena naprava za predstavljanje (ESEF). Nato sta se premestila do ruskega kompleta COMZA na istem oddelku in iz njega vzela nekaj kaset. Celotna operacija je potekala precej počasi, zlasti zaradi slabo gibljivih ruskih skafandrov in velikanskih rokavic.

O svetu in miru

Novembra lani je na oddelku Kristal pristal raketoplan Atlantis in posadki EuroMir 95 pripeljal na obisk štiri ameriške astronave in enega Kanadčana. Obiskovalci so jim prinesli svežo hrano – goveji

Trojka v orbiti: Thomas Reiter (levo), Sergej Avdejev (desno) in Jurij Gidzenko (zgoraj) na postaji Mir

steak, povrtnino, sladkarije in sladoled – ter zložljivo klasično kitaro in cvetje. Ob vrnitvi je Atlantis odnesel s seboj 20 kilogramov zmrzjenih medicinskih vzorcev iz programa EuroMir ter podatke na videokasetah in disketah. Daljše bivanje na postaji Mir je Reiterju omo-

gočilo še eno sprehajanje po vesolju (8. februarja 1996). Takrat sta skupaj z Gidzenkom dobre tri ure pregledovala naprave in izvlekla kasete iz kompleta ESEF na oddelku Spekter ter jih prinesla v postajo. Reiter ni na Miru dosegel samo zahodnoevropskega rekorda v času bivanja zu-

naj Zemlje, ampak je tudi prvi astronaut ESA, ki se je dvakrat sprehajal po vesolju. EuroMirova posadke je skupaj opravila 41 poskusov: 18 s področja znanstvenih raziskav, 8 s področja znanosti o materialih in 10 tehnoloških preizkusov. Za eksperimente so porabili približno 450 ur ali nekaj manj kot štiri ure in pol dnevo. Med številnimi meritvami je bilo pomembnejše merjenje gostote kostne sredice ali vpliva na debelino kosti dolgotrajnega bivanja v vesolju, kar bi povežalo z možnostmi zdravljenja osteoporoze na Zemlji. Preučevali so položaje in gibanje astronautov, spremembe v sestavi zraka, onesnaževanje postaje z mikroorganizmi ter opravili še vrsto drugih poskusov, da bi izboljšali delovanje naprav in sistemov za prihodnjih vesoljskih laboratorijih.

Šest dni pred koncem misije EuroMir 95 je na postajo prispela nova posadka z Jurijem Onufrienkom in Jurijem Usačevom. Zadnje dni februarja so Reiter, Gidzenko in Avdejev zapustili postajo in s Sojuzom TM-22 pristali v kazahstanski stepi.

Predstavniki agencije ESA so medtem že napovedali, da bodo z RSC Energija še naprej razvijali projekt EuroMir, in sicer proti koncu prihodnjega ali na začetku leta 1998. Orbitalna postaja Mir se je, kot je videti, iz povsem ruske naprave spremenila v delovno mesto zahodnoevropskih in ameriških astronautov. Zato lahko pričakujemo, da bo sodelovanje Evropske unije, Združenih držav Amerike in Rusije v vesolju okrepilo miroljubne odnose tudi na drugih področjih, ki so za »navadne« zemljane odločilnejšega pomena.

Esad Jakupović

Borzna gibanja

NEODVISNI STROKOVNJAK REŠUJE KAPITALSKI TRG

Medtem ko na kapitalnem trgu poteka neusmiljen boj za delnice olastninjenih podjetij, se finančni trg ponovno sooča z zapletenimi finančnimi instrumenti, ki jih oblikuje Banka Slovenije. Padanje menjalniških in podjetniških tečajev je očitno zaskrbelo tudi to institucijo, zato se je odločila povečati povpraševanje po tujem denarju.

Ukrep Banke Slovenije je zelo zelo kompliciran, vendar ga na kratko lahko opišemo. Zmanjšali so skupno kvoto kratkoročnih, enomesečnih posojil bankam za 4 milijarde tolarjev in jih nadomestili s ponudbami za hkratni odkup deviz, odkup deviz z obveznim povratnim odkupom in vpis blagajniških zapisov BS v tujem denarju. Pri teh finančnih transakcijah bo BS odkupovala od bank devize po lastnih deviznih tečajih, v obliki 180-dnevni blagajniških zapisov. Prva ponudba blagajniških zapisov je napovedana za 15. april, vendar je napovedani sklop ukrepov že takoj začel učinkovati. Menjalniški tečaji za nemško marko so zopet zrasi preko meje 90 tolarjev in se izenačili s podjetniškimi tečajem. Analitiki pričakujejo umiritev

padanja podjetniškega tečaja, v glavnem pa so enotnega mnenja, da ni pričakovati njegove rasti. Nadaljnje gibanje podjetniškega tečaja je v veliki meri odvisno tudi od likvidnostnih razmer v bančnem sistemu.

Medtem ko na finančnem trgu vsak odstotek rasti ali padca deviznih tečajev povzroči pravo paniko, vlada na kapitalnem trgu povsem drugačno vzdušje. Po začasnem zatišju, pri sporu med Dadasom in agencijo za trg vrednostnih papirjev, je agencija sprejela zelo nevaran sklep. Na odprti trg C (OTC) avtomatsko uvršča vse delnice podjetij, ki so se lastninih z javno prodajo delnic. Kje preti nevarnost? Agencija je sklenila pogodbo z Ljubljansko borzo, s katero ji prepušča organiziranje privatizacijskega trga. Pogodba je bila sklenjena na podlagi javnega razpisa. Nenavadno je morda dejstvo, da na podlagi sklenjene pogodbe tudi agenciji pripada določena provizija. Za sklenitev pogodbe se je potegovala tudi Blagovna borza. Nevarnost pa je v tem, da so izkušnje držav, kjer privatizacija poteka mnogo hitreje kot pri nas, pokazale, da izredno velika ponudba delnic v zelo kratkem času pomeni neiz-

bežen padec tečajev tem delnicam. Neodvisni strokovnjak prof. dr. Dušan Mramor, predsednik strokovnega sveta agencije, bivši član upravnega odbora SKB banke in pooblaščenec cenilec vrednosti podjetij, sicer pa redni profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani, je v nekem intervjuju izjavil, da bi v takšnem primeru pri nas prišlo do 30-odstotnega padca tečajev. Nastala je takšna panika, da se je moral zagovarjati celo pred poslanci v državnem zboru. Slednji so ga namreč vprašali, kako je izračunal omenjeni odstotek. Njegov neodvisni, strokovni odgovor, pa je pojasnil, da je bil podlaga za takšno oceno sofisticiran matematični model, ki sta ga sestavila z enim od eminentnih slo-

venskih ekonomistov. Ko smo poizvedevali o tej zgodbi, smo izvedeli, da so avtor te ocene ni vedel ničesar o takšnem matematičnem modelu in da je šlo zgolj za primerjavo s

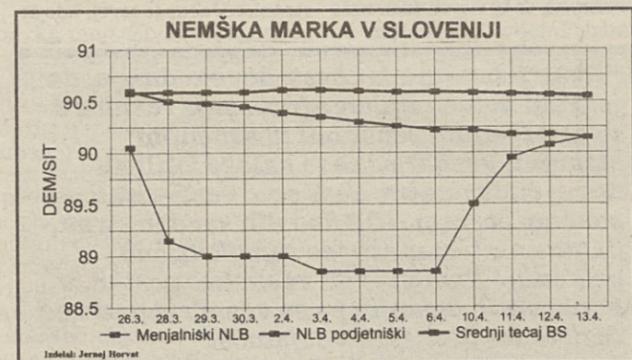
privatizacijskim trgom na Češkem. Dejstvo je, da zaradi napovedi neodvisnega strokovnjaka do sedaj ni zaživel trg OTC. Sedaj pa je začel oživljati Tudi tečaji se gibljejo popolnoma drugače, kot je napovedoval neodvisni strokovnjak. Kaj je pravzaprav OTC trg? V angleščini je to kratica (over the counter), ki pomeni »preko pulta«. Gre namreč za izvenborzno trgovanje. Torej ne gre za organizirani trg vrednostnih papirjev. Takšno trgovanje bi lahko organizirala katera koli finančna družba, ki bi pridobila dovoljenje agencije. Dovolj je, da je delnica, ki

nizirane trge. Tečaji takšnih delnic lahko rastejo in padajo zelo poljubno, in to kar čez noč.

Zanimivo pa je, da se bodo na takšnem trgu znašle delnice prav vseh slovenskih podjetij, ki kaj veljajo. Predstavljamo si lahko, kakšne posledice za slovensko gospodarstvo lahko nastanejo. Nekonrolirani nakupi in prodaje lahko pripeljejo do nenadnih sovražnih prevzemov. Ob zelo močnih padcih lahko pričakujemo stečaje najboljših slovenskih podjetij. Čemu se vedno nimamo zakona o prevzemih? Čemu takšnih delnic ni mogoče uvrstiti tudi na kotacije, kjer veljajo vsaj nekatera pravila borznega trgovanja? Pogled na tečajnico Ljubljanske borze nam hitro pokaže, da so v najvišjih kotacijah delnice podjetij, med katerimi se nekatera ukvarjajo s posli, ki jim ne moremo natančno opredeliti niti vrste dejavnosti, medtem ko na neorganiziranem trgu, brez soglasja vodstev, kotirajo ali bodo kotirale delnice podjetij, od katerih so odvisna delovna mesta in prihodnost najproduktivnejšega dela slovenskega gospodarstva.

Takšno odločitev je sprejela agencija za trg vrednostnih papirjev samo zato, da bi rešila trg pred zlomom in opravičila svoj obstoj. Ampak zlom takšnega trga bi bil v tem trenutku boljše rešitev, kot je njegovo umetno ohranjanje na takšen način. Neodvisni strokovnjak in njegova ekipa žrtvujeta slovenska podjetja, da bi prikrla svojo nesposobnost v spopadu z Dadasom. Zanimivo je, da gospodarstvo ne ukrepa. Trenutno je podobno čredi ovac, ki čaka na striženje.

Boštjan Horvat

je bila prodana na javni prodaji (torej je imela dovoljenje agencije za emisijo), vpisana v register v KDD (klirinško depotna družba). Trgovanje se lahko začne brez zahteve izdajatelja. Bistveno pa je, da se njen tečaj oblikuje izven siceršnjih pravil, ki veljajo za normalne kotacije na borzi. Pri trgovanju s takšnimi delnicami tudi ne more prihajati do borznih manipulacij in insiderstva. Tovrstni predpisi veljajo zgolj za orga-

Odlomki iz dela in življenja Slovenk v zgodovini (6.)

Angelca Žiberna: SLOVENKE SKOZI ČAS

Ženske pridobijo pravico samostojno opravljati obrt brez moške pomoči • V Idriji so skoraj pri vsaki hiši ženske klekljale • Pred prvo svetovno vojno je nad 6.000 čipkaric v zimskem času bogatilo družinski standard

metov. Ženske so se lotile vseh vrst obrti in dosegle lepe uspehe in priznanja tudi zunaj slovenskih meja.

Iz zgodovine idrijskih čipk

Idrija je kraj, kjer so rudarji kopali srebrno rudo, ženske pa so klekljale najlepša ročna dela – čipke. Skoraj vsaka hiša je imela blazinico, ovito z lanenim sukancem. Mati je učila petletno hčerko, v živahnem kramljanju in petju je družba mladih in starejših ljudi življala dneve in noči. Po ustnem izročilu naj bi klekljati začela žena rudniškega uradnika.

Čipkarstvo naj bi prišlo iz Benetk, saj so že v 14. stoletju prinašali vzorce trgovci z vsega sveta. Konec 16. stoletja pa se je pričelo razvijati tovrstno ročno delo tudi pri nas, z znanim imenom »kmečki rokoko«. Čipkati so pričeli v goratem svetu Kranjske, okoli Škofje Loke, Bohinja, udomačilo pa se je v Idriji, Vojskem. V ljubljanskem muzeju hranijo najstarejšo čipko Kranjske iz leta 1677, klekljano v benečanskem slogu. Hranijo tudi zapis, ko je Marija Terezija poslala v Ljubljano učiteljico čipkarske tehnike, ki naj bi poučevala kranjska dekleta.

Znameniti znanstvenik, prirodoslovec in narodopisec, fizik in zdravnik Haquet, ki je od leta 1767 do 1776 služboval v Idriji, je zapisal: »Obleka žen je enostavna, snažna in dražestna. Lase imajo žene in dekleta spletene v dve kiti po hrbtu in so z rdečim trakom prepletene. Največ pa so ovite okoli kovinastega obročka, ki je pripet spredaj na žametnem traku. Črna žamet zelo dviga beli obraz. Veliko nosijo, zlasti vse žene plateno avbo, da se las nič ne vidi. Na tej avbi so prilepi široke, v veliko malih gub položene čipke. Te čipke delajo v deželi, izredno veliko pa v mestu Hidrija, kjer z njimi celo trgujejo izven dežele. Niso sicer nikake bruseljske čipke, vendar dovolj lepe in bele za svojo svrhu.«

Leta 1876 je nadarjena Primorka Ivana Ferjančič risala vzorce, idrijske žene pa so jih sprejemale in neutrudno klekljale. V originalih so najdeni tudi staroruski motivi. Na svetovni razstavi leta 1873 na Dunaju so bile idrijske čipke odlikovane z zlato kolajno. Idrijski župan Lapajne in njegova žena imata mnogo zaslug za razvoj to-

vrstne umetnosti na Idrijskem. Leta 1870 sta ustanovila »čipkarsko šolo« v svoji privatni hiši. To privatno šolo je podpiralo trgovsko ministrstvo. Šola je zlasti skrbela za uvajanje novih vzorcev, usposabljanje klekljaric, po dunajski razstavi pa se je vse bolj razvijala trgovina.

Stalni odjemalci so bili trgovci z Dunaja, Rige, Prage. Zgodilo se je, da so se »idrijske čipke« pojavile na trgih z imenom »Haute de Paris«. Šele z organizacijo več razstav se je povsem uveljavila »idrijska čipka« in podeljenih je bilo veliko priznanj. Najbolj se je izdelovanje čipk na Idrijskem, v žirovski in Poljanski dolini razmahnilo pred I. svetovno vojno. Nad 6000 čipkaric je izboljšalo družinski standard, zlasti v zimskem času, kajti poleti so

morale ženske kot mravlje nadaljevati delo na poljih. Leta 1911 je bila na razstavi v Parizu spet podeljena zlata kolajna za »mašni ornat«.

Po rapalski pogodbi smo Slovenci izgubili najlepše kraje, med njimi tudi Idrijo, z njeno romantiko in ustvarjalnim ljudstvom, pa vendar smo ohranili njeno zgodovinsko dejavnost pod imenom »Slovenske čipke«. V tem času je v Ljubljani deloval »Državni, osrednji zavod za žensko obrt«, ki je podpiral to dejavnost pod ravnanstvom Ivana Voglenika. Tudi na Dunaju je deloval podoben zavod z oddelkom za obrtno dejavnost na Slovenskem.

V letu 1919 so bile čipkarske šole v tehleslovenskih krajih: Horjulju, Idriji, Kamni Gorici, Polhovem Gradcu, Zireh, Železnikih, Hinjah, Fari, Ko-

prniku, Prevaljah, Zametu, Zagorju. V te šole je bilo skupaj vključenih 720 učenk čipkaric. Škoda, da se je sčasoma ta prečudovita obrt opuščala.

Slovenke v tujih deželah

V času, ko ni bilo delovnih mest, zlasti še za ženske, so Slovenci odhajali na delo v tujino, predvsem v Ameriko. Z njimi so odhajale tudi žene ali pa so se samostojno zaposlovale v tujih deželah. Leta 1894 je bilo v 560 društev vključenih 54.000 članov. Ženske so se vključevale v društva, ustanavljale ženska podporna društva, razvijale solidarnost, zbirale prispevke za pomoč bolnim in ostarelim. Ženske so bile aktivne tudi na prosvetno-kulturnem področju. Ustanavljale so gospodinjstke in družabne klube, gledališka društva. Samo v Cikagu je bilo 13 pevskih ženskih zborov z 250 pevkami. Slovenke so se najbolj množično zaposlovale v tovarnah oblačil, klobukov, slamninkov. Veliko število Slovenk pa se je ukvarjalo s kmetijstvom. Družine so imele po pet in več otrok. Domovinske vzgoje in ohranjanja slovenskega jezika ni bilo, kajti narodna zavest staršev je bila precej mlačna. Otroci so obiskovali šole v angleškem jeziku. V župnijah pa je bil verski pouk tudi v materinščini. Veliko Slovenk je obiskovalo višje šole, toda kmalu so se izgubile in pomešale med drugimi narodi. Iz Kaira pa so ženske poročale, da gojijo slovensko pesem, ohranjajo slovenski jezik in uprizarjajo slovenske drame.

Nad blazinico sloni,
sloni
in blede se, drobni
gibljejo prsti
in okrog igel nit bela
leti,
kar kaže ji risba,
napleta, povrsti:
pogačke, križčevke,
venčke, ovale,
krivince, bučice, krone,
prezale,
kote in srčkovke snuje
umetno,
kroge ustvarja ročno in
spretno...
A. Gangel

(Dalje prihodnjič)

Zgodovinska preteklost slovenskih žensk ni le zanimiva, temveč prikazuje njihovo težko življenje, trdo delo, upornost, dostojanstvo in vsestransko ustvarjalnost. Slovenke so snale v vseh obdobjih prislubnosti potrebam naroda in so v največji meri vplivale na ohranjanje in razvijanje SLOVENSTVA.

Ze zgodaj sem se srečala v svojem poklicnem in družbenem delu s vprašanjem položaja žensk in družine. Mnogokrat sem se vprašala, kako so živele in delale Slovenke v preteklih časih. Iskala in prebirala sem staro literaturo, revije, zapiske o življenju žensk.

Ob predstavitvi teh odlomkov, zbranih v zgodovinskih zapiskih, se zavedam, da to ni celovit pregled, da ni zgodovinsko urejeno gradivo, da bi o nekaterih vsebinah lahko napisala še več in da ta del prikazuje življenje in delo slovenskih žensk le do leta 1926. Upam, da bodo morda raziskovalne institucije nekoč tudi o tem kaj več prispevale.

Ob prebiranju tega gradiva sem imela grenak občutek, kot da je to »pozabljena, manj pomembna preteklost«, morda tudi zato, ker je to opis »ženskega dela«, čeprav so to korenine sedanjosti. Podobno ugotovitev so mi povedale strokovnjakinje, ki se ukvarjajo s položajem ženske in me spodbudile, da te odlomke posredujem javnosti.

Morda bo tudi ta pregled prispeval k razmišljanju, kako veliko nalogo so opravile ženske, toda še danes v »demokratični družbi« ponavljamo podobne zahteve po enakopravnosti.

Zazeleno je, da bi bralke in bralci tega podlistka poslali uredništvu svoja mnenja in predloge. Veseli bomo vseh razmišljanj.

Slovenke v trgovini in obrti

Na prvem trgovskem slovenskem shodu v Ljubljani 20. oktobra 1907 je govornik zbrane nagovoril takole: »V trgovini iščejo zaslužka tudi ženske za svoj življenjski obstoj. Na Slovenskem zaposluje trgovina kar precej žensk. Toda, da bi ženske nadomestile moške na vodilnih mestih, je pa izključeno. Vsak moški trgovec naj se z vso vnemo posveti trgovskemu poklicu, za ženske je ta poklic le prehodni. Njih cilj in ideal naj bo le omogočitev, zato tudi poklicnega dela ne bodo mogle dobro opravljati. Tudi glede podjetnosti se ne morejo kosati s svojimi moškimi tovariši.«

Na tem shodu je neka Slovenka prav energično zavrnila govornika. Povedala je, da po ženskih sposobnostih v obrti, industriji, trgovini ženska s svojo iznajdljivostjo, vestnostjo, odgovornostjo, marljivostjo postaja ne le enakopravna, temveč v marsičem tudi sposobnejša. To dejstvo je potrdila Slovenska obrtna zbornica, ministrski svet države SHS. Tako so ženske pridobile pravico »samostojno opravljati obrt tudi in brez moške pomoči. Pridobile so pravico voliti v obrtni zbornici, niso pa smele leta 1923 biti izvoljene.

V Avstriji so ženske na določenih področjih »volilno pravico« uresničevale prek svojih upraviteljev. Če teh niso imele, so si jih morale za tisti čas izposoditi. V času po letu 1923 so ženske napredovale v trgovski, obrtni dejavnosti. Tedaj

smo imeli 928 žensk usposobljenih za trgovsko stroko, 185 obrtnic za koncesionirane dejavnosti in 273 obrtnic rokodelske stroke, skupaj 1474 samostojnih obrtnic. Poleg teh so se pojavile obrtnice za izvajanje moškega dela, npr. izdelovanje pohištva, steklarstva, pekovske obrti, vrtnarstvo, čevljarstvo, fotografijo, vodnarska dela, dimnikarstvo, kovaštvo. Teh obrtnic oz. podjetnic je bilo kar 16. Veliko žensk se je ukvarjalo z »mesarsko dejavnostjo«. Na Cesti sv. Petra so bile cele rodbine mesarske obrti, ki so jih vodile ženske. Pomembno vlogo so imele ženske v »gostinski dejavnosti«, modnih ateljih, v mlinarstvu, na žagah.

Kmečke žene so dobivale nekaj denarja od domače obrti, predvsem od ročnih del, tkanja. V Beli krajini so se že deklice pričele ukvarjati s temi domačimi deli, saj bi bila prava sramota, če deklica ne bi znala presti. Pri tem so pomagali tudi kmečki fantje z izdelovanjem »vretena«, ki ga končno podarijo svojim izvoljenkam. Belokranjsko platno je služilo za domača ženska in moška oblačila, narodno nošo in razne okraske v gospodinjstvu. Tudi na Gorenjskem in Štajerskem so ženske predle domače platno, vendar je njihovo delo kmalu izpodrinila tovarniška izdelava. V Ihanu pri Domžalah je nekaj časa lepo cvetela »slamninkarska« obrt za izdelovanje klobukov, košar, copat, cekarjev. V Velikih Laščah so žene razvile obrt zobotrebcev. Pojavile so se tudi »vezilje« za izdelovanje »monogramov« za perilo, narodne noše in okrasnih pred-

Gorenjska narodna noša

avto PANORAMA

Korejci se hitro učijo

Dve leti in pol je minilo, odkar so pri korejski avtomobilski firmi KIA na trg poslali KIA SEPHIA. Takratne ocene tega vozila niso bile posebej ugodne.

No, Korejci se učijo hitro. Tako so z zanimivo zunanjo obdelavo karoserije, posebej pa še varnosti s kompletnim preurejenim obvozem dosegli odziv pri potencialnih kupcih. Modra poteza tega korejskega proizvajalca je bila, ko so dali glavni poudarek varnosti in opremljenosti, ki pri kupcih naletita vedno na ugoden

odmev. Staro notranjo uniformiranost so prikrčili in jo posodobili. Izkazalo se je, da je bila ta poteza prava.

Tudi na slovenskem trgu je KIA v prenovljeni obliki dobila svoje privrčence, ki so hitro ocenili, da sodi po svoji obliki in opremljenosti v razred vozil, ki so dostopna tudi tistim s plitvejšimi žepi. Prav gotovo je kupce tega vozila pričela opremljenost in varnost, saj v osnovno opremo sodi električno nastavljanje vzvratnih ogledal, servo volan, električni komplet pomičnih stekel ter zračne blazine za voznika in sovoznika. Za vse to je treba odšteti 22.900

nemških mark, kar daje misliti tudi konkurentom. Tudi po tehnični opremljenosti ji ni kaj očitati.

Tehnični podatki:

prostornina	1889 cm ³
moč motorja v km	81 km
dolžina	4,28 m
širina	1,692 m
teža vozila	1.028
poraba goriva na 100 km:	
mestna vožnja	12,5 l
pri 90 km/h	5,2 l
pri 120 km/h	7,0 l
največja hitrost	172 km/h
zavorna pot	41,5 m
cena v DEM	22.900

NA KRATKO

Vespa, izdelek stoletja

Najbrž je težko izdelati proizvod, ki bi sodil med izdelke stoletja. To je uspelo letalski tovarni PIAGGIO, katere lastnik in šef je 29. aprila 1946 zaupal konstruktorja Italijanu Corradinu d'Ascaniu. Temu možu je tega leta uspelo konstruirati izdelek, ki ga vsi poznamo pod imenom VESPA.

Petdeset let je to prevozno sredstvo ostalo enake oblike, kot je bila osnovna zamisel konstruktorja, le nekaj prenov in tehničnih dopolnitev je doživela do danes.

Tuđman se je premislil

Hrvaški predsednik Franjo Tuđman je dosedaj kot svoje standardno vozilo uporabljal blindirani BMW. Kot kaže, se je sedaj premislil in se, tako poročajo hrvaški viri, odločil za avdija, za katerega so hrvaški davkoplačevalci »zbrali« 500 tisoč nemških mark. Sreča za slovenske davkoplačevalce je, da do takih zamisli ne prihajajo naši politiki.

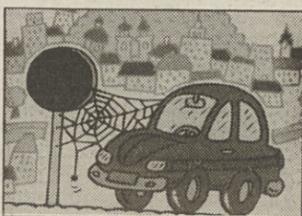
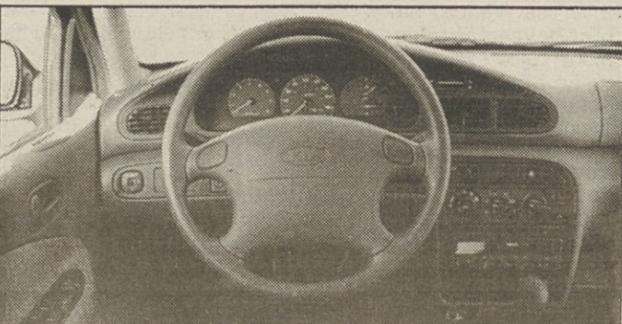
Ljubljanska mestna uprava je izdala lično zloženko, ki goste slovenskega glavnega mesta obvešča o prometnih znakih in načinu parkiranja v njem. Zložen-

Motoristi na naših cestah morajo obvezno nositi čelado. Kljub z zakonom določeni obveznosti nošenja čelade pa država ob nakupu le-teh zahteva tudi plačilo 20-odstotnega prometnega davka. Logično bi bilo, da te izdelke oprosti tako visokih davkov, če želi, da se varnost na naših cestah čimbolj upošteva.

Ministrstvo za finance bi zato moralo čimprej predlagati zakon, s katerim bi proizvajalcem in prodajalcem čelad omogočili zmanjšanje davčne stopnje. Teh pozivov je bilo že kar nekaj in tudi v tej rubriki se pridružujemo tistim, ki zagovarjajo večjo varnost na slovenskih cestah. Ker je predlog o zmanjšanju davčne stopnje za nakup čelad že skoraj dve leti v predalih Ministrstva za finance, le-to pa ni storilo še nič, velja naš prvi minus temu ministru.

Pripravi: Janez Temlin

ka, natisnjena v nemškem, slovenskem in italijanskem jeziku, je poteza, ki jo je potrebno pohvaliti; zato Mestni upravi v naši Avto-panorami dajemo pohvalni plus.

PANORAMA

Naša bleščeča, za mnoge naivne Slovence pa kar zlata desnica z vodjem na čelu je odprla še eno fronto. Potem ko je odložila afere in nekatere druge demagoško in populistično učinkovite manipulacijske trike z volilci na primernejši čas, se je lotila volilcev direktno. Ne pozabimo, da je vodja po volitvah leta 1992 izjavil: »Te volitve so bile kupljene, saj so bili volilci podkupljeni s strani strank, ki imajo veliko denarja in so zato zmagale.« Kako primitivna in podcenjujoča ocena volilnega telesa! Zato je seveda nerazumljivo, da je več kot tri leta čakal z iniciativno predloga (po njegovem) za bolj »poštene« volitve. Stvar se da razložiti zelo preprosto. Takoj po prejšnjih »nepoštenih« volitvah je bil vodja eden od izbrancev, ki je sedel v vladni, torej oblastni foteljšek. In zato

daljevanke pa se mi zdi najvažnejša ugotovitev, da potrjuje in stopnjuje politiko polarizacije v Sloveniji. Nekaterim, ki imajo radi avtoritarnost, je šestletno obdobje večstrankarskega življenja postala prava mora in si iz nostalgčnih razlogov, srčno želijo dvostrankarski sistem. Argumenti za to so tipično diktatorski – stabilnost, zaupanje, odgovornost itd. V junakih te nadaljevanke so se lahko prepoznali in z njimi poistovetili tako levi kot desni, rdeči in črni, tisti ki ščitijo nacionalne interese in tisti, ki jih ne, itd. Skratka, kdor je hotel in še hoče, je dobil obilo snovi, da bo lahko naslednje mesece do volitev na veliko polemiziral in slikal na steno (vsak svojega) vruga.

Ker da se ne spoznam preveč dobro na volilne sisteme in me tudi to preveč

politične stranke morajo na to pristati. Kako, boste vprašali? Zelo enostavno.

Ker imamo volilci priložnost izraziti svojo voljo le vsaka štiri leta, je prav, da so volitve popolnoma naša zadeva. Izbor kandidatov in kandidatov za volitve naj politične stranke prepustijo nam državljanom, da jih bomo mi sami kandidirali in nato tudi sami izbrali. Pri tem ne potrebujemo nobene strankarske propagande, ker je to samo zapravljanje tako ali tako našega davkoplačevalskega denarja. Če si upajo, naj politične stranke v sedanjem državnem zboru sprejmejo le zakon, ki bo določal volilne okoliše, število podpisov, ki jih moramo zbrati za posameznega kandidata ali kandidatko, da bomo o njej na dan volitev lahko glasovali, in kdo bo preštel glasove. Nič drugega. Tudi stroške za to,

slanci in poslanke se naj odločijo, kateri program in politični cilji katere stranke se najbolj ujemajo z obljubami, ki so jih dali svojim volilcem. Tu jim bomo volilci popolnoma zaupali, saj smo jih nenazadnje za to tudi izvolili.

Moj predlog volilnega sistema za referendumsko odločanje bi bil se tak:

»Ali ste za to, da se volilni sistem z zakonom uredi drugače, in sicer tako:

– da se v Sloveniji oblikuje 90 volilnih okrajev z enakim številom prebivalcev,

– da bo v vsakem volilnem okraju izvoljen en poslanec ali poslanka

– da kandidate in kandidatke za volitve postavljajo in kandidirajo državljani in državljanke z določenim številom podpisov in ne politične stranke,

– da v času pred volitvami politične stranke ne smejo voditi politične kampanje za podporo posameznim kandidatkam in kandidatom,

– da je v času volilne kampanje prostor in čas v medijih – časopisih, TV in radiu – namenjen le kandidatom in kandidatkam in ne političnim strankam,

– da se političnim strankam za volilno propagiranje ukinejo dosedanja proračunska sredstva,

– da si izvoljeni poslanec ali poslanka po nastopu mandata javno izbere, kateri politični program katere stranke bo podpiral(a), in da ta stranka tudi pridobi sredstva tega poslanskega sedeža, ki jih država iz tega naslova namenja za delo političnih strank?«

Obrazložitev: Z uveljavitvijo predlaganih sprememb volilnega sistema se v parlamentu ne bodo več volile politične stranke, ampak konkretni ljudje, kar bo izvoljene poslance zavezovalo k bistveno večji odgovornosti do volilcev. Ustavno načelo, da so poslanci predstavniki ljudstva in ne strank in da so odgovorni volilcem, ki so jih izvolili, pa bo popolnoma uresničeno.

Z dovoljenjem urednika bralcev Panoramame zastavljam minianketno vprašanje:

ALI PODPIRATE SULTANOV PREDLOG ZA NOV VOLILNI SISTEM?

DA NE

Izrazite svojo voljo, s tem, da obkrožite DA ali NE, in odgovor pošljite na uredništvo časopisa DE, Dalmatinska 4 Ljubljana, s pripisom - ZA NOV VOLILNI SISTEM.

Sultan

NAJBOLJ POŠTEN PREDLOG VOLILNEGA SISTEMA

seveda ni bilo razloga, da bi še naprej govoril, da so bile volitve nepošteno. Kateri oblastnik pa je kdaj še govoril, da so bile volitve nepošteno, če je na podlagi njih dobil konkretno oblast? Toda kasneje so se stvari malo zakomplikirale in vodja je moral sestopiti i oblasti. To ga je tako prizadelo, da je čisto pozabil na nepoštenost volilnega sistema, ki ga je sprva vrgl na oblast in kasneje vrgl z nje. Tako je po več kot letu in pol, ko je začela priljubljenost njegove stranke in njega samega v javnosti padati (kar kažejo javnomnenjske ankete, na katere se tako rad sklicuje), ugotovil, da je potrebno »spisati« novo nadaljevanke za volilce in volilke. Osem mesecev pred novimi volitvami je prišel na dan z idejo o popolnem drugačnem volilnem sistemu, kot smo ga imeli do sedaj. Odzvali so se tudi drugi zainteresirani in ponudili svoje volilne predloge za »politično arenno iger in kruha« v letu 1996.

Nekako tako bi lahko tudi naslovili najnovejšo slovensko nadaljevanke, ki jo politične stranke in predvsem politiki zadnji mesec predvajajo v parlamentu, vladi, diplomaciji, predvsem pa seveda na svojih tiskovnih konferencah ali v izjavah za javnost in intervjujih. Od vseh mogočih interpretacij te naše najnovejše na-

»Če si upajo, naj politične stranke v sedanjem državnem zboru sprejmejo le zakon, ki bo določal volilne okoliše, število podpisov, ki jih moramo zbrati za posameznega kandidata ali kandidatko, da bomo o njej na dan volitev lahko glasovali, in kdo bo preštel glasove. Nič drugega. Tudi stroške za to, da bomo kandidata pred dnevom glasovanja dobro izprašali, kaj misli početi v parlamentu, naj prepustijo nam – volilcem.«

niti ne zanima, me jezi, da bomo očitno vse do volitev živeli v ujetništvu prepričev in dialogov političnih strank, po katerem volilnem sistemu oziroma strankarskem pomagalu bi nas – volilce in volilke – radi »nategnili«, da bi glasovali za to ali ono stranko oz. kandidata. Takoj moram povedati, da je zame vsaka volilna tehnika predvsem manipulacija politične stranke z volilcem in volilko. Vprašanje je le velikost in učinkovitost te manipulacije. Tu pa sem seveda pred veliko dilemo, komu naj verjamem, da me bo manj uspešno zmanipuliral. Znanec, ki ga prav tako jezijo prepričevali strankarskih veljakov o tej volilni manipulaciji, mi je pred kratkim dejal: »Kakor koli stvari obračun, bi političnim strankam še najbolj ugajalo, če bi lahko zamenjale in spreminjale ljudi (volilce) in ne volilni sistem.« In ne boste verjeli, tudi to se da narediti. Le

da bomo kandidata pred dnevom glasovanja dobro izprašali, kaj misli početi v parlamentu, naj prepustijo nam – volilcem. In če sem čisto pošten, kot radi povedo nekateri politiki, bi takšna volilna tehnika, če bi se o njej referendumsko izjasnjevali, dobila največ podpore volilcev in volilk. Kajti govorenje o tem, da bi volilci in volilke radi glasovali o kandidatu ali kandidatki in ne strankarski listi, lahko uresniči samo tak predlog. V tistem hipu, ko mi o kandidatu ali kandidatki govori politični veljak ali politična stranka je to strankarski kandidat, in je čisto vseeno ali gre za enega ali pa listo z desetimi kandidati – ista figa je. In ne samo to. Ta strankarski veljak in stranka bosta ves čas pritiskala name, naj glasujem za njegovega kandidata ali kandidatko, ki je seveda najboljši.

Torej, spoštovana strankarska gospoda, vi ste na potezi. Če že govorite o pluralnosti volilne (in glasovalne) volje volilcev, potem jo tudi zagotovite. Ne z dvema ali dvajsetimi strankami ali dvema političnima blokoma (najraje se govori levo-desno), temveč prepustite to pluralnost milijonu in pol volilcev v Sloveniji.

Da mi ne bi kdo očital, da sem proti strankarskemu življenju v Sloveniji, imam tudi za to predlog. Naloga strank, ali bolje rečeno, njihova vloga in sposobnost, programi in politična profiliranost se naj pokaže izkaže, ko bodo stranke pridobile za svoje cilje simpatije med že (našimi) izvoljenimi poslanci in poslankami. Izvoljeni po-

nakupovanja nepremičnin po vseh evropskih državah in v vsakem pomembnem kraju osnovali svojo slovensko podjetniško kolonijo (le kdaj bo to?), naj štiri ali pet let dovolijo, da bodo nekakšni precej priletni tuji konkurirali pri nakupih parcel, hiš, najbrž tudi gozdov in njihov mladim ali dela željnim Slovincem, ki bi si radi na Slovenskem ustvarili eksistenco, to pa pomeni možnost za delo.

Gre pa pravzaprav za delo: v tem primeru pa se nam država ne prikaže kot država delavske prikaže. Zato, da bomo dobili delo v Evropi, smo pripravljene nekaterim Evropejcem priznati kar znatne privilegije pred nekaterimi drugimi. Če nihče drug ne uvaja razlikovanja Evropejcev na Evropejce prve in druge in tretje kategorije, počnemo to mi sami.

Dobro organizirana pravna država (ki seveda štiti svoje državljane in svoj narod) bi pravzaprav ne smela imeti težav s takšnim vsiljenim določilom. Vsaj preživela bi ga lahko. Vendar se je v zadnjih letih nekajkrat zgodilo, da se je iz nepreciznega pravnega snovanja izvalila mora za gospodarstvo. Ob vsem, kar

je Slovincem uspelo, so si s slogom denacionalizacije in privatizacije poslabšali možnosti. Čisto možno, da bi si jih znali poslabšati tudi s slogom vključevanja v Evropo.

Državni zbor je sprejel španski kompromisni predlog, ki pa ne kaže posebnih znakov kompromisnosti, če upoštevamo, da je Slovenija samo ena izmed držav, ki čakajo na sprejem v Evropsko unijo: iste zahteve, če bi jih Nemci postavljali Čehom in Poljakom, bi pomenile nekaj bistveno drugačnega. Če je Evropa ravnala na čisto jasno izsiljevalski način pod vplivom ene svojih članic, je jasno, da bo ravnala ali poskušala ravnati enako še v primeru Češke in Poljske. Pri tem seveda mislim, da je ostrina italijanskega pritiska na Slovenijo plod nemških interesov na Češkem in Poljskem. In tudi na Slovenskem. Povezave ni potrebno dokazovati: ker je pač neizogibno, da italijanski obračun s Slovenci avtomatično odpira možnosti za nove obračune s kom drugimi. Državi Sloveniji bi moralo biti jasno, da je bistvo njene zunanje politike ne izdajati kandidatki za vstop

v Evropsko unijo: ne pomagati Evropi pri pritiskih na Češko in Poljsko. Če že Slovenija ni uspela jugoslovanskih narodov spraviti na pot v Evropo, potem bo zanj usodno, če bo zašla v konflikt z interesi držav, ki so tudi na pragu Evrope in za razliko od Slovenije vsaj že pridružene članice.

Pravo zahteva enakost. Pravne države brez enakosti ni. Brez prava ni samostojnosti in svobode. Za vse izmed teh kategorij pa je potrebno nekaj bratskega razumevanja. To zadnje, bratsko razumevanje, pa mi v evropskih razmerah zveni utrudljivo utopično.

Mir počasi prinaša pravo in demokracijo in sodelovanje in odprtost: ampak ni okorna in smešna samo zunanja politika, ki se mesece in mesece obnaša kot kmečka nevesta, bi, pa ne bi, pristaja, pa ne pristaja, tudi sama država je enako obotavljiva in neodločna, kadar je potrebno kakšno stvar modernizirati in s tem tudi pravno uravnotežiti. Slovenci, državljani, pa smo brez zadržkov ravno tako prepirljivi in čustveni kot politiki evropskih držav. Ni kaj, čudovito.

Kaj pomeni, da lahko vsak tujec, ki je kdaj tri leta sklenjeno živel v Sloveniji, kupuje nepremičnine v Sloveniji takoj, ko bo pridružena članica? To pomeni – da imajo tisti tujci, ki so kdaj že tri leta živeli v Sloveniji, predkupno pravico pred drugimi Evropejci. Ti bodo smeli kupovati nepremičnine pri nas šele, ko bo Slovenija polnopravna članica.

Sedemdeset let Jugoslavije je pripeljal v Slovenijo kakih dvesto tisoč pripadnikov drugih jugoslovanskih narodov. To je komaj desetina prebivalstva Slovenije. Pri tem jih je večino pripeljala želja po delu, ne pa želja po nakupovanju nepremičnin. Ali lahko nekdanji italijanski takoimenovani optanti in Avstrijci, Nemci, ki so nekoč preživeli po tri leta v naših krajih, v nekaj letih kupijo kaj več? Koliko novih sodržavljanov in solastnikov zemljišč bomo dobili? Toliko, da nam bodo poživili gospodarstvo, ali toliko, da nas bodo preplavili in zadušili?

Pričakoval bi, da državni zbor razume, kako se Slovenija mora zapreti pred nakupovalci zemljišč iz Evrope vsaj v času, ko kupna moč še znatno zaostaja za

Franček Rudolf:

Praktični fundamentalizem

Utrudljivo utopično

evropsko. Ker dolgoročno je vendar jasno, da če bodo Slovenci hoteli tudi v naslednjem tisočletju, da zemljišča in hiše ostanejo v njihovi lasti, potem bodo morali doseči enake dohodke kot Evropejci. Jasno je tudi, da tega cilja brez članstva v Evropski uniji in brez enakopravnosti z Evropejci, ne bo mogoče doseči.

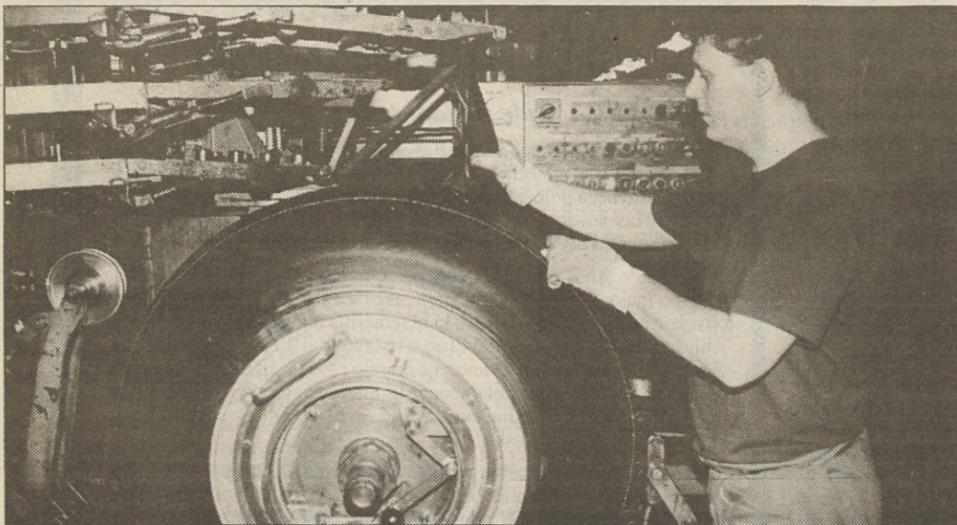
Določilo, da imajo vsi tisti, ki so tri leta kdaj živeli v Sloveniji, že zato predpravice, je katastrofalno žaljivo: pomeni, da Evropa pristaja na to, da imajo nekateri Evropejci samo zato, ker so nekoč živeli tri sklenjena leta v Sloveniji, večje pravice oziroma predpravice pred drugimi Evropejci. Evropa potemtakem izrazito loči med vrstami Evropejcev. Že na začetku so Italijani, ki so kdaj živeli na Primorskem, in verjetno še bolj

Avstrijci ali Nemci, ki so kdaj živeli kje na Štajerskem, neadoma nekaj redkega in posebnega in privilegirane: že v primerjavi z Evropejci.

Jasno je, da bi v naslednjih desetletjih razni Evropejci utegnili sezidati nekaj deset tisoč vil po raznih koncih Slovenije. Ne vem, zakaj bi to počeli, če ne bi imeli tu kakšnega dela ali drugačnega interesa. Vendar zakaj naj bi si Slovenci že takoj omejili izbor tujcev na tiste, ki so tu že bili in ki se tu niso obnesli? Zakaj si slovenski prodajalci zemlje ne bi smeli v trenutku, ko bo vsa država kot skupnost vsaj za silo podobna Evropi, izbirati za sodržavljane tiste Evropejce, ki bodo preprosto ponujali največ?

Evropa ponuja Slovincem pot v Evropo, vendar preden se bodo Slovenci lotili

Sklad za razvoj je delnice Save po mnenju pooblaščenih investicijskih družb prodajal po previsoki ceni. Ker je ni hotel preveč znižati, jih je raje umaknil z dražbe. Tako bodo z delnicami Save in še nekaterih drugih podjetij počakali na boljše čase oziroma do nove javne dražbe deležev podjetij v lasti sklada za razvoj.

Dražba deležev podjetij v lasti sklada za razvoj

PRIVATIZACIJA Z ZATIKANJEM

Sklad za razvoj je v tem tednu pripravil že peto javno dražbo, na kateri je ponudil 271 deležev in delnic podjetij v skupni vrednosti 24,5 milijarde tolarjev. Uspeh je bil, pogojno rečeno, polovičen: s stališča sklada za razvoj celo slabši, saj je povprečna cena prodanih deležev padla pod indeks 100, se pravi pod začetno ceno. Precej deležev pa je sklad umaknil z dražbe, ker so jim cene preveč padle. S stališča pooblaščenih investicijskih družb in kajpak državljanov, ki so vanje vložili certifikate, pa so bili sklenjeni dobri posli. Deleže v podjetjih so kupili v glavnem za izključno ceno, nekatera podjetja pa tudi pod njo.

Vse kaže, da gre za tihi dogovor pooblaščenih investicijskih družb, da ne bodo tekmovali med seboj pri dražbi deležev podjetij, saj jim je sklad za razvoj po njihovem prepričanju preveč navil cene. Pri tem so v pidih mislili predvsem na podjetja, ki so ostala neprodana na prejšnji dražbi in bi njihova cena morala biti na peti dražbi nižja. V skladu za razvoj pa so začetne cene utemeljevali s tem, da so testirali trg in iskali poti za naprej, kako bi privatizacija vendarle tekla hitreje.

Tako so na tej dražbi prodali po višji ceni od izključne manj deležev kot po nižji ceni, po izključni pa tako rekoč vse največje ponujene deleže: Luke Koper, Pivovarne Union, Etola, Radenske, STTC Maribor, Cetisa, Chema in drugih podjetij, katerih deleži so presežali začetno ceno 100 milijonov tolarjev. Najvišjo ceno je plačala investicijska družba Aktiva za paket delnic podjetja Irel d.o.o. iz Ljubljane, ni sicer 20 odstotkov nad izključno ceno, toda začetna vrednost paketa je bila le 1,67 milijona tolarjev.

Sklad za razvoj pa je z dražbe umaknil precejšnje število deležev, skupno 64, ker jim je cena preveč padla. Nekateri cene so se že spustile pod polovico začetne, pri nekaterih podjetjih pa je sklad odnehal že mnogo prej. Delnice Javorja iz Pivke je umaknil že, ko so padle na indeks 96, pakete delnic kranjske Save pa, ko je cena padla na indeks 94. Deleži Save so bili na tokratni dražbi kapitalsko največji, saj jih je bilo 14 v skupni vrednosti preko 4,5 milijarde tolarjev.

Naslednja dražba naj bi bila junija, vsekakor pa potem, ko bo sklad za razvoj zbral vsaj za dvajset milijard tolarjev premoženja.

Z AVSTRALSKIMI ZRNI DO SLOVENSKE POGAČE

Slovensko gospodarsko zbornico je najbrže vodilo reko 'zrno na zrno - pogača', ko je ta teden povabila v goste gospodarstvenike in vladne predstavnike iz daljne Avstralije, ki je za manj kakor 50 milijoni dolarjev medsebojne menjave pri repu med našimi zunanjetrgovinskimi partnerji. Obseg srečanja bi bil sicer primerni za kakega večjega gospodarskega partnerja Slovenije. Poteka namreč na treh ravneh: avstralski marketinški strokovnjaki so predavali slovenskim podjetnikom o razpoznavanju tržnih priložnosti, razvoju odnosov do strank in o vstopu na mednarodni marketinški prostor. Ta seminar je bil namenjen podjetnikom, ki bi želeli poslovno sodelovati z avstralskim gospodarstvom in bi se kasneje v poznavanju razmer na avstralskem trgu še

izpopolnjevali. Drugi del je bil trgovinski simpozij o gospodarskem in trgovinskem sodelovanju z Avstralijo, tretji pa srečanja med slovenskimi in avstralskimi podjetniki in konkretni dogovori o poslih. Iz Avstralije je prišlo poleg vladnih predstavnikov še 15 predstavnikov osmih podjetij, s slovenske strani pa je predvideno sodelovanje 30 podjetij. Kot smo zapisali, dosedanja menjava med tema državama ne upravičuje tako obsežnega in dolgega celotedskega srečanja. Od slovenskih podjetij sta dozdaj 'kengurujem' prodajali le Slovenijales in Gorenje, pa še ta menjava je lani upadla za 6 odstotkov ali na 16,8 milijona dolarjev. V nasprotni smeri se je trgovanje povečalo za dobro polovico, na 21,5 milijona dolarjev. Avstralski izvažajo predvsem surovine (rude, premog, zlato,

volno), sladkor in meso. Zanimanja vredno pa je očitno prizadevanje Avstralcev, da bi povečali izvoz v Evropo, pri čemer jim dišijo tudi naglo razvijajoči se trgi vzhodno evropskih držav. Slovenski podjetniki naj bi pomagali vzpostaviti most med Avstralijo in Evropo. V ta namen so Avstralsci pripravili vlagati določena sredstva v izgradnjo ustrezne infrastrukture v Sloveniji. Skratka, državi, kot je naša, ne kaže zanemariti še tako majhne možnosti za zaslužek. In morda možnost zaslužka ob sodelovanju z Avstralsci niti ne bo tako majhna...

Ta teden pa to ni bilo edino takšno srečanje. Gospodarsko zbornico je obiskala tudi vladna delegacija Črne Gore, ki se ta teden mudi v Sloveniji. V njej so bili poleg vodje, minsutra za trgovino Duška Lalevića direktorji vladnih agencij in skladov, zadolženih za uresničevanje projekta prestrukturiranja in privatizacije črnogorskega gospodarstva. Črnogorce zanima povečanje gospodarskega sodelovanja zlasti na osnovi sovlaganja, odpiranja podjetij v mešani lastnini (pri tem so zatrdili, da slovenska lastnina v tej bivši jugoslovanski republiki ni bila odtujena, kot na primer v Srbiji). Razvoj so zastavili po strogih ekoloških merilih. Slovensko gospodarstvo zanima trgovanje na osnovah proste trgovine, rado pa bi vzpostavilo tudi plačilni promet med obema državama. Po triinpolletni blokadi ZRJ je to prvi resnejši stik med slovenskim in črnogorskim gospodarstvom na tako visoki, vladni ravni. Zato konkretnih pogovorov tokrat ni bilo, šlo je predvsem za ugotovitev volje za sodelovanje. O dejanski pripravljenosti se bo treba pogovarjati ob vsakem posamičnem projektu.

Kot smo dejali: Zrno do zrna...
B. R.

Jeffrey Benson, vodja avstralske gospodarske delegacije: Interes Avstralije je povečati trgovanje z evropskimi deželami. Most, prek katerega bi trgovanje teklo, bi lahko zgradila Slovenija.

Kako soupravljajo v Nemčiji (2)

Piše: Boris Rugelj

Snovalci slovenskega zakona o sodelovanju delavcev v upravljanju podjetij so se zgledovali po enaki nemški zakonodaji, in čeprav neposredna uporaba nemške prakse in zakonodaje v naših razmerah ni mogoča in ne priporočljiva, so nekatere izkušnje nemških soupravljalcev vendarle lahko koristne. Primerjava organizacije soupravljanja, izmenjava izkušenj in strategije delovanja delojemalske strani, zlasti pa sindikatov, v organih upravljanja, so bile zato glavne teme med obiskom študijske skupine ZSSS v nekaterih nemških podjetjih, konec marca. O obisku smo poročali že v prejšnji številki DE. Tokrat bomo malo več zapisali, kaj so člani svetov delavcev in nadzornih svetov iz nekaterih naših podjetij zvedeli pri nemških kolegih. Obiskali so Telekom AG v Bonnu, Bayer AG v Leverkusnu, obrat BMW v Regensburgu in podjetje Krones AG v Neutraublingu.

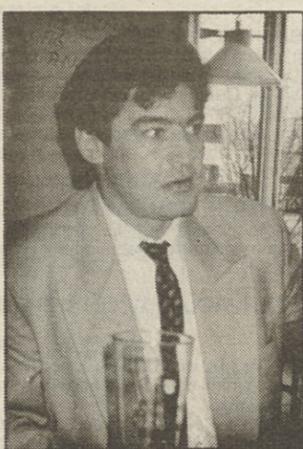
Danes ima Regensburg, mesto z več kot dvatisočletno zgodovino in s čudovitim srednjeveškim mestnim jedrom, okoli 130.000 prebivalcev in podjetja, kot je tovarna BMW za proizvodnjo popularnih trojk, Siemensova tovarna visoko zmogljivih čipov, tovarna polnilnih linij Krones in še vrsto drugih hitro rastočih podjetij. V predmestjih in okolici živahno brenčijo gradbeni stroji. Regensburg se je začel razvijati v industrijsko središče nekako pred desetimi leti, ko se je začela kriza v železarni, tedaj edinem velikem podjetju v kraju. Walter Mayer, pooblaščenec izpostave uprave IG Metal za Regensburg nam je ne brez ponosa pripovedoval o zaslugah sindikatov, da so začela podjetja iz cele regije in širše predstavljati obrate ali dele obratov v Regensburg in okolico.

»Naša metoda dela je prepričevalje in ne pritisk,« je dejal Mayer. »V sindikatih smo razumeli, da regensburške železarnice ni mogoče obdržati pri življenju, smo pa terjali ohranitev delovnih mest. Pri tem smo tudi aktivno pomagali. Šli smo od podjetja do podjetja na Bavarskem in lastnike prepričevali, naj pomagajo ohraniti delovna mesta v našem mestu. Tako se je tu naselila tovarna rezervnih delov za stare tipe avtomobilov. Naselilo pa se je še več podjetij.«

Eno takih je tovarna BMW. Tu sestavljajo popularne beemvejeve trojke od leta 1990. Sestavijo jih po 633 na dan, zanimivost proizvodnje pa je, da na tekočem traku za sestavljanje dva avtomobila nista povsem enaka. Avtomobile sestavljajo tako rekoč po željah kupcev, kar po besedah Hansa Güntherja Niklasa, predsednika Sveta delavcev v tej tovarni in člana njenega nadzornega sveta ter našega gostitelja in vodiča po obratih tovarne, postavlja pred organizatorje proizvodnje precej težko nalogo.

Mimogrede: med ogledom tovarne

PREPRIČUJEMO LASTNIKE, DA ODPIRAJO NADOMESTNA DELOVNA MESTA

Hans Günther Niklas: Motiv za delo v organih soupravljanja je lahko nekaj idealizem, občutek, da boš lahko pomagal ohraniti delovna mesta. Motiv je tudi odgovornost, kakršne na delovnem mestu nikoli ne bi imel.

sno zvedeli, da imajo ne le obratno menzo, kjer delavci dobijo kosilo ali malico, pač pa tudi obratno ambulanto. Niklas je debelo pogledal, ko smo omenili, da so pri nas podjetja v krizi ukinjala obratne ambulante. Pri njih ambulanta in hitra pomoč zdravnika nista socialna, pač pa zagotovilo za čimbolj produktivno delo zaposlenih, je dejal.

Niklas je povedal, da imajo v tovarni 29-članski svet delavcev, v katerem je devet članov zaposlenih, ukvarjajo pa se s posebnimi nalogami, kot so vprašanja delovnega časa, plač in podobnega. Nadzorni svet podjetja ima po deset članov iz vrst delodajalcev in delojemalcev, s tem da sindikat izbere tri zunanje člane nadzornega sveta na delojemalski strani. Na vprašanje, zakaj je dobro, da so v nadzornem svetu na delojemalski

strani zunanji člani, je odgovoril Artur Horwedell, vodja IGM okrožja München in naš gostitelj v Regensburgu.

»Za to sta vsaj dva vzroka,« je dejal.

»Prvič, ker na delodajalski strani nadzornega sveta ni članov iz uprave BMW, in drugič zaradi širše dimenzije obravnavanih vprašanj. Pri tem lahko zunanji člani sveta zastavljajo bolj kritična vprašanja kot člani iz vrst zaposlenih, ne da bi bili izpostavljeni morebitnemu kasnejšemu ali celo vnaprejšnjemu pritisku uprave.«

Praviloma dobijo profesionalni člani organov soupravljanja enake plače, kot če bi delali na svojih rednih delovnih mestih. Toda če bi ostali pri svojem rednem delu, bi tam z leti napredovali. V čem je potem motiv?

Niklas je menil, da gre za nekakšen idealizem, vendar pa tudi za poseben izziv, saj gre za odgovornost, kakršnih na rednem delovnem mestu nikoli ne

Walter Mayer: Sindikati so pomagali prepričati lastnike podjetij na Bavarskem, da so namesto opuščene železarnice postavili nadomestne obrate in zaposlili železarje v njih.

bi imel. Idealizem? No, v tem je, ko veš, da s svojim sodelovanjem v upravljanju podjetja lahko vplivaš na ohranjanje delovnih mest. Kar pa se tiče plač za redno delo in napredovanja ob rednem delu, Niklas meni, da na delovnem mestu napreduješ z izobraževanjem, izobraževati pa se morajo tudi člani organov soupravljanja, in tako se razlike med rednim delom in soupravljanjem izničijo. Po njegovem je odgovornost vodje sveta v tako velikem podjetju, kot je njihovo, enakovredna položaju vodje oddelka in enake naj bi bile plače.

Druga zgodba so nagrade za člane nadzornih odborov. Načeloma so za vse člane enake, toda nihče ne more prepovedati lastnikom tovarne, da ne bi članom nadzornih svetov iz vrst delodajalcev k denarni nagradi primaknili še kaj nedenarnega. Denimo plačali lepo potovanje ali jim preskrbeli vabilo za predavanje na kakem seminarju, kjer so referati kajpak dobro honorirani, in podobno. Na vprašanje, v kakšnem razponu se gibljejo denarne nagrade za člane nadzornih svetov, pa nam gostitelj bodisi niso mogli, morda pa tudi niso želeli odgovoriti. Edini konkreten podatek je bil, da menda v največjih, najbolj prestižnih podjetjih, kot je denimo Mercedes, člani nadzornega sveta dobe po 150.000 mark nagra-delno.

Iz BMW so nas pospremil z dobrimi željami in darilcem, obeskom za ključ v podobi miniaturnega BMW 3 kabrioleta. Niso nam pa dejali, kot imajo navado v Audiju, naj avtomobilski obesek pridno zalivamo. Morda bo nekoč zrasel v pravi avto...

Krones AG, izdelovalec polnilnih linij za pivovarne in druge proizvodjalce pijač ni priseljeno podjetje, pač pa pravi domačin. Letos bodo proslavili 45-letnico obstoja. Podjetja in poslovalnice ima po vsem svetu, 8000 zaposlenih, od tega v osrednjem podjetju v Traublingu pri Regensburgu, ki smo ga obiskali, 3900.

V vsakem od treh obratov v Nemčiji imajo svet delavcev. V osrednjem podjetju ima 23 članov, od tega 5 redno zaposlenih. Osrednji delavski svet ureja vprašanja, ki po pomenu presegajo domet svetov delavcev v posameznih obratih. Če so ob posameznih vprašanjih sveti delavcev neuskklajeni, večinoma gre za strokov-

na vprašanja, razpravljajo, dokler ne dosežejo soglasja. Ne marajo preglasovanja, raje se prepričujejo, dokler niso vsi prepričani o enem.

Pri tem smo se ponovno dotaknili ukinjanja podjetij. Kakšne so možnosti organov soupravljanja, da vplivajo na odločitve lastnikov o selitvi ali ukinitvi proizvodnje?

Odgovor je bil naslednji: Odločitev o spremembi lokacije tovarne sprejme vodstvo podjetja skupaj z nadzornim svetom. Nadzorni svet pri tem lahko zahteva vse podatke, razpravlja o posledicah selitve (ali ukinitve) in sme pozvati vodstvo k drugim, nadomestnim rešitvam. Zadnje besedo pa ima vodstvo. Centralni svet delavcev o takih vprašanjih ne odloča. Njegova edina možnost je pritisk na vodstvo, da ustvari nadomestno proizvo-

dajo. Svet delavcev v posamezni tovarni ali obratu pa soodloča o odpuštitvi konkretnih delavcev ali o zaposlitvi v novi proizvodnji. Pri selitvi obratov zaradi ohranjanja delovnih mest je zaželeno pomoč države, jo je pa težko prikriti pred strogimi očmi nadzora Evropske skupnosti, ki takega vmešavanja držav ne dovoljuje.

Odločanje o odpuščanju delavcev ali o selitvi obratov pa postaja vse pogostejše opravilo svetov delavcev v Nemčiji, so obzalujoče poudarili gostitelji. Lastnik Konesa Volker Kronseder je dodal, da globalizacija gospodarstva prinaša poleg dobrih tudi slabe strani in ena od slabših je, da je treba ukinjati delovna mesta, da bi jih čimveč ohranili.

Konec

dr. Adom Purg

OBVEŠČEVALNE SLUŽBE

... Delo odlikuje skrb za nadaljnjo graditev države in njene suverenosti ter želja po oblikovanju visokoprofesijske obveščevalne službe. Avtor spoštuje dosežke tujine, ki pa jih po nepotrebnem ne favorizira. Je nasprotnik mehaničnega prenašanja tujih izkušenj v naše razmere. Išče in najde kompromis med množico tujih rešitev in slovensko prakso. Ves čas se zaveda dejavnikov, ki determinirajo slovensko stvarnost.

... Delo je rezultat vestnega, načrtnega, sistematičnega ter teoretičnega in znanstveno zaokroženega proučevanja. Predstavlja soliden prispevek ne samo stroki, temveč tudi sodobni politološki znanosti.

... V pravem času je prišlo v javnost ustrezno znanstveno delo, ki popravlja mučen občutek kvazi poznavanja, degradiranih in večinoma deplasiranih razprav v javnosti o problemu organiziranja in delovanja obveščevalnih služb pri nas.

dr. Andrej Anžič

NAROČILNICA

Pri ČZP Enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, nepreklicno naročam(o) ..... izvod(ov) knjige avtorja dr. Adama Purga OBVEŠČEVALNE SLUŽBE (a 3.500 SIT + 5% prometni davek).

Naročeno pošljite na naslov: .....

Ime in priimek podpisnika: .....

1. Račun bomo plačali v zakonitem roku.

2. Kot ind. naročniku mi pošljite po povzetju. Podpis naročnika:

Naročeno, dne: .....

Komunikacijski sistem v organizaciji delavskega soupravljanja

Piše: dr. Ivan Kežar

Komunikacije - izmenjevanje informacij - so bistvena pomena za socialni sistem - za organizacijo, v kateri se uresničuje delavsko soupravljanje. Informacije lahko pojmuje kot energijo, ki poteka od izvora do cilja sporočila. S tem pa komuniciranje kot proces prenosa ali izmenjave informacij med odposiljateljem in prejemnikom ustvarja tudi svojevrstno razmerje v celotnem socialnem sistemu, v katerem dobi pravo vsebino in obliko. V sklopu celovite organizacijske strukture sodelovanja delavcev pri upravljanju je tako med drugimi, kot ena temeljnih, vključena tudi komunikacijska struktura.

Komunikacijska struktura je v bistvu mreža razmerij ali sistem razmerij med ljudmi. Urejenost komunikacij ima velik vpliv na delovanje celotne organizacije in uresničevanje delavske participacije. Komunikacije opredeljujejo način in učinkovitost delovanja, te vplivajo na delitev vlog, na različna razmerja med členi komunikacijskega omrežja, na stopnjo soodvisnosti, odgovornosti in pristojnosti delavskih predstavnikov, vplivajo pa tudi na moč ali šibkost delovanja organizacije, na obseg zadovoljstva menedžerskih kadrov in zaposlenih delavcev, skratka porajajo vsebinsko in kakovostno zelo različna razmerja organizacijskih sestavin.

Komunikacije v organizaciji delavskega soupravljanja lahko obravnavamo z več vidikov: z vidika smeri in obsega, vsebine komuniciranja, nosilca in metod komuniciranja ter učinkovitosti komunikacij.

Smer in obseg. Po smeri in obsegu razlikujemo komuniciranje v vertikalni, horizontalni in diagonalni smeri, komuniciranje znotraj skupine in komuniciranje med člani različnih skupin. Tako bi lahko šteli komuniciranje na relaciji: delavci oziroma zbor delavcev, svet delavcev in vodstvo podjetja za vertikalno komuniciranje, prav tako tudi svet delavcev - nadzorni svet, sporazumevanje v samem svetu delavcev kot komuniciranje znotraj skupine in sporazumevanje na relaciji svet delavcev - sindikat kot med skupinsko komuniciranje.

Vsebinska komuniciranja. Ta se nanaša na vsebino dela (delo, delovne naloge, delovne probleme, spremembe dela), organiziranje dela (delitev dela, delovni proces, organizacijsko enoto, organizacijske spremembe), delovne razmere in okolje (humanizacija dela, varstvo pri delu, varstvo zdravlja delavcev, standardi dela), poslovanje družbe (gospodarski položaj, poslovni izidi, dividende, poslovni problemi).

Nosilec, metoda, kanali komuniciranja. Ti se nanašajo na osebo, skupino in njihove karakteristike, ki so vir informacij, hkrati pa tudi sprejemnik informacij. Kot komunikacijski partnerji tako nastopajo različni komunikatorji, kot so člani svetov, delavski in sindikalni zaupniki, predstavniki kapitala, menedžerji in drugi. Pri tem so pomembne tudi poti, načini in metode prenašanja sporočil in medsebojnega vplivanja na ravnanje in dejavnosti komunikacijskih partnerjev.

Učinkovitost komunikacij. Tu lahko ločimo: zado-

stnost in pravočasnost sporočil ali informacij, jasnost in razumljivost teh obvestil, vrsto in obseg motenj, ki se lahko tu pojavijo, in končno delovanje povratne zveze ali kontrole prenesenih informacij, oddanih po različnih poteh in smereh komuniciranja. Učinkovitost komunikacij je merljiva po vrsti in moči odzivanja komunikacijskega partnerja. Prav gotovo je v uveljavljanju soodločanja pomembna moč prepričevanja sogovornikov, to je delovanje na komunikacijskega partnerja tako, da spremeni svoja stališča, svoje razumevanje in prepričanje, tako kot bi to hotel sporočitelj.

Komunikacijska struktura je sestavni del celotne organizacijske strukture podjetja oziroma organizacije. Z njo so opredeljena razmerja med ljudmi ter način in učinkovitost delovanja organizacije. Ta pa je kot socialni sistem s tega vidika zgrajena kot formalni ali neformalni komunikacijski proces. Zato je preučitev in ureditev participativnega komunikacijskega procesa v podjetju pomembna za uspešno sodelovanje delavcev pri upravljanju gospodarske družbe.

Cilj komuniciranja in informiranja v organizaciji delavskega soupravljanja uresničuje komunikacijski sistem. To pa je sklop povezanih elementov, ki s svojim koordiniranim delovanjem uresničuje cilje, zaradi katerih je zgrajen. Kot sistem torej razumemo integralno celoto, v kateri so povezani različni elementi, ki medsebojno delujejo za dosego postavljenega cilja. Participativni komunikacijski sistem ima naslednje elemente: omrežje, aktivnosti udeležencev in samo informacijo.

Omrežje je splet komunikacijskih kanalov, po katerih se pretakajo medosebna sporočila. Pri tem ločimo neformalno ali spontano nastala ter formalna, hotena ali strukturirana omrežja. Pri obeh vrstah je pomembna sposobnost in zmožljivost povezovanja, to je komunikacijska dostopnost pripadnikov komunikacijskega omrežja. Pomembno za participativno delovanje in odločanje je dvosmerno komunikacijsko omrežje.

Aktivnost udeležencev je urejenost njihovih komunikacijskih vlog v delavskem predstavništvu, to je določitev njihovih pravic in obveznosti glede na participativno komuniciranje, dalje njihova pripravljenost, voljnost in prodornost v sprejemanju in dajanju informacij, vplivanju in prepričevanju komunikacijskih partnerjev.

Informacija mora imeti ustrezne lastnosti. Te lastnosti so predvsem kakovost, vsebina in obseg sporočil.

Uspešno uresničevanje sodelovanja delavcev pri upravljanju podjetij je mogoče pričakovati le s postavitvijo in uveljavljanjem komunikacijskega sistema v strukturi delavske participacije. To pa pomeni, da je treba obdelati in organizacijsko urediti komunikacijske vloge vseh v participacijskem komunikacijskem procesu sodelujočih partnerjev, postaviti komunikacijsko omrežje in relacije med vsemi člani upravljanja in vodenja podjetja, delavskih predstavništev in sindikata ter določiti metode medsebojnega sodelovanja. To pa je mogoče urediti s participacijskim sporazumom in organizacijskimi pravilniki.

Zbor delavcev - posebna participacijska oblika ali le metoda dela sveta delavcev?

Piše: mag. Mato Gostiša

Za razliko od t.i. participacijskih načinov, določenih v 2. členu ZSDU, označujemo kot participacijske oblike predvsem različna delavska predstavništva v podjetju (svet delavcev, predstavnik delavcev v nadzornem svetu in delavski direktor kot predstavnik delavcev v upravi podjetja). Ali lahko med participacijske oblike štejemo tudi zbor delavcev?

Določba 3. člena zakona o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU) pravi, da pravice v zvezi s sodelovanjem delavcev pri upravljanju delavci kot posamezniki ali kolektivno uresničujejo preko:

- sveta delavcev ali delavskega zaupnika,
- zbora delavcev,
- predstavnikov delavcev v organih družbe.

Iz navedene določbe bi vsekakor lahko skleпали, da ZSDU tudi zbor delavcev uvršča med t.i. participacijske oblike, vendar pa konkretna določila istega zakona o pristojnostih ter načinu sklicevanja in dela zbora delavcev to stališče postavljajo pod vprašaj. Te določbe namreč bolj nepotujejo na zaključek, da zbor delavcev ni poseben organ oziroma oblika sodelovanja delavcev pri upravljanju, ampak je v bistvu le metoda dela sveta delavcev. Zakaj?

ZSDU zboru delavcev ne daje nikakršnih pristojnosti za odločanje, ampak pravi, da ima pravico obravnavati vprašanja iz pristojnosti sveta delavcev oziroma njegovega odbora, ne more pa o njih odločati (69. člen ZSDU). Zbor delavcev naj bi torej predvsem oblikoval smernice za delo sveta delavcev, zelo uporaben pa je tudi za informiranje delavcev o pomembnejših vprašanih dela in življenja v podjetju ter kot oblika izvajanja nadzora nad delom sveta delavcev.

Zbor delavcev sestavljajo vsi zaposleni v podjetju razen vodilnega osebja. Sklicati ga ima pravico svet delavcev. Možen pa je tudi sklic zbora delavcev po posameznih organizacijskih enotah. Zbor delavcev dislocirane enote ima pravico sklicati tudi odbor sveta delavcev dislocirane enote. Svet delavcev oziroma odbor sveta delavcev lahko povabi na zbor delavcev tudi strokovnjake iz podjetja ali izven podjetja, vodilno osebo, zunanje predstavnike reprezentativnih sindikatov in predstavnike združenih delodajalcev. Direktorja družbe je treba obvestiti o sklicu zbora delavcev, predstavnik podjetja pa ima vedno pravico sodelovati na zboru. Svet delavcev oziroma njegov odbor mora sklicati zbor delavcev, če to zahteva direktor podjetja, in vrstiti na dnevni red vprašanja, ki jih direktor predlaga.

Zbor delavcev se lahko skliče, upošteva potrebe delovnega procesa, enkrat letno med delovnim časom. Čas sklica je treba uskladiti z direktorjem. Drugače pa se zbor delavcev sklicuje po praviloma izven delovnega časa. Seje zbora delavcev vodi sklicatelj, o delu zbora pa se piše zapisnik.

Zbor delavcev je glede na dejstvo, da nima nobenih formalnih pristojnosti (so)odločanja o vprašanih dela in poslovanja podjetja torej res v bistvu bolj metoda dela sveta delavcev kot pa kaka posebna participacijska oblika. Edini element, ki kaže na to, da lahko svet delavcev obravnavamo tudi kot eno izmed oblik uresničevanja sodelovanja delavcev pri upravljanju, je pravzaprav dejstvo, da mora biti zbor delavcev sklican tudi na zahtevo direktorja podjetja. To pomeni, da lahko služi kot oblika, preko katere vodstvo podjetja dodatno informira zaposle, kar je eden izmed participacijskih načinov po 2. členu ZSDU. Vsekakor pa zbor delavcev zaradi svojih značilnosti ni primeren kot morebitna oblika za posvetovanja med vodstvom in delavci, kar je sicer prav tako eden izmed participacijskih načinov.

Iz povedanega sledi, da zbor delavcev, formalno gledano, sicer lahko štejemo med tkim. participacijske oblike, dejansko pa bo v praksi funkcionalno bolj ali manj le kot specifična metoda sodelovanja oziroma povezovanja med svetom delavcev in njegovimi "bazo". Teoretično pa seveda ni izključeno, da se s participacijskim dogovorom znotraj posameznega podjetja zbor delavcev dodelijo tudi nekatere pristojnosti neposrednega (so)odločanja (npr. obvezno predhodno soglasje ali vsaj mnenje zbora delavcev o posameznih odločitvah vodstva podjetja ipd.). V teh primerih bi zbor delavcev tudi dejansko imel status posebne participacijske oblike.

Republika Slovenija
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO
IN SOCIALNE ZADEVE

Ljubljana, Kotnikova 5TV

Štev. : 017-012-96-009

Datum: 10.4.1996

ZVEZA SVOBODNIH SINDIKATOV SLOVENIJE

Ljubljana, Dalmatinova 4

g. Gregor Miklič

ZADEVA: Participacijski dogovor in izvajanje zakona o sodelovanju delavcev pri upravljanju

ZVEZA : Vaš dopis z dne 22.3.1996

V zvezi z vašim vprašanjem, ali je mogoče s participacijskim dogovorom zniževati pravice in ožiti načine sodelovanja delavcev pri upravljanju, ki jih določa zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, posredujemo naslednje mnenje:

Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju v 5. členu določa, da se lahko z dogovorom med svetom delavcev in delodajalcem določijo tudi drugi načini sodelovanja delavcev pri upravljanju, nadalje, da se podrobneje uredi uresničevanje pravic iz tega zakona ter druga vprašanja, za katera je s tem zakonom tako določeno, lahko pa se dogovori tudi več soupravljaljskih pravic delavcev, kot jih določa ta zakon.

Upošteva citirani člen menimo, da z dogovorom med svetom delavcev in delodajalcem ni možno določiti manjšega obsega pravic in ožiti načine soupravljanja, kot je to določeno s samim zakonom. Dejstvo sicer je, da je oblikovanje in delovanje sveta delavcev prepuščeno odločitvi delavcev, vendar pa menimo, da je potrebno, ko je enkrat svet delavcev izvoljen, upoštevati vse minimalne pravice, ki mu jih zakon zagotavlja, oziroma dolžnosti, ki jih ima delodajalec do sveta delavcev. Menimo, da je bila intencija zakonodajalca zakonsko opredeliti minimum pravic sveta delavcev oziroma delavskega zaupnika, vse nad tem minimumom pa je prepuščeno dogovarjanju med partnerjema.

Nataša BELOPAVLOVIČ
DRŽAVNA SEKRETARKA

Pripravila:
Lilijana Trtnik
svetovalka ministra

»Vprašanja - odgovori«

Če ste sindikalni zaupnik, član novoizvoljenega sveta delavcev, predstavnik delavcev v nadzornem svetu, delavski direktor ali drug aktivni udeleženec procesa delavske participacije v podjetju, ste pri opravljanju svojih funkcij zagotovo že našli na številna vprašanja, ki jih zakon ne rešuje, praksa pa mimo njih ni more. Kadar ste v dilemah, lahko vprašate nas, in strokovni sodelavci Studijskega centra za industrijsko demokracijo »Studio participatis« vam bodo z ažurnimi odgovori v tej rubriki radi priskočili na pomoč. Pisna vprašanja pošljite na naslov: STUDIO PARTICIPATIS, Bavdkova ul. 50, 64000 Kranj, ali na uredništvo Delavske enotnosti, Dalmatinova 4, Ljubljana, telefon 061 313 942.

I. »Delavske koordinacije«

Vprašanje:

V našem podjetju je direktor začel prakticirati povsem novo obliko sodelovanja z delavskimi predstavništvom. S svetom delavcev posebej ne sodeluje, ampak redno sklicuje kar nekakšno "delavsko koordinacijo", ki jo sestavljajo: predsednik sveta delavcev, predsednik obeh sindikatov v podjetju in delavski direktor. Kaj menite o primernosti takšnega sodelovanja med vodstvom in delavci?

Odgovor:

Takšna oblika razgovorov med vodstvom in predstavniki delavcev v podjetju je lahko povsem koristna metoda neformalnega informiranja in izmenjave mnenj o posameznih vprašanih dela in poslovanja v podjetju, pod nobenim pogojem pa nekakšna nova "delavska koordinacija" ne more nadomestiti zakonsko predpisanih oblik in načinov sodelovanja delavcev pri upravljanju.

Predvsem je treba vedeti, da ima vsako od navedenih delavskih predstavništev v podjetju svoje funkcije in pristojnosti, ki jih med seboj ni mogoče enostavno pomešati. V prvi vrsti nimajo istega delovnega področja in pristojnosti sindikati na eni ter voljena delavska predstavništva (svet delavcev, predstavniki delavcev v organih družbe) na drugi strani. Žal mnogim odgovornim tako na menedžerski kot na delavski strani te razlike še niso jasne, kar lahko ob nadaljevanju takšne prakse povzroči totalni »upravljaljski kaos« v podjetjih. Če po logiki stvari ni mogoče, da bi se na delavski strani z istimi vprašanji ukvarjala in iste delavce nasproti vodstvu zastopala različna delavska predstavništva, vendar na tem mestu

ne moremo zahajati v podrobnejše pojasnjevanje osnovne in nujne razmejitve pristojnosti in področij dela med sindikati in voljenimi delavskimi predstavništvom v podjetju. Zaenkrat naj rečemo le to, da takšna "mešana delavska koordinacija" ne more prevzeti vloge nekakšnega "generalnega zastopnika" interesov vseh delavcev v podjetju in vseh področjih in pri vseh vprašanih.

Kot drugo pa je treba upoštevati dejstvo, da v takšni koordinaciji sodelujejo samo predsedniki organov (sveta delavcev, izvršnih odborov sindikatov v podjetju), ki seveda niso in ne morejo biti pooblašteni sami odločati o ničemer, kar po zakonu in po kolektivnih pogodbah sodi v pristojnost teh organov oziroma delavskih predstavništev.

Obravnavana poenostavljena oblika sodelovanja delavcev pri upravljanju je torej na prvi pogled sicer videti precej simpatična in priročna, vendar pa njeno prakticiranje v zgoraj navedenem smislu kaže na globoko nerazumevanje bistva sistema delavske participacije in jo, razen v uvodoma postavljenih okvirih, absolutno odsvetujemo. Izvor, geneza razvoja in smotri delovanja sindikalnih in voljenih (splošnih) delavskih predstavništev so namreč v osnovi različni in jih (po možnosti še v kombinaciji z oblikami organiziranosti notranjih delničarjev) nikakor ne gre enostavno metati v isti koš. Res pa je, da niso redki, ki so v praksi popolnoma pomešali v isto in nerazpoznavno upravljaljsko godljivo sindikate in svete delavcev, notranje delničarstvo in delavsko participacijo, lastniško upravljanje in pravice do soupravljanja na podlagi dela ter še marsikaj drugega. Smo pač šele na začetku uveljavljanja novega sistema.

Odgovor pripravil: mag. Mato Gostiša

Kaj so...

Prekrški po zakonu o sodelovanju delavcev pri upravljanju

Tako kot vsak zakon, ima tudi zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU) kazenske določbe, v katerih so določene kazni za kršitve njegovih določil. Ogledimo si kršitve delodajalca, ki jih ZSDU sankcionira kot prekrške:

107. člen
Pravna oseba se kaznuje za prekršek z denarno kaznijo najmanj 250.000 tolarjev:
1. če ne objavi na v družbi običajen način dogovorov s svetom delavcev (četrti odstavek 5. člena);
2. če ne izvršuje dogovorov s svetom delavcev (drugi odstavek 6. člena);
3. če ne omogoči dela in ne zagotovi pravic delavskemu zaupniku (tretji odstavek 9. člena);
4. če ne organizira volitev tako, da se jih lahko udeležijo vsi delavci (tretji odstavek 52. člena);
5. če obljublja delavcem koristi oz. jim grozi z izgubo koristi v zvezi z volitvami in tako vpliva na glasovanje (tretji odstavek 52. člena);
6. če ne zagotovi kritja nujnih in potrebnih stroškov za tehnično izvedbo volitev (prvi odstavek 54. člena);
7. če ne zagotovi plačila delavcem za čas, porabljen za delo volilnih organov, ali za čas, porabljen za volitve (drugi odstavek 54. člena);
8. če ovira ali onemogoča opravljanje aktivnosti članov sveta delavcev ali njihovo redno delo (56. člen);
9. če ne zagotovi plačila članom sveta za udeležbo na sejah sveta delavcev (62. člen);

10. če ne zagotovi plačila članom sveta delavcev za čas posvetovanja z delodajalcem (tretji odstavek 63. člena);
  11. če ne krije nujnih stroškov za delo sveta delavcev (prvi odstavek 65. člena);
  12. če ne omogoči članu sveta delavcev posebnega varstva zaradi njegove aktivnosti (67. člen);
  13. če delavcu, kot posamezniku, ne omogoči pravice do sodelovanja pri upravljanju (prvi odstavek 88. člena);
  14. če v 30 dneh ne odgovori delavcu na pobudo, ki se nanaša na njegovo delovno mesto ali njegovo delovno ali organizacijsko enoto (tretji odstavek 88. člena);
  15. če ne obvešča sveta delavcev v skladu z 90. členom tega zakona;
  16. če ne zahteva skupnega posvetovanja glede statusnih in kadrovskih vprašanj v roku 15 dni pred sprejemom odločitve (91. člen);
  17. če ne predloži v soglasje svetu delavcev predlogov odločitve, ki jih je dolžan predložiti v skladu s 95. in 96. členom tega zakona;
  18. če sprejme odločitev kljub temu, da je svet delavcev v osmih dneh zavrnil soglasje (97. člen);
  19. če izvrši odločitev pred dokončnostjo odločitve pristojnega organa (drugi odstavek 98. člena).
- Z denarno kaznijo najmanj 25.000 tolarjev se kaznuje za prekršek odgovorna oseba v pravni osebi, ki stori prekršek iz prejšnjega odstavka.

Uresničevanje odgovornosti članov sveta delavcev

Člani sveta delavcev so za svoje delo odgovorni delavcem, ki so jih izvolili, in jih lahko tudi odpokličejo. V ta namen bi bilo treba v poslovniku sveta posebej določiti, da je svet delavcev dolžan najmanj enkrat letno o svojem delu poročati zboru delavcev. Če leta z glasovanjem ne sprejme poročila sveta delavcev, je treba organizirati neposredno in tajno glasovanje o odpoklicu sveta delavcev. Glasovanje o odpoklicu se lahko izvede tudi na predlog sindikata zboru delavcev. Posamezni

člani sveta delavcev pa so dolžni poročati o svojem delu tudi delavcem organizacijskih enot ali posebnim skupinam delavcev po 28. členu ZSDU, katere v svetu zastopajo. Če so bile volitve izvedene ločeno po organizacijskih enotah ali v okviru omenjenih posebnih skupin delavcev skladno z omenjenim členom, se lahko v tem okviru tudi odpokliče posamezni član sveta delavcev. Drugače pa se za odpoklic posameznega člana sveta delavcev uporabljajo določila 1. odstavka 48. člena ZSDU. Po tej odločbi

se postopek za odpoklic posameznega člana sveta delavcev začne na podlagi pisne zahteve najmanj 10 odstotkov delavcev z aktivno volilno pravico oziroma reprezentativnega sindikata v podjetju, če gre za člana, ki ga je kandidiral ta sindikat. Zahteva za odpoklic se pošlje volilni komisiji, za izvedbo glasovanja o odpoklicu pa se smiselno uporabljajo določila tega zakona o volitvah članov sveta delavcev.

(Gostiša, Miklič: Splošni priručnik za delavsko soupravljanje, 1995)

Podatki o avtorjih: Ivan Kežar, doktor pedagoških ved, profesor za komunikacijsko področje na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju; Mato Gostiša, diplomirani pravnik in magister organizacijskih ved, Studijski center za industrijsko demokracijo »Studio participatis« (izobraževanje, svetovanje, založništvo).

To stran pripravlja
Delavska enotnost
v sodelovanju s
Studiom
participatis.

RIBIŠKA PALICA NAMESTO RIBE

V skladu s starim rekom, da je pametneje reže naučiti ribariti kot pa mu dati ribe za preživetje, temelji program ukrepov aktivne politike zaposlovanja na načelu, da je namesto dajanja socialne pomoči pametneje ljudem pomagati, da pridejo do zaposlitve.

Program je pred kratkim sprejela vlada v sodelovanju z Republiškim zavodom za zaposlovanje. Računajo, da bodo v letošnje programe aktivne politike zaposlovanja zajeli 117.575 oseb, za njegovo uresničevanje pa bo namenjenih 10,3 milijarde tolarjev, kar je 2,3 milijarde manj kot lani in komaj tri odstotke tetošnjih proračunskih sredstev.

Ukrepi bodo usmerjeni predvsem k tisti kategoriji brezposelnih, ki ji grozi trajno ostati brez zaposlitve. To so praviloma starejši od 40 let, brez izobrazbe in brez dela

Na ministrstvu za delo pripravljajo tudi spremembe delovnopravne zakonodaje in v tem okviru tudi spremembe zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti. Nared bodo že sredi maja, zakon pa naj bi sprejeli po hitrem postopku. Zaostrili naj bi predvsem kriterije pri dodeljevanju denarnih nadomestil in denarnih pomoči, pri čemer bi vključili evidenco davkov, premoženjsko stanje zakoncev, honorarno delo. Prevetrili naj bi tudi kriterije za enkratna doplačila.

Naj povemo, da že sedaj kar 71 odstotkov registriranih brezposelnih ne dobiva niti denarnih nadomestil niti denarnih pomoči. Najnižje izplačano denarno nadomestilo, ki je hkrati tudi višina denarne pomoči, je februarja znašalo 25.840 tolarjev bruto, najvišji znesek, ki je štirikratnik najnižjega, pa je znašal 103.360 bruto. V povprečju so brezposelni prejeli okrog 50.000 tolarjev bruto.

že več kot leto dni. Analize so namreč pokazale, da so stroški za dolgotrajno brezposelne kar dvado petkrat večji kot za odpiranje

novih delovnih mest. V Sloveniji je zdaj okrog 124.000 brezposelnih, med njimi je približno 12 odstotkov zaradi stečaja. Za letos podjetja napovedujejo 16.000 presežnih delavcev.

Javni razpisi

Kot je poudaril minister za delo, družino in socialne zadeve mag. Tone Rop, bodo letos vse sprejete programe sofinanciranja oziroma državnega subvencioniranja ohranjanja produktivnih delovnih mest in zlasti odpiranja novih izvajali na podlagi javnih razpisov in v skladu z navodili v Uradnem listu RS, v katerih bo ministrstvo določilo merila in pogoje za de-

Med brezposelnimi je največ starih nad 40 let in sicer 35 odstotkov, sledijo jim mladi do 26 let z 32 odstotki.

litev subvencije. To je bistvena novost letošnjih ukrepov.

Značilnost programa je torej v tem, da daje prednost aktivnim oblikam, preostali ukrepi pa se bodo izvajali in sofinancirali samo v okviru zakonsko opredeljenih pravic. Z izvajanjem predčasni ukrepi naj bi sploh preprečili vdor

Mag. Tone Rop

nekaterih regijah.

Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja bo letos usmerjen predvsem v sofinanciranje odpiranja novih produktivnih delovnih mest, sofinanciranje prekvalifikacij in dokvalifikacij, nadomestitev dela plače prve zaposlitve ter v druge programe usposabljanja in pospeševanja zaposlovanja registrirano brezposelnih oseb. Programu bo še ta teden sledila objava razpisov za dajanje poroštev za kredite, namenjene odpiranju in ohranjanju delovnih mest, ter za subvencioniranje kreditov.

Projektni pristop

Pri reševanju večjega števila presežnih delavcev v nekaterih podjetjih v okviru delovno intenzivnih panog bodo uporabljali tako imenovani »projektni pristop«, s katerim naj bi omilili prehajanje zaposlenih v odkrito brezposelnost. Presežnim delavcem bi pomagali tako, da bi s prekvalifikacijami in dokvalifikacijami ohranili delo oziroma se prezaposlili pri drugih delodajalcih ali pa se samozaposlili.

Načrt programov ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 1996

Program	Število udeležencev	Predvidena finančna sredstva (v SIT)
Ohranjanje delovnih mest	23.300	969.383.000
Sofinanciranje odpiranja novih delovnih mest	11.500	650.000.000
Prekvalifikacije in dokvalifikacije	17.400	870.000.000
Razreševanje presežkov v državnih podjetjih	900	898.000.000
Razreševanje presežkov v podjetjih Sklada za razvoj	600	384.230.000
Sofinanciranje invalidskih podjetij	5.000	620.000.000
Preprečevanje prehoda v odkrito brezposelnost	4.000	818.718.000
Nadomestitev dela plače pripravnikov	2.130	640.000.000
Subvencioniranje stroškov usposabljanja z delovnim razmerjem	5.000	1.188.675.000
Funkcionalne oblike usposabljanja brezposelnih	22.380	680.900.000
Usposabljanje za samozaposlitev	4.000	100.000.000
Uvodno usposabljanje poglobljene oblike svetovanja	3.000	283.709.000
Finančna pomoč ob samozaposlitvi	2.250	450.000.000
Refundacije prispevkov delodajalcem	1.800	300.458.000
Usposabljanje invalidov - pripravljalni postopki	3.520	40.000.000
usposabljanje	665	303.709.000
Sofinanciranje NDM za invalide	230	50.000.000
Javna dela	5.000	1.000.474.000
Uvodno usposabljanje pred vključitvijo	3.400	50.000.000
poglobljene oblike usposabljanja v času javnih del	2.000	100.000.000
SKUPAJ	117.575	10.367.238.000

ZDRAVNIKI IN VLADA ZAKOPALI SEKIRO

Po triindvajsetih dneh stavke slovenskih zdravnikov in zobozdravnikov sta pogajalski strani minuli teden zakopali bojno sekuro in podpisali dodatek k zdravniški kolektivni pogodbi. Zdravniki so pristali na to, da se bodo njihove plače povečevale postopno, selektivno in ne vsem enako.

Po tem dodatku bodo zdravniki od prvega maja letos dobili 0,64 količnika izhodiščne plače v prvem tarifnem razredu in še 6,94 odstotka vrednosti tarifnega razreda, v katerem je zdravnik uvrščen po zakonu o razmerjih plač. Dodatki se potem povečujejo: prvega julija za 10 odstotkov, prvega oktobra za 36,6 odstotka in decembra še za 13,3 odstotka. Ti dodatki se zdravnikom izplačujejo do veljavnosti zakona o zdravnikih.

Poleg tega zdravnikom od prvega februarja do 30. aprila letos pripada po kolektivni pogodbi za vsak mesec 0,90 količnika izhodiščne plače za prvi tarifni razred. Po neuradnih izračunih vsi ti dodatki in količniki pomenijo, da bo zdravnik s 15 leti delovne dobe dobil v maju okrog 120.000 neto plače, specialist s 15 leti delovne dobe pa okrog 150.000 tolarjev neto plače. V oktobru bo prvi dobil okrog 140.000 tolarjev neto, zdravnik specialist pa okrog 160.000 tolarjev neto, decembra pa prvi okrog 160.000 in drugi okrog 170.000 tolarjev. Vse to so neto plače brez dežurstev in nadur.

Zdravniki niso dobili ravno takšnih plač, kot so želeli, saj pogajanja vedno prinesejo kompromisno rešitev obeh strani. Navsezadnje so ves čas stavke zatrjevali, da jim ne gre le za plače, ampak predvsem za vrnitev omajenega ugleda, ki jim zdaj raste.

Medtem ko sta pogajalski skupini dosegli dogovor, se križev pot pacienta v naši družbi šele začel. Uporabniki zdravstvenih storitev pač niso imeli možnosti, da bi sodelovali na pogajanjih med vlado in sindikatom zdravnikov. Tudi oni bi imeli marsikaj povedati. Gre

predvsem za to, kako uspešno bodo zdravstvene ustanove nadomestile program dela, predviden v minulih treh tednih, kolikor je trajala stavka. Čakalne dobe pred vrati specialistov so bile že prej dolge, zdaj bodo še daljše. Zdravstveno stanje marsikaterega pacienta se bo zaradi tega poslabšalo.

V osmi točki sporazuma med vlado in Fidesom je zapisano, da bo sindikat zdravnikov in zobozdravnikov podprl uveljavljanje ukrepov, ki bodo pripomogli k boljši

izrabi delovnega časa in zmanjšanju odsotnosti z dela, k skrajšanju čakalnih dob, racionalnejši organizaciji mreže dežurnih služb...

Pacientom ostane le upanje, da bo doseženi sporazum med vlado in Fidesom končno prispeval k boljši organizaciji zdravstvenega sistema, h kakovostnejšemu zdravstvenemu varstvu in skrbnejšemu odnosu med zdravniki in pacienti. Tudi od vsega naštetega je odvisen ugled zdravnikov.

M. F.

Gneča pred Kliničnim centrom

novih brezposelnih. Tone Rop: »Želeli smo povečati predvsem učinkovitost ukrepov, in sicer tako, da smo kombinirali različne možnosti, v celoten projekt pa bomo vključili tudi banke.«

Program ativne politike zaposlovanja temelji na analizi stanja na področju zaposlovanja in brezposelnosti, oceni gibanj na tem področju, analizi učinkov vloženih sredstev v različne programe aktivne politike zaposlovanja v preteklih letih ter na ukrepih za izboljšanje položaja izvoznikov in delovno intenzivnih panog.

V programu je upoštevano dejstvo, da se zaostrujejo razmere v posameznih panogah oziroma v

K sodelovanju v takšnem projektu bo ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve poleg republiškega zavoda za zaposlovanje pritegnilo tudi druga ministrstva in sklade, predvsem ministrstvo za gospodarske dejavnosti, sklad za drobno gospodarstvo itd.

Med podjetji, ki bodo vključena v programe projektne pristopa so: Planika, Peko, Cimos, Litostroj, Mariborske livarne, Paloma in Radeče papir. Prednost pri doleženju sredstev bodo imela podjetja z večjim odstotkom stroškov dela v strukturi stroškov, z večjim neto izvozom in z večjim številom delavcev, zaposlenih za nedoločen čas.

Marija Frančeškin

STANOVANJA ZA MLADE

Do 12. maja je moč na 63 pooblaščenih poštah po Sloveniji kupiti obrazce za prijave na razpis dolgoročnih stanovanjskih posojil Stanovanjskega sklada Republike Slovenije. Posojilo v višini 1,5 milijarde tolarjev je namenjeno mladim in mladim družinam, ki živijo pri sorodnikih ali pa so najemniki za določen čas in prvič rešujejo stanovanjsko vprašanje z nakupom starega ali novega stanovanja, in tudi tistim, ki svoje stanovanjske razmere izboljšujejo ali razrešujejo z obnovo stanovanja ali hiše.

Tudi za prvi letošnji razpis Stanovanjskega sklada RS veljajo isti pogoji kot v prejšnjih razpisih. Razlika je le v tem, da bo tokratno posojilo moč uporabiti tako za nakup novih kot starih stanovanj (za te namene je predvideno 1,3 milijarde tolarjev) in tudi za obnovo stanovanj in stanovanjskih hiš (na voljo je približno 200 milijonov tolarjev). Sicer pa tudi tokrat velja 3-odstotna realna obrestna stopnja, medtem ko je odplačilna doba največ 10 let.

Za pridobitev posojila za obnovo je treba imeti gradbeno dovoljenje, izdano po 1. januarju 1995, za nakup stanovanjske enote pa predpogodba oziroma kupoprodajna pogodba ne sme biti starejša od druge polovice preteklega leta. Tako kot ponavadi bo višina posojila največ 40 odstotkov vrednosti primerne stanovanja, za računanje posojila za vrednost stanovanja pa bo upoštevana cena 1.200 mark na kvadratni meter.

M. F.

(Nadaljevanje s 2. strani)

Javno povabilo poglavarja rimskokatoliške cerkve (2)

V »Delavski enotnosti« v rubriki »Prejeli smo« je bilo dne 4. 4. 96 objavljeno pismo ga. Mateje Kožuh-Novak

Tako arogantno vabilo Svetemu očetu, premore le oseba brez tenkočutnosti do sočloveka. Da o spoštovanju do Svetega očeta sploh ne govorim. kajti takega pisanja človek ne bi pričakoval od osebe, ki se je odločila za human poklic zdravnice in ki je med vojnim viharjem našla zavetje pri častnih sestrah, ki so ji rešile življenje. Torej častne sestre so se zavedale Hipokratove zaveze, da je vsako življenje sveto. Ali se to isto zavedate tudi Vi, ki ste zdravnica in ki ste zaprilegli Hipokratovi zavezi?

G. Papežu očitate za navzdržen položaj delavcev v Mariboru. Ga. Novak, ali je on kriv, da je Vaš strankarski kolega G. Tajnikar pripomogel k temu, da je gospodarstvo v Mariboru propadlo in da tam ljudje živijo na robu preživetja?

In drznete si celo zahtevati od njega, da prispeva nekaj denarja za obubožano ljudstvo, ker ima vatiškanska banka polno denarja. Kako Vas ni sram? Mene je bilo sram, ko sem brala Vaše pismo, in sem kot poštena državljanka silno prizadeta zaradi sramote, ki jo delate mladi slovenski državi. Govorite o treh milijardah SIT, ko so namenjeni za njegov obisk, in da bi s tem denarjem lahko 3.000 delavcev Tama z družinami živelo štiri mesece. Koliko mesecev bi živeli delavci Tama in njihove družine s 16-imi milijardami SIT, ki jih je zapravil G. Tajnikar in vodstvo Tama, katerega je navedel ta minister za gospodarstvo iz ZLSD? Ali ste kdaj pomislili na to, da je država tista, ki si je dovolila pokrasti imetje delavcem in jih vreči na cesto? Takrat ni nikogar bolega glava, kaj bodo jedli delavci Tama in drugih podjetij, ki so šla v stečaj.

Med Vami, ga. Kožuh-Novak, in G. Papežem je velika razlika. On se bori za sožitje med vsemi narodi sveta, ne glede na vero, raso ali politično opredelitev, medtem ko Vi, ga. Kožuh, tega niste sposobni. Odkar ste v parlamentu, ste dokazali, da vam je bilo malo mar za narod, ker ste hoteli z lastninjenjem tako, da ste narodu pobrali vse, kar je bilo mogoče. To je bilo videno po II. sv. vojni. Le da tokrat ljudje niso umirali nasilne smrti zaradi imetja, ker ste se poslužili mafijske metode lastninjenja. In ves čas ste, ga. Kožuh, pri tem vestno sodelovali. Kdo so danes kapitalisti v Sloveniji? Komunisti, ki so bili že pred osamosvojitvijo na oblasti. In Vi, ga. Kožuh, ste iz vrst komunistov.

Iz 50-letne zgodovine vemo, da komunistom ni nikoli dovolj. Ko ne morejo več krasti, začnejo fehtariti. Zato nam je tudi rajnka Jugoslavija zapustila toliko dolgov.

Zato nekemu drugemu očitati za nevdržno gospodarsko stanje v Sloveniji, je sramota za Slovenijo in njen narod. S tem ste vsaj priznali, da je vendarle sedanja oblast kriva situacije, ki jo imajo, in da zgodbe o gospodarskem uspehu ni, pač pa le propaganda, s katero bi radi na naslednjih volitvah zopet zmagali. Zmagali pa bi radi zato, da dokončate svoje mafijno lastninjenje in si prinesete ponovno nazaj denar, ki ste ga v tem času spravljali v tujini. Davkoplačevalci bomo odplačevali dolgove, Vi pa boste kapitalisti, primerljivi s tujini.

Lep pozdrav!

Trude Koenig, Maroltova 15, Ljubljana

Odgovor Branetu Praprotniku Kako težko čakamo...

Sprašujem se, ali ima sploh smisel odgovarjati na to pisanje. Pa naj bo, in to zato, da boste vedeli, da vsi ne mislimo tako kot vi in da tudi delavci gledamo na prihod sv. Očeta s spoštovanjem!

Kako mora biti v človeku toliko sovražne pokvarjenosti. Kako težko morate živeti s takšno dušo, ki jo imate, in to, ali jo priznavate ali ne.

Vse kar pišete, razkrije to, kar imate v srcu, in je odsev vaše žalosne notranjosti. Smilite se mi, kljub vsej vaši odbijajoči aroganci in prazni zagledanosti vase. Tudi če ste ateisti in brez vere, ste lahko v odnosu do drugače mislečih, do sv. Očeta in Cerkve bolj razgledani in plemenitejši.

Vaš hujskaški članek je odraz popolne nerazgledanosti, ne samo do zgodovine Cerkve, temveč celotne zgodovine slovenskega naroda. Kdo je pa prvi učil naš narod pisanja, branja? Ustanavljal prve šole, sirotišnice, prve bolnice? Kdo delil prvo pomoč ubogim, misijonarjal po svetu? Kdo je ljudi učil poštenja, zvestobe, ljubezni, nam dal 10 božjih zapovedi? Kdo delil posest siromakov (sv. Ema Krška) Ustanavljal samostane, ki so bili žarišče napredka? Kdo je razsvetljeval žene in jih vzgajal v gospodinjstvih šolah in kmetijstvu? Kdo je ohranjal naš slovenski jezik, pisal učbenike in še in še. Ne ljudje s tako prazno vsebino, kot je vaša, ne napredni marksisti, še manj komunisti. Delili so jo toliko zaničevani duhovniki, redovniki. Delila jo je katoliška Cerkva.

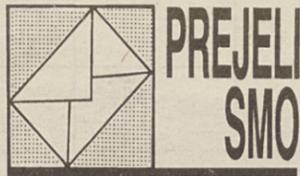
Kako je ta bogata! Nič bolj kot vse galerije po svetu (Pariz, Madrid, London, Leningrad...) In izkoriščala. Veliko veliko manj kot vsi ostali izmi. In pri vsem tem, če bi bili ljudje samo toliko »pokvarjeni«, kot so katoliški duhovniki, bi bile naše življenje veliko lepše.

Stroški za prihod sv. Očeta – milijarda, kar je 0.17% (da, procenta) državnega proračuna. Od te milijarde pa smo cerkveni delež verniki plačali sami. Poglejmo, kam vse

odteka 99.83% ostalega denarja, katerega davkoplačevalci smo tudi slovenski kristjani. Pa še spotikanje o sponzorstvu. Zakaj vse jih naprošamo, za kakšne neumnosti. Pri vsem skupaj je pa tako na prostovoljni odločitvi. Nič ni v to siljen in tudi ob službo ne zaradi tega, če je proti. Ob vsem pa še to. Tudi otroci, ki hodijo k verouku, so lačni in hočejo jesti, ker njihovi starši nimajo službe. Pokvarjeni pa so verjetno res veliko manj, saj so vzgojeni v duhu desetih božjih zapovedi.

Tudi tega se zavedamo, da po odhodu sv. Očeta čez noč ne bo vse drugače, saj imamo v naši sredi še veliko ubogih ljudi, ki ne vidijo preko mej svojega sovraštva.

Vera Vogrič

Kdor se igra s potrpežljivostjo delavcev

Kot vidimo in zasledimo v medijih, bo letošnje leto v znamenju stavk in bojev delavcev za svoje mizerne plače. Nikakor pa ne morem razumeti, da se lahko vodstva tovarn in podjetij tako poigravajo s potrpežljivostjo delavcev. Ne morem si predstavljati, kaj si zamišljajo direktorji v tovarnah in podjetjih, ko enostavno ne zagotovo izplačajo plač po več mesecev.

Kako naj ti delavci preživijo svojo družino brez denarja? Kako naj opravljajo svoje delo dobro in vestno, če samo razmišljajo, kje dobiti denar za preživetje? Ali direktorji mislijo, da ima delavec rezerve denarja, kot ga ima on, ki za svojo nesposobnost kljub temu dobi izredno dobro plačilo? Kaj takega razviti svet ne pozna. Vsaj tako mislim. Mogoče sem se zmotil? Če sem se res zmotil, naj mi kdo to dokaže. Sprašujem tudi odgovorne, kako naj plačajo delavci vse položnice v roku, ki so predpisani na položnicah, če pa niso dobili izplačane plače. Kako naj gre v trgovino kupiti hrano in obleko ter druge stvari, če ni denarja? Država pa je neusmiljena pri pobiranju davkov. Nikjer nisem zasledil, da je bilo zaradi pomanjkanja preložen izplačilo plač občinskim delavcem ali pa državnim uradnikom. Tam plača mora biti, pa če vse hudič vzame. Kadar je mera polna, se delavci odločijo za stavko, potem pa direktorji dokazujejo, kakšna velika škoda je nastala v tovarni ali v podjetju zaradi stavke. Kaj so razmišljali pred tem, ko so se zdeli, da ni mogoče izplačati plače? Najbolj čudno je, da se takrat najde denar, na katerega so delavci težko čakali tudi po več mesecev. Kje in kako, to je že drugo vprašanje. Poudariti moram, da vsi direktorji pa le niso za isti koš. Obstajajo sposobni in razumni direktorji. To se vidi v dobrih podjetjih, kjer redno izplačujejo plače in plače niso minimalne, temveč nad kolektivno pogodbo. Kako jim to uspeva, tega ne vem. Resnica je tudi to, da so delavci za ohranitev svojih delovnih mest pripravljeni marsikaj potrpeti, kar di-

rektorji pridno izkoriščajo. Te potrpežljivosti pa je enkrat tudi konec. Kaj se bo zgodilo takrat, ne vem? Kaj dobrega gotovo ne. Delavci si želimo, da bi za svoje pošteno delo dobili pošteno plačilo. Več od tega ne pričakujemo. Želimo si tudi, da bi direktorji začeli razmišljati v tej smeri, da če je delavec zadovoljen, je kvaliteta in kvantiteta dela neprimerno večja, kar ima za posledico velik napredek v tovarni ali v podjetju. V razvitem svetu so to misel že davno preverili. Pri nas pa to nikakor neče zaživeti. Verjetno so drugi interesi? Kakšni so ti interesi, to vedo samo bogovi.

Drago Drobnič, predsednik odbora DZ v Kopru pri ZLSD

Stavke belih ovratnikov

Bil bi zadnji, ki bi zanikal pravico zdravnikov in državnih uslužbencev ter šolnikov do sindikalne organiziranosti in s tem povezane pravice do stavke. Toda ob nekaterih stavkovnih zahtevah Fidesa se človek vpraša, ali živijo nekateri med njimi na Luni. Ko gre za nekatere finančne zahteve, jih je še mogoče razumeti. Ko zahtevajo zase poseben status v družbi ter tudi sicer izzemanje iz splošne kolektivne pogodbe (kaj pa drugega pomeni določitev povprečne plače kot izhodišča za povzračila in ne »enke«?), ker da je njihova dejavnost nekaj zvišene in izven normalnega sveta, ti pade mrak na pamet.

Verjetno ni nikogar, ki bi zanikal, da je za vrhunskih zdravnikov – po strokovni in človeški plati – vsaka plača premajhna. Toda celovsko vztrajanje pri zvišenosti njihovega poslanstva izven časa in prostora je hudo za laze privlačeno. V družbeni ureditvi, na kakršno je stopila Slovenija in za kakršno se očitno zavzema velika večina članov Fidesa, je vse podvrženo tržnim zakonitostim, z zdravstvom in žal tudi zdravjem zavarovancev vred. Sklicevanje na Hipokratovo prisego in izjemnost svojega poklica pomeni tudi veliko obveznost do stroke in do pacientov, ki naj bi bila tudi ustrezno finančno ovrednotena. Ko pa gre za malomarnost, strokovne napake in večkrat ne samo kršenje Hipokratove prisage, temveč tudi osnovne človeške etike, se vse neha. Za zapravljeno človeško življenje je kazen opomin zdravniške zbornice ali pa še to ne, za kazensko in materialno odgovornost, kar je v »civiliziranem« svetu kar pogost pojav, pri nas sodišča in zdravniki še slišati niso. Sklicevanje na odgovornost in zahtevnost poklica, česar nihče ne zanika, se spremeni ob dejanski neodgovornosti in včasih kar šarlatanstvu v milni mehurček.

Vsi tisti, ki so izživljali dr. Matejo Kožuh-Novak, ko je zahtevala zdravje za vse in opozarjala na zmanjševanje pravic pacientov, so dokazali, da so nevedno svojega poslanstva. Ko že govorijo o svojem žrtvovanju za sočloveka, naj jim povem, da se kot petinsedemdesetkratni krivodajalec z vedno večjim odporom odzivam na poziva Zavoda za transfuzijo prav zaradi vsega, kar se v zdravstvu dogaja!

Miloš Pavlica je imel še kako prav, ko je zdravnike ob zahtevah po njihovem posebnem položaju in izenačitvi s poslanci zahteval, naj tudi zanje veljajo enaka določila (prijava premoženja, konkurenčna klavzula, prepoved vseh dopolnilni dejavnosti...) Kot sem slišal, je neka zdravnica v pogovoru z njim njegovo ironiziranje razumela povsem bukvalno in razkrila svoj pravi značaj. Po njenem naj bi bil za delavca dovolj hlebec kruha in liter mleka, zanjo pa veljajo povsem drugi, mnogo višji kriteriji, ker ima tudi povsem drugačne potrebe. Čeprav je že to za normalnega človeka preveč, so vrli zdravniki s svojim početjem, predvsem pa neizdajanjem bolniških listov, spravili mnoge delavce v hudo stisko, pri najbolj brezvestnih delodajalcih pa morda celo ob službo. To pa nima z načeli humanosti, kaj šele sindikalne solidarnosti, prav nobene zveze in dejansko dokazuje protidelavski značaj stavke in sindikatov, kot je Fides. Žal!

Tugomer Kušlan, član IO Delavske zveze ZLSD

Sporočilo za javnost

Sindikat carinikov ocenjuje zaradi izključnosti in dolgotrajnosti zdravniško stavko kot ogrožanje zdravja ljudi. Bolnik ne smejo biti žrtve bitke za prestiž nekega poklica.

Leta 1993 je Državni zbor po hitrem postopku po predlogu Vlade RS bistveno omejil pravico do stavke za policiste, carinike, delavce v zapo-

rih, kontrolorje letenja, kasneje tudi za sodno administracijo. Razen krajše stavke policistov nihče od ostalih ni niti najavil stavke.

Vlada uporablja dvojna merila; ko gre za »zaščito« oblastnikov, prepove stavko, ko pa gre za zdravje ljudi, ji je vseeno.

Vojko Kapin, predsednik Konference sindikata carinikov

Sporočilo za javnost

V javnih glasilih se je zadnje čase pojavilo več prispevkov v zvezi s preverjanjem 200 podpisov volivcev na seznamu v podporo pobudi za zahtevo za razpis referendumov vsebovati opredeljeno zahtevo in mora biti podpisna s podpisni najmanj 200 volivcev na seznamu, ki vsebuje osebne podatke podpisnikov, in sicer: ime in priimek, datuma rojstva, naslov in občino stalnega prebivališča.

V službah Državnega zbora pobudo pregledamo, preštujemo podpisnike in vzorčno, s pomočjo evidence volilne pravice preverimo ali so podpisniki podpore volivci, kot to zahteva zakon. Očitne »nevolivce« (na primer: mladoletne osebe) izločimo oziroma odštejemo. Če znaša število podpisnikov, ki so volivci, 200 ali več, je pobuda vložena v skladu z zakonom.

Če pa bi pri vzorčnem preverjanju ugotovili med polnoletnimi osebami, da ne gre za volivce, bi vse podpise preverili, in kolikor bi število podpisnikov, ki so volivci, padlo pod 200, bi o tem obvestili pobudnika in pobudo zavrnili, ker ne bi izpolnjevala pogojev, ki jih zahteva 13. člen zakona o referendumu in o ljudski iniciativi.

Državni zbor Republike Slovenije
Služba za informiranje

Politiki v Evropo posamično, Slovenci pa v...

Dokazi se ponujajo sami. Slovenija se je resnično znašla na razpotjih ob vstopu v evropsko skupnost narodov oziroma unijo. Tokrat je Evropa tisti raj, v katerega trumoma vstopajo delavske množice, ljudje, ki bi radi živeli spodobno in človeka vredno življenje, kot nekaj ustanavljanje TOZD-ov, ki naj bi postali sinonim delavske ustvarjalnosti in uspešnosti. Tako kot je ta preteklost bolečina, tako je bolečina sedanja evropska naračnanost in vsa njena dejavnost glede želja in ciljev naše Slovenije, ki si na vse načine prizadeva za pridruženost članstvo v Evropski uniji. Ker pa je Evropa nedvomno že spoznala Slovenijo, predvsem pa nekatere oblastiželjne politične samodržce, ob njih pa rakavo obolelo slovensko gospodarstvo, se je pač postavila v položaj reševalca oziroma leččega zdravnika in tako sedaj narekuje razvoj dogodkov oziroma sanacije gospodarstva preko njim naklonjenih poslovnih struktur. Ker pa je sedaj začelo vse bolj vreti med delavskimi množicami zaradi garanja in izčrpanja brez plačila ob neštetihih kriminalnih aferah, v katere so vpleteni mnogi eminentni možje slovenske politike in gospodarstva, se je gošpod predsednik vlade dr. Janez Drnovšek odločil, da bo v nastali krizni situaciji, ki so mu jo pripravili slovenski zdravniki o okviru sindikata Fides, postal odrešitelj. Žal je to pozno oz. že prepozno. Ob asistenci Lojzeta Peterleta bi lahko to že skoraj obubožano ljudstvo pahnil na kolena, v negotovost, v roke tujcem. Podjetja trumoma romajo v stečaje, tožitelj preteklosti tega naroda in ob tem moralni pridigar tega časa, tudi in predvsem v etiki krščanskega etosa, pa še naprej ostaja protislowna osebnost brez pravega obraza. Ali morda v tem trenutku oba čakata na tretjega, na tistega, ki lahko dela čudeže, to je na prihod božjega namestnika na zemlji, poglavarja rimskokatoliške cerkve papeža Janjeza Pavla II. Kakorkoli že, to slovensko ljudstvo ostaja osiromašeno za vsa spoznanja in vrednote, ki jim pravimo morala družbe. To so in še dokazujejo tudi zdravniki, ki jim še zdaleč ni več do spoštovanja zdravniške etike in s tem tudi ne do odnosa do pacienta. Prav zanimivo bo sedaj videti, ali se bo in kako se bo spremenil ta odnos zdravstvenega in medicinskega osebja do državljanov, ki vse bolj ostajajo zgolj kot številke in breme te družbe, tudi po zahtevni parlamentu in vodstvenih kadrov v premarsikaterih podjetjih, ki že sami podpisujejo zaposlenim takšno diagnozo, ki jim njim v korist, obolelim pa v škodo. O vseh teh pojavih bi lahko pisal na široko in argumentirano, vendar je tokrat to odveč.

Kakršna skrb in odnos bo imela slovenska medicina, parlament in vodstvene strukture do slehernega državljanja, tak rod bomo imeli, dejstvo pa je, da nataliteta vsa boljujajo, umrljivost pa naroha, tudi in predvsem po zaslugi neodgovornosti ter arogantnosti slovenskega zdravstva, ki se noče organizirati v smislu institucije, ki bi v čim krajšem času, in ko je še moč, nudila možnosti ozdravitve pacientov. Ker ni posluha in odnosa do rednih preventivnih dejavnosti, se dogaja dolga in huda kurativa in kot posledice invalidnosti ter večja in prezgodnja umrljivost. Ta članek pa pišem tudi zaradi tega, ker sem sam eden večjih krivodajalcev v naši Republiki Sloveniji in ker dam nekaj na pomen humanosti do družbe, ob tem pa vsaj deloma poznam razmere v zdravstvu in v slovenski politiki.

Žal pa sedanja uradna slovenska politika in njeno vodstvo niso zmorni preseči gordijskega vozla, ki se mu reče obladstičelnost, požrešnost in kronična ambicioznost ter s tem v zvezi skrb za lastne koristi, slovenski narod in njegovo ljudstvo pa...

Marjan Pečan, Kotna pot 10, Dragomer

Vladi Republike Slovenije in Ministrstvu za finance Poslanska pobuda

Pred kratkim so mediji javnost obvestili o zapletih, ki se pojavljajo pri sponzoriranju nekaterih vrhunskih kulturnih prireditev. Kultura je pač dejavnost, ki sama po sebi običajno ne prinaša velikih dobičkov, zato je – če želi obstati – vezana tudi na druge finančne vire. Država pa je tista, ki določa kriterije in vzpostavlja mehanizme tovrstnega financiranja. Eden od slednjih je tudi davčna politika.

Brali smo lahko, da je letos močno ogrožena izvedba odzave »Ljubljana od prazgodovine do leta 1146« ter Mednarodnega poletnega festivala, sponzoriran pa tudi ne bo Mednarodni grafični likovni center. Razlog težav, ki se najbolj pogosto omenja, pa je prav finančne narave. Vrsta podjetij, ki bi sicer želela in mogla sponzorirati kulturno, se za takšno potezo nazadnje ne odloči, saj se sredsstva, s katerimi podjetja finančno podprejo organizacijo kulturnih prireditev, po predpisih o davku od dobička pravnih oseb in njihovih tolmačenjih ne priznavajo kot poslovno potrebni stroški, ki so predmet obdavčitve. Takšna za kulturo nestimulativna davčna politika pa seveda občutno sirišomasi program kulturne dejavnosti, kar nam je (še posebej v letu, ko bo Ljubljana nastopila kot organizator Evropskega meseca kulture) lahko le v sramoto.

Zato v imenu poslanske skupine dajem pobudo, da Ministrstvo za finance in Vlada Republike Slovenije nemudoma prične s pripravo ustreznih (zakonskih in podzakonskih) rešitev, ki bodo v davčno politiko preko davčnih olajšav vgradile mehanizme za vzpodbujanje sponzorstva kulturnih prireditev.

In sporočilo javnosti

Nedolgo tega so nekatere večje gospodarske družbe, donadavni pomembni donatorji in sponzorji kulturnih prireditev, direktorji slovenskih glasbenih, gledaliških in drugih umetniških festivalov oziroma hiš, ki organizirajo umetniške dogodke in tudi številni ustvarjalci opozorili na nevdržno stanje, ki je posledica ne ravno blagohotne in povrhu še nedorečene ureditve vprašanih sponzoriranih tovrstnih prireditev in dogodkov ter davčnih olajšav v Republiki Sloveniji. Četudi nemara vsa vprašanja, ki so bila v zvezi s tem postavljena, niso enako uteemeljena, pa je nesporno dejstvo, da slovenska država vse premalo spodbuja neposredno podporo gospodarskih družb in državljanov kulturi z davčnimi olajšavami. Celo nasprotno: v zadnjih letih je možnosti te olajšave pri dohodnini izrazito skrčila. Hkrati pa tudi v zakonu o davku od dobička pravnih oseb ni nedvoumni določb, ki bi onemogočale, da se sponzoriranje kulturnih prireditev velikega pomena nedvomno lahko opošteva kot poslovno potreben ali vsaj opravičljiv strošek. Obenem država tudi ne stori kaj posebnega za to, da bi se v Sloveniji nasploh spremenil odnos do kulture, in da bi vsi in še zlasti gospodarstvo in politika priznali in spoznali pomen kulture za notranjo in zunanjo promocijo Slovenije, slovenske države in za ohranjanje narodne samobitnosti, kar je ob vključevanju Slovenije v EU tem bolj pomembno.

Poslanci Demokratske stranke Slovenije smo s posebno pobudo pozvali Vlado RS, da vendarle razmisli o navedenih vprašanjih in predloži Državnemu zboru rešitve, s katerimi bi se razmere na tem področju začele izboljševati.

Ljubljana, 16. aprila 1996

Tone Peršak

Člani svetov delavcev in drugi delavski predstavniki! Sindikalni zaupniki! Kadrovske delavci in pravniki v podjetjih!

Končno bomo lahko ustregli vašim željam in zadostili vašim potrebam po praktično uporabni strokovni literaturi s področja uveljavljanja novega sistema sodelovanja delavcev pri upravljanju podjetij. V založbi ČZP Enotnost in Študijskega centra za industrijsko demokracijo »Studio participatis« je izšel

SPLOŠNI PRIROČNIK ZA DELAVSKO SOUPRAVLJANJE

Napisala sta ga Mato Gostiša in Gregor Miklič. Namenjen je ljudem iz prakse za prakso. Vsebuje preko 200 strani predpisov s celotnim besedilom zakona o sodelovanju delavcev pri upravljanju, navodil za vodenje volilnih in drugih postopkov, obrazcev, vzorcev splošnih aktov (poslovnik sveta delavcev, participacijski dogovor, statut, dogovor o oblikovanju sveta delavcev kapitalsko povezanih družb, dogovor o medsebojnih razmerjih med sindikatom in svetom delavcev), priporočil in odgovorov na najbolj pereča odprta vprašanja praktičnega uresničevanja zakona. Obsega 35 poglavij v 5 delih, ki nosijo naslov: 1. del - Predstavitev sistema delavske participacije, 2. del - Kako aktivirati sistem delavske participacije v podjetjih, 3. del - Pristojnosti in način dela sveta delavcev, 4. del -

Avtonomna pravna ureditev delavske participacije v vzorci splošnih aktov, 5. del - Aktualne dileme in vprašanja v zvezi z uresničevanjem zakona.

Imeti bi ga moral prav vsak novoizvoljeni član sveta delavcev, predstavnik delavcev v nadzornem svetu in delavski direktor, sindikalni zaupniki pa bodo brez njega težko učinkovito izpeljali akcijo za izvolitev sveta delavcev in vzpostavitev drugih mehanizmov delavskega soupravljanja v svojem podjetju ter se kasneje tudi aktivno vključili v njegovo delovanje. Novosti je namreč preveč, prav v tako tudi odprti vprašanj. Zato bo priročnik lahko dobrodošel pripomoček tudi pravnikom in kadrovskim delavcem, ki se z uveljavljanjem zakonskega sistema delavske participacije ukvarjajo na strani delodajalcev (podjetij).

Cena priročnika je 6.900 SIT, naročite pa ga lahko pri ČZP Enotnost, Dalmatinova 4, Ljubljana.

